

De militaire identiteit van het Regiment Van Heutsz

1950 - 2000

‘Het kan omdat het moet!’

Laurens Schaberg

Masterscriptie History of Society

Erasmus Universiteit Rotterdam

De militaire identiteit van het Regiment Van Heutsz 1950 - 2000

‘Het kan omdat het moet!’

Laurens Schaberg

Masterscriptie History of Society
Specialisatie Global History and International Relations
Erasmus Universiteit Rotterdam
Erasmus School of History, Culture and Communication
Juli 2011

Begeleider: Drs. J. Euwe
Studentnummer: 297109
laurenschaberg@gmail.com

Afbeelding titelpagina: Het embleem van het Regiment Van Heutsz: het Rijkswapen op een eeuwig brandende Indische zon. Ontleend van het helmhoedembleem van het KNIL.¹

¹ P.A. Burgerhout, *Handboek Traditie Regiment Van Heutsz*, (2010) 24.

Inhoudsopgave

1. Introductie onderzoek	5
2. Joannes Benedictus Van Heutsz, held en schurk.....	21
3. Het Regiment Van Heutsz in Korea.....	36
4. Het Regiment Van Heutsz in de Koude Oorlog.....	47
5. Het Regiment Van Heutsz in de jaren 90.....	64
6. Vijftig jaar militaire identiteit Regiment Van Heutsz.	80
Bibliografie	86

1. Introductie onderzoek

Op 20 februari 2010 viel het kabinet-Balkenende IV over een verlenging van de missie in de Afghaanse provincie Uruzgan. Wat begon als een opbouwuitzending in 2006 kreeg in de loop van 2007 en 2008 steeds meer het karakter van een gevechtsmissie.^{2 3} Het NAVO-verzoek tot een langer verblijf als ‘lead nation’ in de regio zorgde uiteindelijk voor een schisma in het kabinet tussen het CDA (voor) en de PvdA (tegen). Tien maanden later sluipt Afghanistan weer door de wandelgangen in Den Haag. Via de achterdeur van minister-president Rutte’s torentje heeft de kwestie zich wederom aangediend in de Tweede Kamer: Nederland wordt door haar bondgenoten verzocht deel te nemen aan een trainingsmissie in de noordelijke provincie Kunduz. Een trainingsmissie, maar wel in een zeer explosief gebied. Aanvankelijk zou de reguliere burgerpolitie de opleidingen van hun toekomstige Afghaanse collega’s verzorgen, maar al snel trekt de Koninklijke Marechaussee de conclusie dat een dergelijke operatie te risicovol zou zijn en bood haar eigen diensten aan voor Kunduz.⁴

In het bovenstaande voorbeeld over Afghanistan is sprake van een verschuiving van een opbouwmissie naar een gevechtsmissie. Deze verschuiving was een praktisch gevolg van de vijandelijke tegenstand in Uruzgan waardoor de oorspronkelijke opbouwintentie bijna onmogelijk wordt gemaakt. Voor de uitgezonden troepen kan een dergelijke verschuiving grote gevolgen hebben voor hoe zij zichzelf beschouwen als militair. Het maakt immers een groot verschil of je als soldaat scholen helpt bouwen of dat je met een zeer gewelddadige vijand wordt geconfronteerd. De reactie van de marechaussee is een soortgelijk voorbeeld. Volgens de militaire politie vergt een missie in het vijandelijke Kunduz de inzet van politietrainers met een militaire achtergrond, de burgerpolitie volstaat niet in een dergelijke omgeving. Deze reactie lijkt op het eerste gezicht een oordeel te vellen over de capaciteiten van de burgerpolitie, maar toont bovenal aan hoe de Koninklijke marechaussee over zichzelf denkt als militaire organisatie met bijbehorende mogelijkheden en inzetbaarheid.

§1.1 Onderzoeksvraag

Zoals de reactie van de marechaussee laat zien, heeft een krijgsmachtonderdeel een bepaald zelfbeeld. Dit beeld kan voor een deel op voorhand vastliggen, omdat het nauw verweven is met de initiële functie van de organisatie of eenheid (zoals het vervullen van militaire

² http://vorige.nrc.nl/krant/article1759698.ece/Nederlandse_eenheid_slaags_met_Talibaan (26-01-2011).

³ http://vorige.nrc.nl/binnenland/article1759968.ece/We_gaan_gevechten_niet_uit_de_weg (26-01-2011).

⁴ <http://www.depers.nl/binnenland/533646/Marechaussee-niet-bang.html> (26-01-2011).

politietaken bij de marechaussee), maar kan ook veranderen door de invloed van uitzendingen, oorlogservaring en actief beleid. De manier waarop de militair zichzelf beschouwt hangt ook af van de tradities binnen zijn onderdeel. Deze tradities kunnen het gevolg zijn van bepaalde gebeurtenissen uit het verleden maar kunnen eveneens doelbewust in het leven geroepen zijn teneinde een proces van groepsbinding te stimuleren. Kortom, de manier waarop de militair over zichzelf denkt komt voort uit vele vormende factoren. Het beeld dat hieruit ontstaat wordt de militaire identiteit genoemd. Later in dit hoofdstuk zal uitgebreid worden ingaan op de theoretische achtergronden van dit concept, voor de introductie van mijn onderzoeksvraag volstaat deze beknopte omschrijving.

Deze thesis onderzoekt de militaire identiteit van één specifiek regiment van de Koninklijke Landmacht, namelijk het Regiment Van Heutsz (RVH) met daarbij als centrale vraagstelling ‘Wat is de historische ontwikkeling van de militaire identiteit van het Regiment Van Heutsz tussen 1950 en 2000?’ Dit regiment kent een rijke geschiedenis dat de traditie voortzet van het Koninklijk Nederlands Indisch Leger. Het was onder andere actief in de Korea-oorlog als infanteriebataljon, belast met de bewaking van strategische objecten tijdens de Koude Oorlog en nam deel aan uitzendingen naar de Bosnië. Tegenwoordig bestaat het regiment uit luchtmobiele eenheden die zeer actief zijn geweest in Afghanistan. Ondanks het bestaan van traditiehandboeken en een stichting gericht op het preservareren van de regimentsgeschiedenis,⁵ is tot dusver geen onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van de militaire identiteit van dit regiment. De militaire identiteit is uiteindelijk een combinatie van tradities en de functies die het regiment bekleedt. Dat maakt dit onderzoek uniek, nooit eerder werd met deze blik naar een legeronderdeel gekeken.

Het onderzoek omvat het gehele Regiment Van Heutsz, dat wil zeggen: alle eenheden die deel uitmaakten van het regiment gedurende de onderzoeksperiode. Deze periode omvat de eerste vijftig jaar van het bestaan van het regiment, te weten 1950 – het jaar van oprichting – tot 2000, wanneer het Regiment Van Heutsz terugkeert uit Bosnië.

§1.2 *Wat is een regiment?*

Voordat het theoretisch kader aan bod komt is het noodzakelijk eerst de definitie en algemene ontstaansgeschiedenis van de Nederlandse regimenten te onderzoeken. Van Heutsz is niet per willekeur gekozen als patroon van het regiment dat de traditie van het KNIL moest voortzetten. Net zoals het Regiment Limburgse Jagers voornamelijk uit militairen bestaat met

⁵ <http://www.benteng.nl/portaal/> (27-01-2011).

een Limburgse achtergrond en het Regiment Infanterie Johan Willem Friso een sterke band heeft met het Groningen en Friesland, zo staat de naam Van Heutsz - als voormalig gouverneur-generaal van Nederlands Indië - symbool voor het KNIL.

Als onderdeel van het Legerplan 1950 werden negen nieuwe regimenten opgericht.⁶ In tegenstelling tot bijvoorbeeld Groot-Brittannië - waar alle regimenten namen hadden - kende Nederland alleen genummerde regimenten. Toenmalig minister van Oorlog Schokking was van mening dat historische namen een krachtiger bindmiddel waren om het saamhorigheidsgevoel te vergroten, de korpsgeest te bevorderen en de band met het verleden zo sterk mogelijk te maken.⁷ De dertien nummerregimenten – die na mei 1940 feitelijk waren opgehouden te bestaan – werden daartoe omgevormd tot negen naamregimenten. De overgang naar naamregiment betekende echter niet dat de tradities van de nummerregimenten aan de kant werden geschoven. Afgezien van de twee Garderegimenten en het Regiment Van Heutsz, zetten de overige zes de tradities voort van genummerde regimenten uit de streek waaraan zij werden verbonden. Sinds 1977 kenden de infanterieregimenten ook een eigen rangorde. Deze rangschikking werd noodzakelijk geacht omdat bij de oprichting van de Koninklijke Landmacht in 1814 geen aansluiting was gezocht bij het Nederlandse Leger (dat in historische lijn begon met het Staatse Leger en de legers van de Bataafse Republiek en het Koninkrijk Holland). De KL (Koninklijke Landmacht) had daarom vanuit traditioneel oogpunt geen plek binnen het de Nederlandse krijgsmacht. Teneinde deze vage situatie te beëindigen werden de infanterieregimenten volledig geïncorporeerd binnen de traditie van de van het Nederlandse leger met als doel ‘het besef te herstellen van continuïteit van de vaderlandse geschiedenis en de krijgsgeschiedenis vanaf de tijd van de Tachtigjarige Oorlog, zodat Nederlandse militairen zich weer erfgenamen zouden weten van hun voorgangers die hebben gestreden bij Heiligerlee (1568), Nieuwpoort (1600), Seneffe (1674), Malplaquet (1709) enz.’⁸. Nu de KL officieel een plaats had toebedeeld gekregen binnen het Nederlandse leger, volgde ook hiërarchische rangschikking voor de infanterieregimenten. De Garderegimenten (bestaande uit elite-eenheden) namen vanzelfsprekend de eerste plekken in op de lijst, maar direct daarna volgde direct het Regiment Van Heutsz. Hoe het RVH aanspraak heeft gemaakt op deze positie zal in hoofdstuk vier nader worden toegelicht.

⁶ www.defensie.nl/landmacht/cultureel/geschiedenis/de_koude_oorlog_%281945__1990%29/legerplan_1950_en_de_wederopbouw_van_de_landmacht (13-04-2011).

⁷ Wapenraditieeraad Infanterie, Koninklijke Landmacht, Nederland, *Het Wapen der Infanterie, Geschiedenis en tradities van de Nederlandse infanterie, Nulli Cedo 'Ik wijk voor niets'*, (Den Haag 2004) 20.

⁸ Wapenraditieeraad Infanterie, *Nulli cedo*, 20.

Wellicht nog belangrijker: wat is een regiment niet? Een regiment is geen tactische eenheid en heeft geen vaste samenstelling. De opbouw van een regiment kan, naar gelang de wensen van het Ministerie van Defensie, veranderen.⁹ In het geval van het RVH betekent dit bijvoorbeeld dat het jarenlang bestond uit een panterserinfanteriebataljon (Painfbat) en een aantal zelfstandige infanteriebeveiligingscompagnieën (IBC'en). Na de Koude Oorlog werden deze eenheden wegbezuinigd en werd het Regiment Van Heutsz gevuld met luchtmobiele troepen. Deze nieuwe eenheden namen de tradities van de opgeheven voorgangers in bewaring opdat de wapenfeiten niet in vergetelheid raakten.¹⁰ Een regiment kan het beste worden omschreven als 'traditiehuis'. Afzonderlijke eenheden kunnen een gezamenlijke identiteit ontleen door binding met het historische kader van een regiment.

§2 *Theoretisch kader*

Zoals ieder gedegen historisch onderzoek, is ook dit perspectief op de geschiedenis van het Regiment Van Heutsz verankerd in theoretische concepten. Aan de hand van de inzichten van Renan, Gellner, Anderson en Hobsbawm wordt de samenhang tussen begrippen zoals 'natie' en 'natiestaat', 'traditievorming' en 'identiteit' nader toegelicht.

Wat houden deze begrippen precies in? Wat zijn de verschillen, hoe verhoudt de natie zich tot de natiestaat, en hoe past nationalisme binnen het kader van deze begrippen? Afhankelijk van de context kunnen deze begrippen een geheel andere lading of betekenis krijgen. Daarom wordt in dit hoofdstuk geduid hoe deze concepten toegepast worden op het Regiment Van Heutsz. Het theoretisch kader wordt afgesloten met het begrip militaire identiteit van Wim Klinkert en mijn persoonlijke observatie van traditievorming binnen het RVH, namelijk het ontstaan van authentieke tradities.

§2.1 *Renan: de natie als spiritueel beginsel*

Een klassieke opvatting over de aard van de natie ligt besloten in de uitspraak van Walter Bagehot uit 1887: *we know what it is when you do not ask us, but we cannot very quickly explain or define it*.¹¹ Toch deed Ernest Renan vijf jaar eerder een poging die ons denken over de natie danig heeft beïnvloed. Volgens Renan is de natie een spiritueel grondbeginsel. Een grondbeginsel dat ligt verankerd in een gedeeld verleden en daarmee een volk in het heden verenigt waarbij erfgoed de brug vormt tussen heden en verleden. Voor het begrip erfgoed

⁹ Burgerhout, *Handboek Traditie*, 21.

¹⁰ Idem, 20.

¹¹ Zoals geciteerd in E.J. Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780. Programme, myth, reality* (Cambridge 2010) 1.

hanteer ik de definitie van W. Frijhoff die hij uiteenzet in zijn werk *Dynamisch erfgoed*. Frijhoff benadrukt de wisselwerking tussen erfgoed en identiteit waarbij erfgoed bepaalt wie we zijn, en wie we zijn bepaalt hoe we omgaan met ons erfgoed.¹² Frijhoff's omschrijving sluit daarmee nauw aan bij Renan's functie van erfgoed: een gezamenlijk verleden dat historische figuren en verhalen van welhaast mythische proporties heeft voortgebracht, maakt van een gemeenschap binnen een bepaald territorium een volk met een eigen identiteit.¹³ De historische lijdensweg van het volk naar het heden verbindt het om als eenheid verder te gaan in de toekomst. Een natie is een agglomeraat van deze solidariteit op grote schaal, gebaseerd op de gezamenlijke offers die gebracht zijn in het verleden en de offers waartoe het volk bereid is in de toekomst. De natie manifesteert zich in de alledaagse wil tot vreedzaam samenleven. Deze wil heeft volgens Renan drie implicaties. Ten eerste kan een natie niet worden opgelegd; een individu (of andere gemeenschap) moet vrijwillig de natie omarmen, anders ontbreekt de wil tot offers brengen en gezamenlijk lijden voor de natie. Ten tweede overstijgt de natie objectieve overeenkomsten binnen een volk zoals religie, taal, geografie of uiterlijke kenmerken. De natie is in Renan's optiek een spiritueel concept en kan daarom deze verschillen overbruggen, hetgeen lijnrecht ingaat tegen het nationaal demarcatiedenken van tijdgenoten zoals Fichte, die vooral de objectieve en (pseudo)biologische verschillen, zoals taal en huidskleur, tussen volkeren benadrukken om tot een definitie van de natie te komen.¹⁴ De derde implicatie van Renan's definitie is dat de natie een begin en eind heeft, en geen historische entiteit is die reeds vanaf het begin der tijden aanwezig was en dat altijd zal blijven. Renan eindigt zijn lezing met een observatie over de verhouding van naties tot elkaar. Hij vergelijkt de natie met het individu in relatie tot de samenleving. Een persoon die om het minste of geringste zijn zwaard trekt om de ander neer te sabelen, wordt beschouwd als gefrustreerd en een bruto. Dezelfde twistzieke eigenschap wordt in de aard van een natie juist geprezen als dapper en dominant. Renan spreekt daarom de hoop uit dat de mens zich in internationale relaties laat leiden door wijsheid.¹⁵

Renan's metafysische opvatting van de natie als spiritueel principe sluit zeer nauw aan bij het gevoel dat het individu beleeft als hij of zij denkt aan de natie. De natie is een soort transcendent fenomeen dat als een onzichtbare deken het volk warmte schenkt en een overkoepelende identiteit verschaft. Deze metafysische benadering is tegelijkertijd het

¹² W. Frijhoff, *Dynamisch erfgoed* (Amsterdam 2007) 42.

¹³ E., Renan, 'What is a nation?', Lezing gehouden te Sorbonne (11 maart 1882).

http://www.cooper.edu/humanities/core/hss3/e_renan.html (geraadpleegd op 15-12-10).

¹⁴ P. Geary, *The Myth of Nations: The Medieval Origins of Europe* (Princeton 2002) 24–25.

¹⁵ Renan, 'What is a nation?'.

zwakke punt van Renan's redenering. Hoewel zijn definitie zeer accuraat lijkt, is er geen enkele manier om deze te toetsen aan objectieve waarneming. De wil om als natie de toekomst tegemoet te treden op basis van een gezamenlijk verleden komt zeer overeen met de moraalfilosofie van Thomas Hobbes, John Locke en Jean Jacques Rousseau over het sociaal contract, waarbij het individu afstand doet van (een deel van) zijn soevereiniteit ten behoeve van een absolute vorst (Hobbes) of een volksvertegenwoordiging (Locke).¹⁶ Het sociaal contract is een ongeschreven afspraak tussen individuen elkaar oprecht te behandelen met als doel aan een anarchistische natuurstaat te ontsnappen waarbij de naleving van dit contract onder toezicht staat van de overheid.¹⁷ Nog interessanter voor dit onderzoek is de opvatting van Jean Jacques Rousseau, waarbij het sociaal contract nageleefd wordt door middel van een *general will*. Telkens als het individu terugvalt in zijn egoïstische gewoonten wordt zijn gedrag gecorrigeerd door een algemene (maatschappelijke) consensus waar hij als lid van de gemeenschap een deel van zijn soevereiniteit aan heeft uitbesteed.¹⁸ Het probleem van deze filosofie is dat er geen enkele objectieve reden bestaat om aan te nemen dat mensen op basis van een dergelijk contract met elkaar samenleven. Het concept is gebaseerd op een aanname die niet is te falsificeren en daarom niet geldt als wetenschappelijke constatering, maar als een discutabel axioma. Renan's definitie van de natie kampt met hetzelfde probleem. Doordat het onmogelijk is objectief vast te stellen wat precies de invloed van erfgoed is, of wat de term 'erfgoed' exact inhoudt (ook Frijhoff kan geen claim leggen op de onbetwiste definitie van het begrip), is het ook niet mogelijk te zeggen dat erfgoed de bindende factor van de natie is. Hiermee impliceer ik niet dat de raciale denkbeelden van Fichte correct zijn, maar het buiten beschouwing laten van met name economische en geografische factoren als natievormende invloeden is het zwaktebod van Renan's natietheorie.

Toch weet Renan het gevoel wat de natie oproept nauwkeurig te omschrijven en in relatie tot dit onderzoek is zijn benadering wel degelijk bruikbaar. Renan hecht zeer veel belang aan een gezamenlijke lijdensweg als middel van natievorming. Oorlog en overleving zijn daar onlosmakelijk mee verbonden. Wil het volk een natie blijven, dan zal deze zichzelf moeten verdedigen tegen de heersende agressie binnen de internationale gemeenschap. De wil om desnoods te sterven voor het vaderland is niet een rationele afweging maar een emotionele

¹⁶ J. Kary, 'Contract Law and the Social Contract: What Legal History Can Teach Us About the Political Theory of Hobbes and Locke', *Ottawa Law Review*, 73 (2000) 31-45.

¹⁷ P. McCormick, 'Social Contract: Interpretation and Misinterpretation', *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*, 1 (1976) 63-76.

¹⁸ J.J. Rousseau, 'The social contract or principles of political right', <http://www.maliyetis.com/wordpress/wp-content/uploads/2010/10/TheSocialContract.pdf> (24-07-2011).

drijfveer. Renan's definitie van de natie kan ik in mijn thesis gebruiken als mogelijke verklaring waarom burgers bereid zijn soldaat te worden in dienst van het vaderland.

§2.2 Gellner: de natie als politiek-economisch beginsel

In tegenstelling tot Renan's spirituele benadering, tracht Ernest Gellner een historische verklaring te vinden voor het ontstaan van nationalisme en de natiestaat. In zijn boek *Nations and Nationalism* zet hij allereerst de definities uiteen van nationalisme, de staat en uiteindelijk de natie. Nationalisme is volgens Gellner een politiek uitgangspunt waaruit volgt dat de politieke en nationale eenheid samenvallen.¹⁹ Nationalistische sentimenten zijn het gevolg van het wel of niet met succes samenvallen van deze eenheid en vanuit deze gevoelens kunnen nationalistische bewegingen ontstaan teneinde de congruentie te herstellen. Kenmerkend voor Gellner's nationalisme is dat internationale conflicten nooit zouden ontstaan omdat iedere nationale eenheid zijn eigen politieke eenheid heeft. In de praktijk blijkt echter dat deze homogene nationale eenheid niet voorkomt. De reële heterogene situatie hoeft geen problemen op te leveren, zolang de vreemdeling getolereerd wordt en zijn aanwezigheid geen bedreiging vormt voor de congruentie. Gellner zegt dat hij geen percentage kan geven waarop de congruentie in gevaar komt, dat is geheel afhankelijk van de omstandigheden op dat moment.²⁰

Gellner gebruikt Max Weber's definitie van de staat, waarbij de staat - als soevereine macht binnen de landsgrenzen - het monopolie op geweld heeft en als gecentraliseerde, onpersoonlijke wetgever optreedt.²¹ Weber's monopolie is cruciaal voor Gellner, omdat het de burger in staat stelt zijn veiligheid te delegeren aan de staat, waardoor hij zich ten volle kan richten op zijn activiteiten als burger. De staat beperkt zich echter niet tot een militaire defensiemacht, maar omvat ook regelgeving, rechtspraak en ordehandhaving. Al deze aspecten tezamen vormen als zodanig uiteindelijk de staat.²² Aan de hand van deze definitie deelt Gellner de geschiedenis van de mensheid op in drie tijdperken: het pre-agrarische, het agrarische en het industriële tijdperk. Gedurende het pre-agrarische tijdperk was de leefgemeenschap te klein voor arbeidsdeling en een uitgebreid politiek stelsel. Hieruit volgt dat een staat in dit tijdperk onmogelijk was. De beperkte omvang maakte bovendien dat zulk een politiek construct onnodig was. Gedurende het agrarische tijdperk was de vorming van een staat een optie, maar geen noodzakelijkheid. In het industriële tijdperk is de staat niet

¹⁹ E. Gellner, *Nations and Nationalism* (Oxford 1983) 1.

²⁰ Idem, 3.

²¹ Idem.

²² Idem, 4.

langer een optie maar een noodzakelijkheid om de gespecialiseerde samenleving in stand te houden te houden. De arbeidsdeling binnen een industriële samenleving vereist dat iedere arbeider een zekere mate van onderwijs heeft genoten. Deze economische omschakeling van een agrarische samenleving naar een industriële samenleving zette een culturele verandering in gang waarbij een centrale staat verantwoordelijk werd dit onderwijs te verzorgen, met als gevolg een culturele homogeniteit waarmee het individu boven de lokale gemeenschap uitsteeg en als anoniem subject toetrad tot de natie.²³ In het industriële tijdperk was het ook niet langer vanzelfsprekend dat een individu zijn leven lang hetzelfde werk uitvoerde; sociale mobiliteit werd een gemeengoed. Teneinde de sociale stabiliteit niet te verstoren, was een homogene culturele omgeving noodzakelijk om de industriële maatschappij te binden.²⁴ Gellner concludeert hieruit dat de staat altijd vóór nationalisme komt; zonder de staat is er immers geen gelegenheid tot een congruentie tussen politieke en nationale eenheid te komen.²⁵

De definitie van wat een natie nu precies is, blijft Gellner ons tot zekere hoogte schuldig. Geen enkele definitie is volgens hem in staat alle eigenschappen van de natie te representeren zonder zichzelf tegen te spreken. Hij besluit daarom niet een definitie te geven, maar stelt de natie vast aan de hand van wat het doet.²⁶ Een agrarische natie verschilt fundamenteel van een industriële natie, maar desondanks bestaan er algemene overeenkomsten tussen de twee. De twintigste-eeuwse industriële Franse en Duitse naties waren bijvoorbeeld van geheel verschillende aard, maar toch waren beide onmiskenbaar naties. Of om het in het logica uit te drukken: Duitsland en Frankrijk zijn naties, maar Duitsland is niet Frankrijk. Op deze manier hanteert Gellner een vrij vloeibare definitie van het begrip natie.

Voor deze thesis zijn twee concepten van Gellner van belang. Ten eerste de functie van de staat als monopolist op geweld en ten tweede het verzorgen van onderwijs. Het ontstaan van een natie is volgens Gellner niet het gevolg van een gezamenlijke lijdensweg zoals bij Renan, maar een gevolg van de opkomst van de industriële samenleving. Teneinde deze industriële samenleving richting te kunnen geven, is een gecentraliseerde overheid noodzakelijk. Deze overheid neemt de verantwoordelijkheid voor de verdediging van de burgers en het territorium, waarmee een modern georganiseerde verdedigingsmacht een indirect gevolg is van het industriële tijdperk. Moderne organisatie houdt in deze context in

²³ Gellner, *Nations and Nationalism*, 140.

²⁴ Idem, 141.

²⁵ Idem, 5.

²⁶ Idem, 7.

dat de structuur van het leger veel minder een ad hoc-karakter heeft. Als het leger ingezet moet worden dan is een permanente infrastructuur vereist om de strijdkrachten te ondersteunen. Deze infrastructuur omhelst niet alleen militair materieel, maar ook instituten zoals het NIMH en Instituut Clingendael. Regimenten hebben een parate eenheid en hoeven niet speciaal opgericht of opgevuld te worden wanneer militair optreden vereist of gewenst is. Er is sprake van een militair bedrijf, dat ongeacht de activiteit van het leger, in werking is. Dit in tegenstelling tot de militaire organisatie gedurende het pre-industriële tijdperk waarin legers specifiek werden samengesteld en uitgerust voor één bepaalde campagne. Voor dit onderzoek betekent dat de theoretische verantwoording voor de - op het eerste gezicht - voor de hand liggende relatie tussen staat en leger.

Naast de structurele organisatie van een krijgsmacht, is het verzorgen van onderwijs eveneens een cruciale functie van de staat voor het creëren van een modern leger. In het agrarische tijdperk was geletterdheid een arbeidsspecialisatie op zichzelf, in de industriële samenleving is geletterdheid een noodzakelijke voorwaarde voor het functioneren van het individu binnen de maatschappij. Arbeid is in het industriële tijdperk zodanig gespecialiseerd dat analfabetisme geen optie meer is. Ditzelfde geldt voor het moderne leger. Iedere militair moet in staat zijn orders te lezen en een rapport te schrijven. Militair materieel is door technologische vooruitgang zodanig ingewikkeld geworden dat gedegen onderwijs vereist is. Andersom zorgt het uniforme en nationale karakter van de krijgsmacht weer voor natievorming op zichzelf; het gebruik van een gemeenschappelijke taal, het dragen van dezelfde uniformen en het (letterlijk) strijden voor een gemeenschappelijk doel, maakt dat het leger de natie als het ware tastbaar en zichtbaar maakt.

§2.3 Hobsbawm, de natie als uitgevonden beginsel

De derde theoretische pilaar van dit onderzoek is gebaseerd op Eric Hobsbawm's *Invented traditions*. Waar Renan in 1882 niet de vinger wist te leggen op de aard van het spirituele principe van de natie, wil Hobsbawm anno 1983 exact duiden hoe een groep individuen zich tot een volk met nationalistische sentimenten vormt. Hij komt tot de conclusie dat in het proces van natievorming niet alleen sprake is van een politieke omwenteling als gevolg van een technologische en economische vernieuwing zoals bij Gellner, maar dat deze nieuwe nationale orde verantwoord en gefundeerd wordt op basis van *invented traditions*. Deze worden gepresenteerd als eeuwenoude gebruiken waarmee een brug wordt geslagen tussen heden en verleden. Tradities worden echter in het leven geroepen, al dan niet opzettelijk, met

als specifieke taak een illusie van historische continuïteit op te houden.²⁷ Het creëren van *invented traditions* is niet voorbehouden aan de achttiende en negentiende eeuw, Hobsbawm stelt dat het fenomeen in ieder tijdperk voorkomt, maar dat in periodes van natievorming prominenter aanwezig is.²⁸ Het doel van deze *invented traditions* is drieledig. Ten eerste het bewerkstelligen en symboliseren van sociale cohesie (waarbij dit begrip, in het verlengde van Hobsbawm's redenering, moet worden opgevat als de lijm waarmee een maatschappij intern verbonden is en een eenheid vormt) en een collectieve identiteit. Ten tweede het legitimeren van (overheids)instanties en sociale hiërarchie, en ten derde het socialiseren van het volk naar gewenste (nationale) conventies.²⁹ Volgens Maria Grever en Kees Ribbens veronderstelt Hobsbawm dat naties en nationalisme van bovenaf opgelegde verschijnselen zijn. Deze verschijnselen kunnen volgens het tweetal echter alleen begrepen worden middels de perceptie van de gewone mensen waardoor deze worden ervaren.³⁰ Deze observatie van Grever en Ribbens gaat uit een dynamische relatie tussen het opgelegde construct (zoals *invented traditions*) en de gebruikers van dit construct, waarbij de laatstgenoemden op hun beurt invloed uitoefenen op de eerste.³¹

Dit onderzoek past Hobsbawm's ideeën over *invented traditions* toe op tradities binnen het Regiment Van Heutsz. Aan de hand van Hobsbawm wordt vastgesteld of er sprake is van *invented traditions* of van authentieke overlevering. Daarnaast kan met behulp van Hobsbawm het doel van de traditie worden vastgesteld: is deze bedoeld om bepaalde gebeurtenissen uit het verleden te legitimeren, of om bepaalde gezagsverhoudingen in stand te houden? Met het commentaar van Maria Grever en Kees Ribbens kan dynamiek binnen de tradities van het regiment nader worden verklaard.

§2.4 Authentieke tradities

Bij iedere vorm van traditie staat het iconische aspect centraal: symbolen, afbeeldingen, personen en gedrag vertegenwoordigen de historische identiteit van een groep. Volgens Hobsbawm kunnen deze symbolen *top-down*, om pragmatische redenen, worden gecreëerd en geïmplementeerd omdat ze kunstmatig van aard zijn. Grever en Ribbens voegen daaraan toe dat er een dynamische relatie bestaat tussen traditie-maker en traditie-gebruiker. Desondanks constateren zij niet dat tradities ook volledig vanuit de 'onderbouw', oftewel het voetvolk,

²⁷ E. Hobsbawm & T. Ranger, *The invention of tradition*, (Cambridge 1983) 1.

²⁸ Idem, 4.

²⁹ Idem, 9.

³⁰ M. Grever en K. Ribbens, *Nationale identiteit en meervoudig verleden* (Amsterdam 2007) 25.

³¹ Idem, 25-26.

kunnen ontstaan. Wegens een gebrek aan onderzoek op dit gebied, heb ik een eigen interpretatief kader gecreëerd. Daarbij is een nieuw begrippenkader opgesteld waarin het concept ‘authenticiteit’ centraal staat. Authenticiteit betekent in deze context dat tradities voortkomen uit een gemeenschap zelf, als middel om het verleden in het heden te integreren. Uniek voor de authentieke traditie is dat deze ontstaat vanuit de onderbouw, *bottom-up*, en niet *top-down*. De band met het verleden niet gebaseerd op een (opgelegd) iconisch narratief, maar ook op de groep die het verleden daadwerkelijk heeft meegemaakt. De authentieke traditie onderscheidt zich van de kunstmatige traditie door spontaniteit. Het is niet een op voorhand bepaald construct, maar een zeer levendig fenomeen. De authentieke traditie is overdraagbaar op volgende generaties, zoals bij het RVH ook is gebeurd, maar verliest daarmee niet de unieke eigenschap dat het oorspronkelijk *bottom-up* is ontstaan, en niet *top-down*.

Het onderscheid tussen de kunstmatige traditie en de authentieke traditie is na verloop van tijd moeilijk te maken. Wanneer het regiment na de Koude Oorlog grote organisatorische veranderingen ondergaat, is het dan nog mogelijk te stellen dat de nieuwe Van Heutsz-eenheden niet van hogerhand een narratief hebben opgelegd gekregen? Het eerlijke antwoord is ‘nee, dat is niet mogelijk’. Echter, wanneer het RVH als uitgangspunt wordt genomen, en niet de nieuwe eenheden, dan zijn de desbetreffende tradities voortgekomen uit de geschiedenis van het Regiment Van Heutsz, niet uit de koker van de Wapentraditieraad (de overkoepelende organisatie van de landmachtregimenten), de minister van Defensie of de Generale Staf. Het concept is zeer vloeibaar van aard en verdient toelichting met praktijkvoorbeelden, deze zullen in hoofdstuk drie uitvoerig aan bod komen.

§2.5 Anderson: de natie als ingebeeld beginsel

De laatste theorie van dit historiografisch debat met betrekking tot natie, nationalisme en de natiestaat betreft Benedict Anderson’s *imagined communities*. Het gelijknamige boek - dat evenals de besproken werken van Gellner en Hobsbawm gepubliceerd werd in 1983 – probeert antwoord te geven op de vraag waarom een volk in eerste instantie behoefte heeft aan *invented traditions*. In tegenstelling tot Gellner en Hobsbawm benadert Anderson de natie minder als een mechanisch principe dat bepaalde onderdelen (industrialisatie, centraal onderwijs, *invented traditions*) nodig heeft om tot stand te komen en in stand te blijven, maar hij richt zich meer op het sociologische proces waardoor een groep individuen zich verenigd voelt tot een volk dat verbonden is aan een natie.

Het idee achter de *imagined community* is dat de natie een ingebeeld sociaal construct is van de individuen zichzelf zien als onderdeel van die natie.³² Het is een ingebeelde gemeenschap omdat niemand alle medeleden van zijn gemeenschap (de natie) kan kennen, maar zich desondanks met hen verbonden voelt. Hiermee brengt Anderson niet alleen het spirituele grondbeginsel van Renan onder woorden, hij betreft ook Gellner's anonieme aard van de natie in zijn omschrijving. Daarnaast is de *imagined community* begrensd en soeverein. Begrensd omdat voorbij de (elastische) grenzen van de commune, zich andere gemeenschappen (naties) bevinden, en soeverein omdat het verschijnsel is voortgekomen uit de Verlichting en de Franse Revolutie waarbij het heilige gezag van de monarchie niet langer geaccepteerd werd.³³

De uiteindelijke implicatie van de *imagined community* is dat de diepe horizontale kameraadschap miljoenen mensen ertoe heeft gedreven niet alleen te doden maar ook te sterven voor de natie.³⁴ Deze verklaring is in relatie tot dit onderzoek interessant, omdat het zou verklaren waarom mensen zich vrijwillig bij het leger aanmelden en hun leven op het spel zetten voor een gemeenschap waarvan louter de contouren bekend zijn.

§2.6 Klinkert: militaire identiteit

In zijn oratie *Van Waterloo tot Uruzgan. De militaire identiteit van Nederland* beschrijft Klinkert de historische ontwikkeling van dit begrip met betrekking tot Nederland. De nationale militaire identiteit komt volgens Klinkert voort uit de civiel-militaire relatie binnen een natie en weerspiegelt hoe een natie zichzelf beschouwd als militaire macht. Cruciaal daarbij is de mate waarin militaire identiteit en militaire realiteit met elkaar overeenkomen.³⁵ Als voorbeeld geeft Klinkert de Nederlandse militaire identiteit van voor de Tweede Wereldoorlog. Als moederland van een groot koloniaal rijk beschouwde Nederland zich als een militair potente natie, minstens een middelgrote macht op het wereldtoneel. Hoe anders had zo'n klein land, zo'n groot deel van de wereld kunnen veroveren? Na de Bevrijding dacht Nederland nog steeds dat het aanspraak kon maken op een politiek-militair onafhankelijke positie op basis van de status als koloniale macht, maar dat bleek niet het geval. Indonesië vocht zich vrij en Nederland werd met de neus op de feiten gedrukt: het beschikte niet over de

³² B. Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the origins and spread of nationalism* (Londen 2006) 6.

³³ Idem, 7.

³⁴ Idem, 7-8.

³⁵ W. Klinkert, *Van Waterloo tot Uruzgan. De militaire identiteit van Nederland*, (Amsterdam 2008) 20.

militaire capaciteiten om een einde te maken aan de volksopstand. Dit strategische debacle is te herleiden tot een militaire identiteit die niet strookt met de militaire realiteit.³⁶

Dit onderzoek past de algemene theorie van Klinkert toe op het specifieke geval van het Regiment Van Heutsz. Daarom is niet langer sprake van nationale militaire identiteit, maar de militaire identiteit van een regiment. Hoewel de grote lijnen ongewijzigd blijven, treedt er bij de transitie van algemeen naar specifiek wel één belangrijke verandering op. De civiel-militaire relatie, de verhouding tussen burgermaatschappij en krijgsmacht, speelt op dit niveau slechts een marginale rol. Van veel groter belang is de relatie tussen het RVH en andere onderdelen van krijgsmacht. Identiteit wordt immers niet alleen gevormd door het zelfbeeld, maar ook door de perceptie van anderen. Verder blijft de Klinkert's idee ongewijzigd en is daarom zeer toepasbaar op dit onderzoek.

§3 *Methodologie: traditie, functie en missies*

De onderzoeksvraag ‘Wat is de historische ontwikkeling van de militaire identiteit van het Regiment Van Heutsz tussen 1950 en 2000?’ wordt geoperationaliseerd aan de hand van het theoretisch kader. De militaire identiteit van het RVH wordt bestudeerd door middel van kwalitatief onderzoek en vastgesteld aan de hand van drie punten: tradities, functie en missies. Voor al deze punten geldt dat gekeken wordt naar veranderingen door de tijd heen teneinde een historische ontwikkeling van de identiteit weer te geven. Alles wat als doel heeft de identiteit van het Regiment Van Heutsz te symboliseren en te versterken valt voor dit onderzoek in de categorie ‘traditie’. Daarbij wordt gekeken naar het doel en de oorsprong van de tradities en wordt Hobsbawm's driedelige functie van *invented traditions* gehanteerd: het bewerkstelligen en symboliseren van (nationale) saamhorigheid en een collectieve identiteit. Het legitimeren van (overheids)instanties en sociale hiërarchie, en tot slot het socialiseren van het volk – in dit geval de militairen van het regiment - naar gewenste (regiments)conventies. Voor de oorsprong en ontwikkeling binnen de tradities van het Regiment wordt Hobsbawm in combinatie met de dynamische benadering van Grever, en mijn eigen theorie over authentieke tradities gebruikt. Zijn de tradities bijvoorbeeld duidelijk ‘invented’ of ‘natuurlijk’ ontstaan na verloop van tijd? Is er sprake van aanpassingen door de gebruikers of blijven ze gehandhaafd in de oorspronkelijke vorm?

Het tweede methodologische uitgangspunt is de functie van het regiment. Wat een regiment *doet* is direct verbonden met wat een regiment *is*, en daarom van grote invloed op de

³⁶ Klinkert, *De militaire identiteit van Nederland*, 26-27.

militaire identiteit. Missies, en buitenlandse uitzendingen in het bijzonder, maken de grootste indruk op ieder legeronderdeel. Het uitvoeren van een missie is de primaire taak van iedere militair. In opdracht van het vaderland doet hij wat zijn natie van hem verwacht. Als militaire beschermer van het nationaal belang staat hij in dienst van wat Anderson de *imagined community* noemt, en is onlosmakelijk verbonden met Renan's historische lijdensweg en wat Gellner – iets minder romantisch – als de politiek-economisch verbonden anonieme massa omschrijft. Tot slot vormen de theorieën van Renan, Gellner en Anderson de basis voor de connectie tussen het concept nationalisme en het concrete fenomeen Regiment Van Heutsz.

§4 Bronnen

Het bronnenmateriaal is verdeeld in twee categorieën. De eerste heeft betrekking op het Regiment Van Heutsz als parate eenheid en de tweede richt zich op de tradities van het regiment. Het 'parate' bronnenmateriaal vertelt het verhaal van het RVH als gevechtseenheid door de onderzoeksperiode heen. Hierin behandel ik de (veranderende) functie van het regiment, het materieel dat werd ingezet, de missies waaraan het heeft deelgenomen en reorganisaties. Het 'traditie' bronnenmateriaal richt zich uiteraard op (het ontstaan van) de regimentstradities, maar daarnaast ook op hoe deze tradities zich manifesteren en bijdragen aan de vorming van militaire identiteit.

Gedurende mijn stage heb ik beide categorieën teruggevonden in de archieven van het NIMH en het regimentsmuseum te Schaarsbergen. Het voornaamste primaire bronnenmateriaal bestaat uit militaire tijdschriften, het regimentsblad gedurende de Korea-oorlog: *De Van Heutsz Gazet*, en het *Handboek traditie Regiment Van Heutsz*.³⁷ De jubileumuitgave *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz* is de chronologische leidraad van deze thesis, maar hang tussen primaire en secundaire bron in. Het boek is gepubliceerd door het NIMH op verzoek van het regiment, maar niet geschreven door RVH-militairen.³⁸ Het is geen wetenschappelijke publicatie, maar wel door historici samengesteld (die op hun beurt weer voor het Ministerie van Defensie werkten). Wanneer de visie van Defensie op het (verleden van) het Regiment Van Heutsz aan bod komt zal dit boek daarom als primaire bron worden behandeld, maar verder zal deze uitgave voornamelijk dienst doen als secundair bronnenmateriaal.

Veel onderzoek heeft plaatsgevonden in het Regimentsmuseum. Uit gesprekken met verschillende Van Heutsz-militairen en -veteranen aldaar werden bepaalde vermoedens

³⁷ Burgerhout, *Handboek Traditie Regiment*.

³⁸ W. Bevaart, M. Elands, C. Klep, D. Staat, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz, 1950-2000*, (Den Haag 2000).

bevestigd die niet direct uit het primaire bronnenmateriaal te herleiden waren. De gevaren van *oral history* zijn mij goed bekend, daarom leunt dit onderzoek alleen daar waar het onvermijdelijk is op mondelinge getuigenissen. Tevens is de expositiekeuze en indeling van het museum geanalyseerd om vast te stellen hoe het regiment zichzelf wil presenteren voor het publiek.

§5 Opzet scriptie

De scriptie bestaat uit vijf deelvragen welke ieder een hoofdstuk van de thesis vormen. Dit hoofdstuk omvat het theoretisch kader. Hoofdstuk twee behandelt de historische discussie rondom de persoon J.B. van Heutsz en hoe het regiment hem beschouwt. Hoofdstukken drie tot en met vijf vertegenwoordigen elk een afzonderlijke periode in de geschiedenis van het regiment. Deze aanpak stelt mij in staat per hoofdstuk en per periode veranderingen binnen tradities, functie en missies vast te stellen en in een historisch kader te plaatsen. Hieronder een overzicht van de deelvragen:

- Deelvraag 1: Waarom een onderzoek naar de militaire identiteit van het Regiment Van Heutsz?
- Deelvraag 2: J.B. Van Heutsz, briljant strateeg of genadeloze massamoordenaar? De maatschappelijke en militaire context van zijn nalatenschap.
- Deelvraag 3: welke invloed had de Korea-oorlog op de militaire identiteit van het Regiment Van Heutsz?
- Deelvraag 4: wat waren de gevolgen van de Koude Oorlog voor het Regiment Van Heutsz ?
- Deelvraag 5: herstructurering in de jaren 90. Hoe veranderde het regiment na de Koude oorlog?
- Conclusie

Deze scriptie wil een bijdrage leveren aan de vaderlandse militaire geschiedenis. Traditie-eenheden zoals regimenten zijn vaak zeer bekend met het eigen verleden, maar nooit eerder is dit in verband gebracht met de historische mechanismen zoals beschreven in het theoretisch kader. In dit onderzoek wordt deze connectie voor het eerst vanuit een wetenschappelijk perspectief beschreven en verklaard, met als specifiek doel de militaire identiteit van het

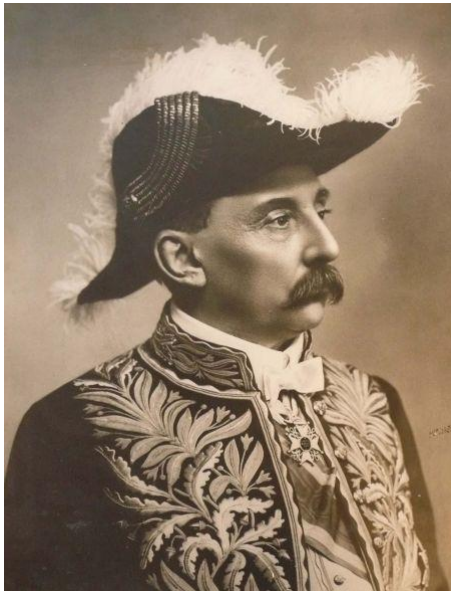
Regiment Van Heutsz te ontleden. In algemene zin kan deze thesis als fundament dienen voor verder onderzoek naar de militaire identiteit van andere krijgsmachtonderdelen.

2. Joannes Benedictus Van Heutsz, held en schurk

§1 *Joannes Benedictus van Heutsz: een historiografisch overzicht*

Joannes Benedictus van Heutsz werd geboren op 3 februari 1851 te Coevorden en overleed op 73-jarige leeftijd in 1924 in Montreux. Gedurende zijn leven zou hij als legerofficier carrière maken in Nederlands-Indië en de geschiedenisboeken ingaan als de Pacificator van Atjeh. Later zou hij vooral herinnerd worden als de verpersoonlijking van het Nederlandse schrikbewind in de voormalige koloniën. Keerpunt in de loopbaan van Van Heutsz was de onderwerping van het schijnbaar onbedwingbare Atjeh in 1898. Bijgestaan door arabist Christaan Snouck Hurgronje keerde hij zich tegen de kostbare permanente stelling-enclave op Atjeh en begon een doeltreffende contraguerrillacampagne waarbij rijstvelden en de reeds onderworpen burgerbevolking zoveel mogelijk werden ontzien. Het beleid van de permanente stelling was gericht op een kleine enclave van Nederlands gezag op Atjeh, waarvandaan de beschaving als inktvlek zich over het eiland zou verspreiden. Deze strategie had echter geen vruchten afgeworpen daarom pleitte Van Heutsz voor actiever optreden. Zijn militaire overwinning bracht Van Heutsz faam als militair tacticus en gaf hem de reputatie van een ongenaakbaar koloniaal heerser. Als beloning voor zijn verdiensten werd hij in 1904 ingezworen als gouverneur-generaal van Nederlands-Indië, een functie die hij bekleedde tot 1909. Zijn opvolger als gouverneur van Atjeh, Gotfried van Daalen, werd ondanks het werk van Van Heutsz geconfronteerd met enkele opstanden in zijn domein. Van Daalen zette niet de chirurgische contraguerrillatactieken van zijn voorganger voort, maar organiseerde brute repressieveldtochten door de binnenlanden. Nadat nieuws over deze slachtpartijen de vaderlandse pers bereikte, stak een storm van kritiek op over het bestuur in Nederlands-Indië: was Atjeh immers niet al lang en breed gepacificeerd? Onder politieke druk startte Van Heutsz een onderzoek tegen Van Daalen dat uiteindelijk leidde tot diens aftreden als gouverneur van Atjeh. De zaak leek daarmee afgedaan, maar naarmate de Nederlandse koloniale overheersing steeds meer in maatschappelijk diskrediet raakte veranderde ook de publieke opinie over Van Heutsz. Niet langer was hij de held van het vaderland, maar een koloniaal onderdrukker onder wiens bewind verschrikkelijke misstanden hadden plaatsgevonden. De Atjehers waren niet langer opstandelingen, maar vrijheidsstrijders tegen bloeddorstige veroveraars. Nu het koloniale verleden inmiddels nog verder achter ons ligt, lijken al deze verhitte discussies maatschappelijk irrelevant. Maar geldt dat ook voor het Regiment Van Heutsz?

Teneinde deze vraag te beantwoorden wordt een historiografisch beeld geschetst over de persoon J.B. Van Heutsz. Binnen de literatuur over de generaal zijn drie stromingen te herkennen: voorstanders, tegenstanders en de neutrale visie. Als eerste komt Van Heutsz-bewonderaar, Indië-veteraan en schrijver van het boek *Joannes Benedictus van Heutsz, Atjeh*, Ton Aniba aan bod. Vervolgens krijgt fervent antikolonialist en auteur bij de Arbeiderspers, Paul van 't Veer het woord. Het historiografisch overzicht sluit af met *J.B. van Heutsz, leven en legende*, een poging van J.C. Witte uit 1976 om Van Heutsz in een neutraal licht te onderzoeken. Deze historiografie is geschreven met als doel de argumenten van de drie stromingen zo helder mogelijk uiteen te zetten zodat in de volgende paragraaf onderzocht kan worden hoe deze maatschappelijke visies zich vertalen naar het beeld dat het regiment zelf over Van Heutsz koestert.

Afbeelding 1.³⁹ Portret van Van Heutsz als generaal met MWO om de hals.

Het overzicht richt zich voornamelijk op twee episodes uit de bestuursperiode van Van Heutsz, en de manier waarop de auteurs zijn handelen gedurende deze tijd omschrijven. Ten eerste de onderwerping van Atjeh: hakt Van Heutsz zich met bajonet en klewang een bloederig pad door de jungle, of betracht hij in vergelijking met zijn voorgangers een vrij ‘ethische’ militaire campagne? Ten tweede wordt de verantwoordelijkheidskwestie over het optreden van Van Daalen onder de loep genomen. Zien de auteurs Van Daalen als primaire actor van het Nederlandse geweld tegen de bevolking van Atjeh, of houdt hij Van Heutsz, als superieur van Van Daalen, eindverantwoordelijk voor het genadeloze optreden van het koloniaal bestuur op

³⁹ <http://www.coevorden.nl/over-de-gemeente/geschiedenis/coevorden/jaartallen-en-gebeurtenissen/de-20e-eeuw-tot-de-tweede-wereldoorlog/jb-van-heutsz/biografie-jb-van-heutsz/> (31-07-2011).

Atjeh? Aan de hand van de blik van de auteurs op deze historische gebeurtenissen wordt geïllustreerd hoe en waarom het beeld van Van Heutsz gedurende de twintigste en eenentwintigste eeuw verandert.

Ter afsluiting worden twee primaire bronnen over Van Heutsz onderzocht. Allereerst komt de visie op Van Heutsz binnen het traditiehandboek van het regiment aan bod. Dit is de interne leidraad van het RVH als het op het traditie, geschiedenis en gebruiken aankomt. De tweede primaire bron is de jubileumuitgave *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz* van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie, de historische afdeling van het ministerie van Defensie.

§1.2 Anton Aniba: *Van Heutsz gerechtvaardigd*

Oud Indië-ganger Anton Aniba brengt in 2009 een biografie uit over Van Heutsz die zich voornamelijk richt op zijn jaren in Atjeh en zijn functie als Gouverneur-generaal. Aniba bekijkt het optreden van Van Heutsz met kritische bewondering. Mijlpaal in de Atjeh-jaren van de toenmalige majoor Van Heutsz was de publicatie van de openbare brief ‘De onderwerping van Atjeh’ in 1892. Van Heutsz keert zich daarin openlijk tegen het beleid van zijn meerderen en geeft een alternatief voor de kostbare en weinig vruchtbare geconcentreerde stelling (waarbij een kleine Nederlandse enclave het goede voorbeeld geeft aan de kleine staatjes op het eiland, waardoor deze sultanaatjes op den duur vanzelf zullen inzien dat onderwerping aan het Nederlandse gezag de meest wenselijke optie is). Van Heutsz stelt dat met een kleine hoeveelheid manschappen, niet meer dan reeds aanwezig zijn op Atjeh, het eiland met doelgerichte militaire acties gepacificeerd kan worden. Aniba benadrukt dat Van Heutsz in deze brief refereerde aan de lokale bevolking als ‘de Atjehers’ en ‘de vijand’ in plaats van het gebruikelijke ‘Djahats’, wat ‘schurken’ betekent.⁴⁰ Door de professionele kant van Van Heutsz te benadrukken (hij ziet de inlanders als volwaardige vijanden in plaats van een stelletje boeven), uit Aniba zich lovend over het karakter van Van Heutsz. Na vier jaar verlof keert de inmiddels tot luitenant-kolonel bevorderde Van Heutsz terug naar Atjeh. Generaal J.A. Vetter staat juist op het punt een strafexpeditie tegen de lokale, vreedzame, bevolking uit te voeren als vergelding voor het verraad van het lokale bendevoofd Teukoe Omar. Omar was door de Nederlanders omgekocht om andere bendes en plaatselijke opstandelingen te bestrijden, maar bedenkt zich uiteindelijk en ontvlucht de Nederlandse enclave. Maar niet zonder lege handen. Tijdens zijn ontsnapping ziet hij kans samen met zijn

⁴⁰ A.J.M. Aniba, *Joannes Benedictus van Heutsz, Atjeh*. (Rijswijk 2009), 46.

manschappen een Nederlands wapendepot te plunderen. Van Heutsz weigert aanvankelijk aan deze expeditie mee te werken en dient zelfs een klacht in over het optreden van zijn meerdere. Voor ieder ander zou dit carrièrezelfmoord betekenen, maar gedurende zijn verlof had Van Heutsz het vertrouwen gewonnen van Regentes Emma en Kroonprinses Wilhelmina (aan wie hij ook zijn promotie tot luitenant-kolonel te danken had), en krijgt daarom zelf de positie als gouverneur van Atjeh aangeboden en daarmee eindelijk het mandaat om zijn voorstel uit 1882 in de praktijk te brengen.⁴¹ Over de contraguerrilla die volgt verkeert Aniba in ethisch dubio. Hij schrijft dat Van Heutsz geen vrouwen en kinderen spaarde in zijn strijd tegen opstandige dorpen en meedogenloos (*rücksichtslos*) ten strijde trok.⁴² Aniba vergelijkt de gouverneur van Atjeh met de Amerikaanse president H.S. Truman. Truman ondertekende in 1945 het bevel om het atoomwapen in te zetten tegen Japan teneinde onmiddellijke capitulatie af te dwingen van een vijand waarvan verondersteld werd dat deze zich tot de laatste man zou doodvechten. Het meedogenloze geweld dat Van Heutsz toepaste tegen de opstandige Atjehers is volgens Aniba vergelijkbaar omdat de verliezen van een langdurige strijd aan Nederlandse zijde niet opwogen tegen de verliezen van de Atjehers door een snelle, maar genadeloze, pacificatie-expeditie.⁴³ Met dit argument rechtvaardigt Aniba het optreden van Van Heutsz in Atjeh.

Over het conflict tussen Van Heutsz en zijn opvolger als gouverneur van Atjeh, Gotfried van Daalen, is Aniba kort en eenduidig. In 1903 krijgt Van Heutsz reeds opdracht de binnenlanden van Atjeh te verkennen en te pacificeren. Door Van Heutsz' promotie tot gouverneur-generaal valt deze onvoltooide taak toe aan zijn opvolger, Van Daalen. Van Daalen trekt de binnenlanden in en laat een spoor van verwoesting achter. Bij terugkomst schrijft eerste luitenant W.A. van Oorschot onder het pseudoniem 'de Wekker' in de Haagse Courant een verslag over de wantoestanden en misdaden die zijn begaan tegen de inheemse bevolking tijdens deze expeditie. De Tweede Kamer is woedend en eist dat Van Heutsz een onderzoek instelt, Van Daalen treedt echter voortijdig af als gouverneur zodat zijn meerdere geen rapport hoeft op te maken. Aniba stelt dat de gruweldaden van de expeditie volledig de verantwoordelijkheid zijn van generaal Van Daalen en niet op het conto van Van Heutsz kunnen worden geschreven.⁴⁴ Aniba rechtvaardigt hier wederom de positie van Van Heutsz en verschoont hem van de verantwoordelijkheid over de handelswijze van zijn ondergeschikte.

⁴¹ Aniba, *Joannes Benedictus van Heutsz*, 50.

⁴² Idem, 51.

⁴³ Idem, 112.

⁴⁴ Idem, 78.

De vraag rijst waarom anno 2009 deze auteur een standpunt inneemt dat zeer pro-Van Heutsz is. De persoonlijke achtergrond van Aniba zal daar zeker aan bijdragen: als voormalig KNIL-militair heeft hij de belangen van het Nederlandse gezag beschermd en zal daarom kritiek op het boegbeeld van dit gezag met moeite kunnen verdragen. Tevens schrijft hij dat ‘het linkse Nederlandse volksdeel hem beschouwt als de *Godfather* van het kolonialisme, militarisme, liberalisme, royalisme en kapitalisme [en] geen gelegenheid voorbij laat gaan om Van Heutsz in deze rol neer te zetten. Op het laatst zijn de mensen zo doordrongen van de negatieve kanten van zijn handelen in Indië, dat iedereen, die in Indië geweest was, al in een kwalijk daglicht stond’.⁴⁵ Dit citaat geeft exact weer waarom oud-Indiëganger Aniba zich de aantijgingen jegens Van Heutsz persoonlijk aantrekt.

§1.3 *Paul van 't Veer: de verantwoordelijke Van Heutsz*

In 1969 bracht journalist Paul van 't Veer *De Atjeh-oorlog* uit bij de socialistische uitgever De Arbeiderspers. Het is daarom weinig verwonderlijk dat Van 't Veer aanzienlijk kritischer tegenover het handelen van Van Heutsz staat dan KNIL-veteraan Aniba. Waar Aniba beweert dat Van Heutsz op principiële gronden weigerde deel te nemen aan de strafexpeditie van Generaal Vetter, stelt Van 't Veer op basis van briefwisseling met Snouck Hurgronje dat Van Heutsz zich achtergesteld voelde tegenover zijn gelijken die betere bewapening meekregen in de jacht op de verrader Teukoe Oemar.⁴⁶

Van 't Veer werpt eveneens een ander licht op de aanstelling van Van Heutsz als gouverneur van Atjeh: niet de gratie van de regentes en kroonprinses zouden hem deze positie hebben geschonken, maar de vondst van olie op Atjeh.⁴⁷ Plotseling was de pacificatie van Atjeh niet alleen een kwestie van het vestigen van gezag, maar ook een kwestie van financieel gewin. De duurzame tactiek van de gecentreerde linie vergde te veel tijd, een snel doeltreffend alternatief was nu noodzakelijk. Van Heutsz bood dit alternatief met zijn contraguerrillatactiek. Toch was Van Heutsz, zelfs volgens Van 't Veer, een verbetering ten opzichte van zijn voorgangers: hij prijst Van Heutsz voor zijn verbod op het verbranden van onderworpen kampongs, gebedshuizen en sawa's.⁴⁸ Desondanks trekt Van 't Veer de conclusie dat Van Heutsz een onrechtmatige koloniale oorlog voerde en buitensporig veel waardering kreeg voor zijn bloederige jacht op Teukoe Oemar.⁴⁹ Deze Oemar was volgens

⁴⁵ Aniba, *Joannes Benedictus van Heutsz*, 94.

⁴⁶ P. van 't Veer, *De Atjeh-oorlog*, (Amsterdam 1969) 204.

⁴⁷ Van 't Veer, *De Atjeh-oorlog*, 214.

⁴⁸ Idem, 236.

⁴⁹ Idem, 260.

Van 't Veer moeilijk een verrader te noemen, de opstandeling stond veel eerder symbool voor de inheemse verwarring.⁵⁰ Niet in staat in staat georganiseerd verzet te bieden maar te angstig om zich over te geven aan de Nederlanders, brak Oemar zijn belofte om andere bandieten op te sporen en ging er vandoor met een klein wapenarsenaal.

Over de verantwoordelijkheid van de gruwelijke veldtocht van Van Daalen is Van 't Veer minstens zo eenduidig als Aniba. De expeditie naar de binnenlanden van Atjeh was een moordpartij zonder weerga en Van Heutsz had kunnen weten dat dit zou gebeuren.⁵¹ Van Heutsz was op de hoogte van - en gewaarschuwd voor - het geweldige karakter van Van Daalen toen hij hem als zijn opvolger benoemde. Daarnaast had Van Heutsz de lat zeer hoog gelegd voor iedere persoon die hem zou opvolgen. Het gezichtsverlies dat Van Daalen zou lijden als hij geen grip kon krijgen op het voormalige domein van de Pacificator van Atjeh (of nog erger: de grip totaal zou verliezen), zou ondraaglijk zijn. Dit mogelijke gezichtsverlies in combinatie met Van Daalen's gewelddadige karakter creëerden voorwaarden waaronder deze slachtpartij kon plaatsvinden. Van Heutsz had deze situatie volgens Van 't Veer doelbewust - en tegen het advies van zijn vriend en adviseur Snouck Hurgronje in laten ontstaan. Het feit dat Van Heutsz zijn opvolger zelfs voordroeg voor de Militaire Willems-Orde en de kritiek uit Den Haag wegwuifde als 'het gesnater van volksvertegenwoordigers', zegt volgens Van 't Veer hoe Van Heutsz werkelijk over de wandaden van Van Daalen dacht.⁵² Zelfs nadat Van Heutsz later publiekelijk toegaf dat hij een fout had begaan door Van Daalen aan te stellen als gouverneur van Atjeh, vertrouwde hij Snouck Hurgronje in 1906 toe 'dat over een jaartje iedere eerlijke beoordelaar overtuigd zal zijn dat Van Daalen's handhaving te Atjeh in het belang van Nederland is geweest.'⁵³

Van 't Veer laat weinig ruimte voor twijfel als het op zijn mening over Van Heutsz aankomt. Hoewel Van Heutsz een verbetering ten opzichte van zijn voorgangers was, voerde hij nog steeds een onrechtmatige oorlog tegen de bevolking van Atjeh, hield hij Van Daalen het hand boven het hoofd en droeg hij verantwoordelijk voor de wandaden van zijn opvolger en ondergeschikte. Dit negatieve beeld van het koloniale verleden past precies in de tijdsgeest van de jaren zestig, toen de behoefte om moreel afstand te nemen van figuren zoals Van Heutsz sterk de boventoon voerde in het maatschappelijk debat. Vooral onder jongeren was de koloniale geschiedenis niet langer een glorieuze periode uit de Vaderlandse historie, maar een afstotelijk tijdperk van geweld tegen onschuldige mensen geworden. Zo overleefde het

⁵⁰ Van 't Veer, *De Atjeh-oorlog*, 241.

⁵¹ Idem, 277.

⁵² Idem, 278.

⁵³ Idem, 292.

Van Heutsz-monument in Amsterdam met geringe schade een bomaanslag van een natuurkundestudent, en werd zijn borstbeeld in Coevorden op 9 april 1965 opgesierd met een bord met daarop de tekst: ‘ontslapen onder het hakenkruis; gesneuveld bij het uitmoorden van het 39ste Atjehse dorp; bij het verkrachten van de 79ste Atjehse vrouw om het geschokte vertrouwen van het Nederl. Indische bestuur opnieuw te funderen’.⁵⁴ Dat deze tekst historisch volledig onjuist is weerhield de rechtbank er niet van de twee jonge provo’s, Alard van Lenthe en Relus ter Beek – de latere minister van Defensie die zich in de jaren 90 liet overtuigen om het Regiment Van Heutsz om historische en maatschappelijke redenen voort te laten bestaan - te veroordelen tot een boete van 50 gulden wegens smaad van de familienaam van Van Heutsz.⁵⁵

§1.4 J.C. Witte: een neutrale benadering?

In *J.B. van Heutsz, leven en legende* uit 1976 probeert J.C. Witte een beeld van Van Heutsz te schetsen dat ontdaan is van de mythen en legendes rondom zijn persoon.⁵⁶ Witte tracht Van Heutsz op een neutrale manier te benaderen, zonder de koloniaal te portretteren als de bloeddorstige knevelaar of de held die in ‘ons’ Indië rust, orde en welvaart schiep.⁵⁷ De vraag is of Witte geslaagd is in zijn opzet.

Waar Van ’t Veer stelt dat de vondst van olie de voornaamste reden was voor de het overnemen van de contraguerrillatactiek van Van Heutsz, en Aniba de goede relatie met het koninklijk huis aanvoert als drijfveer achter de rijzende ster van Van Heutsz, veronderstelt Witte dat het falende beleid van gouverneur C. Deijkerhoff (met als dramatisch dieptepunt het verraad van Teukoe Oemar) de hoofdoorzaak was voor het accepteren van Van Heutsz’ tactische alternatief.⁵⁸ Witte heeft ook een andere kijk op zijn weigering van generaal Vetter’s strafexpeditie: praktisch gezien zou een straftocht de lokale bevolking tegen de Nederlanders in het harnas jagen en vanuit een ethisch oogpunt wilde Van Heutsz zijn soldaten niet gebruiken als slaggers. Het argument dat hij onderbewapend zou zijn, was volgens Witte niet meer dan een lastercampagne om via zijn vriend Snouck Hurgronje (tevens adviseur van de gouverneur-generaal in Batavia) zijn superieur Vetter, medekandidaat voor de positie van gouverneur van Atjeh, in een kwaad daglicht te stellen.⁵⁹ De campagnes die Van Heutsz zelf

⁵⁴ J.C. Witte, *J.B. van Heutsz, leven en legende*, (Bussum 1976), 138-139.

⁵⁵ <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/nieuws/article/detail/1200597/2008/10/01/Relus-ter-Beek-beging-een-jeugdzone-die-tot-een-mythe-uitgroeide-en-hem-tot-het-einde-achtervolgde.dhtml> (26-07-2011).

⁵⁶ Witte, *J.B. van Heutsz*, 138-139.

⁵⁷ Idem, 7.

⁵⁸ Idem, 48.

⁵⁹ Idem, 50.

uitvoerde plaatst Witte niet in een ethisch perspectief. Witte vermeldt enkel dat Van Heutsz' beleid in Atjeh bijval kreeg in de pers, de politiek en van kroonprinses Wilhelmina.⁶⁰

Hoewel Witte zich tot dusver heeft onthouden van een openlijk waardeoordeel, lijkt hij daar meer moeite mee te hebben in zijn beschrijving van de kwestie Van Daalen. Evenals Van 't Veer veronderstelt Witte dat Van Heutsz exact wist wat voor vlees hij in de kuip had met Van Daalen. Van Daalen was een noodzakelijk kwaad dat Van Heutsz uit praktische overwegingen voor lief nam. De Pacificator van Atjeh wist dat het eiland na zijn vertrek nog niet volledig onderworpen was en had daarom een ijzervreter als Van Daalen nodig om de klus af te maken. Hiermee gaf Van Heutsz feitelijk - maar indirect - de tekortkoming van zijn leiderschap toe.⁶¹ Door de nieuwe gouverneur van Atjeh zeer nauwkeurige orders mee te geven en het dreigement dat als zijn hardvochtigheid in de pers kwam Van Daalen per direct ontslagen zou worden, dacht Van Heutsz de bikkelarde militair in toom te kunnen houden.⁶² Het was voor Van Heutsz absoluut noodzakelijk dat Van Daalen's optreden in de doofpot verdween, aangezien het falen van zijn opvolger te Atjeh een deuk voor zijn reputatie betekende. Witte concludeert dat Van Heutsz precies wist wat zich afspeelde in Atjeh en dit zelfs wenselijke achtte. Zijn latere excuses voor het optreden van Van Daalen zijn volgens hem dan ook niet meer dan een wassen neus.⁶³

Is Witte geslaagd in zijn opzet om een neutraal onderzoek naar J.B. van Heutsz te presenteren? Hij geeft geen persoonlijk waardeoordeel over het regime van Van Heutsz voor zijn promotie tot gouverneur-generaal. Zodra de kwestie Van Daalen aan bod komt, verliest Witte zijn oorspronkelijke doelstelling echter uit het oog. Wat betreft zijn inhoudelijk commentaar doet hij niet onder voor Van 't Veer, maar waar laatstgenoemde zeer venijnig kon zijn in woordkeuze, wekt Witte de indruk meer de bronnen voor zich te laten spreken. Geen enkele keer spreekt echter de bewondering in het werk van Witte, dat door de woorden van KNIL-veteraan Aniba klinkt.

Binnen de literatuur over Van Heutsz is een groot verschil te merken wat betreft de persoonlijke achtergrond van de biograaf of historicus. Voormalig Indië-ganger Aniba staat zeer positief tegenover de ondernemingen van het koloniaal boegbeeld, terwijl Arbeiderspers-auteur Van 't Veer veel kritischer staat tegenover de Pacificator van Atjeh. Witte doet een poging tot objectief onderzoek en slaagt daar tot op zekere hoogte in. Zijn methode om de bronnen voor zichzelf te laten spreken draagt zeker bij aan zijn objectieve doelstelling.

⁶⁰ Witte, *J.B. van Heutsz*, 51-52.

⁶¹ Idem, 94.

⁶² Idem, 93.

⁶³ Idem, 94.

§2 J.B. van Heutsz binnen het regiment

Teneinde antwoord te geven op de vraag op welke manier J.B. van Heutsz onderdeel is van de militaire identiteit van het RVH worden twee bronnen onderzocht. Als eerste de biografie van Van Heutsz uit het *Handboek Traditie Regiment Van Heutsz* uit 2010. Dit handboek is onderdeel van de opleiding van nieuwe Van Heutsz-militairen en brengt rekruten op de hoogte van de regimentsgeschiedenis en de bijbehorende tradities. Kenmerkend aan deze bron is dat het geschreven is met als doel een beeld te creëren over J.B. van Heutsz dat in de militaire beleving past van de soldaat. Dat wil zeggen: een krijgshaftig patroon om trots op te zijn.

De tweede bron is het jubileumboek *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz, 1950-2000*. Deze jubileumuitgave is geschreven door historici van het Nederlands Instituut Militaire Historie met als specifieke doelgroep Van Heutsz-militairen. Wederom wordt hier een beeld gecreëerd dat moet voldoen aan het verwachtingspatroon van het militaire publiek, en pas in tweede instantie een zo objectief mogelijke geschiedenis beschrijft. Het resultaat is een toegankelijke, doch voorzichtige lofzang op Van Heutsz.

§2.1 Van Heutsz in het traditiehandboek.

Het traditiehandboek verdient een kleine introductie op zichzelf, het is namelijk een zeer bijzonder document. Iedere ‘Van Heutszer’ dient een zeker kennisniveau te hebben van zijn of haar regimentsgeschiedenis en de daaraan verwante tradities. Het traditiehandboek is de standaard voor dit niveau. Want hoewel dit werk officieel bedoeld is voor de geïnteresseerde soldaat, is er toch sprake van druk vanuit het regiment om bekend te zijn met de inhoud ervan.⁶⁴ Veel van de tradities die behandeld worden komen ook mondeling in de opleiding van 12 infanteriebataljon Air Assault Regiment Van Heutsz aan bod, maar het handboek dient uiteindelijk als laatste woord als het op het afbakenen van de regimentsgeschiedenis aankomt.⁶⁵ In het volgende hoofdstuk wordt de complete inhoud van het handboek behandeld, voor dit hoofdstuk is alleen de bijlage over J.B. van Heutsz van belang. Voordat de biografie inhoudelijk wordt geanalyseerd, is het interessant stil te staan bij de presentatie van het levensverhaal in het handboek. Daarbij wordt gekeken naar de vormgeving, de plek in het handboek, de objectieve omvang en de relatieve omvang ten opzichte van de overige bijlagen.

⁶⁴ Burgerhout, *Handboek Traditie*, 3.

⁶⁵ Idem, 20.

Het handboek behandelt primair en beknopt de tradities van het regiment. Achtergrondinformatie is te vinden in de acht bijlagen A t/m H. Deze bijlagen vormen het laatste gedeelte van het handboek. Bij tradities met een achtergrond die meer toelichting vereisen dan in een bondige samenvatting gegeven kan worden is altijd een verwijzing naar één van de bijlagen te vinden. Zoals bijvoorbeeld in de allereerste zin van het eerste hoofdstuk. ‘Welkom bij het Regiment Van Heutsz’⁶⁶. Meteen achter deze woorden staat een verwijzende voetnoot naar bijlage A: de biografie van Van Heutsz. Daarmee wordt de lezer direct geattendeerd op de oorsprong van de regimentsnaam en doorverwezen naar de sectie waar meer over deze man wordt verteld. Gezien de doelgroep staan er relatief weinig en vrij kleine illustraties in de negen pagina’s tellende biografie. Slechts drie afbeeldingen sieren de tekst op. Één staatsieportret, één foto van de generaal te velde, en één afbeelding van zijn mausoleum in Amsterdam. Qua omvang moet de Van Heutsz-biografie alleen bijlage B voor zich dulden: de geschiedenis van het KNIL. Dit onderdeel van elf pagina’s is echter veel rijker geïllustreerd waardoor het per saldo een vergelijkbare hoeveelheid tekst bevat. Gezien de omvang, plek binnen het handboek, en primaire positie onder de bijlagen, kan op gegronde redenen worden verondersteld dat een zeker belang wordt gehecht aan kennis over de persoon waarnaar het regiment vernoemd is.

Afbeelding 2.⁶⁷ Toonbeeld van imperialistische arrogantie of briljant strateeg in actie? Van Heutsz leidt de aanval op Batée Ilié op 3 februari 1901, zijn vijftigste verjaardag. Bij wijze van huwelijksgegeschenk biedt hij koningin Wilhelmina de overwinning aan. Zij zou vijf dagen later in het huwelijk treden met prins Hendrik.

⁶⁶ Burgerhout, *Handboek Traditie*, 7.

⁶⁷ Idem, 69.

Inhoudelijk richt de tekst zich vooral op de militaire kwaliteiten en het karakter van de generaal. Het is zeer ‘pro-Van Heutsz’, maar niet geheel zonder kritische noot. Verder is de tekst geschreven vanuit een zeer standplaatsgebonden perspectief waardoor een soort jongensboek-scenario ontstaat: Van Heutsz gaat soms over de schreef, maar uiteindelijk dient dat altijd een hoger doel, of brengt zijn gedrag hem op een positie die hij wilde bereiken. Deze schrijfwijze komt overeen met het doel van de tekst: een vertelling waarmee de doelgroep zich kan identificeren. De volgende voorbeelden zullen het bovenstaande verduidelijken.

Van Heutsz wordt omschreven als ‘moedig, zelfbewust, nuchter en ijverig’ en door zijn trefzekere optreden een uitstekend veldofficier.⁶⁸ Toch gaat het handboek niet voorbij aan de schaduwzijde van zijn karakter: hij wordt eveneens getypeerd als brutaal, eigenwijs, onbehouwen en weinig geliefd bij zijn superieuren.⁶⁹ Deze tegenstrijdige typering draagt echter vooral bij aan een non-conformistisch, heroïsch beeld van Van Heutsz, in plaats van een karakterschets van een man die met list, bedrog en, letterlijk, over lijken carrière maakte. Wat betreft zijn militaire optreden is het handboek een ware lofzang: Van Heutsz is dé ultieme militair die zo opgaat in zijn verantwoordelijkheden dat hij zelfs zijn verjaardag vergeet.⁷⁰ Hij raakt zwaar gewond door vijandelijk vuur, maar is dankzij zijn ‘sterke gestel’ binnen een maand weer in volle actie.⁷¹ Van Heutsz is volgens het handboek voor niemand bang en rekent eigenhandig af met de inefficiënte strategie van zijn superieuren. Tevens maakt hij een einde aan het ‘odeloos geweld tegen de inheemse bevolking.’⁷² Hiermee wordt de chirurgische *counter insurgency* tactiek bedoeld die Van Heutsz als alternatief voor de gecentreerde linie toepaste. Dat het bij deze chirurgische operaties niet bepaald zachtzinnig aan toe ging wordt niet zo zeer genegeerd of weggewuifd, maar eerder omschreven als ‘doortastend’.⁷³ Een begrijpelijke typering, gezien het publiek en de achtergrond van de auteur.

Eén van de twee kritische noten is een citaat van gouverneur-generaal Van Wijk waarin hij Van Heutsz omschrijft als goed troepenaanvoerder maar, hem totaal ongeschikt acht voor een bestuurlijke functie.⁷⁴ Dit citaat toont echter alleen de standplaatsgebondenheid van de auteur aan, die vervolgens benadrukt hoe succesvol Van Heutsz zou worden als gouverneur van Atjeh (en later als gouverneur-generaal), waardoor de woorden van Van

⁶⁸ Burgerhout, *Handboek Traditie*, 54.

⁶⁹ Idem, 55.

⁷⁰ Idem, 60.

⁷¹ Idem, 57.

⁷² Idem, 58.

⁷³ Idem, 59.

⁷⁴ Idem, 58.

Wijck vooral dienen als typering van de mate waarin zijn superieuren Van Heutsz onderschatten. Het tweede punt van kritiek is een graad feller. Het betreft de toelichting bij de foto van de generaal ten velde. De auteur omschrijft de houding van Van Heutsz als het symbool van arrogant imperialisme.⁷⁵ Deze opmerking wijst op een poging toch een zekere morele afstand te nemen van de duistere kant van Van Heutsz als koloniaal heerser.

Van de negen pagina's tellende biografie is slechts één pagina gereserveerd voor de bestuurlijke periode van Van Heutsz. Deze passage over zijn functie als gouverneur-generaal tussen 1904-1909 is een aaneenschakeling van voorbeelden van ethisch geïnspireerd imperialisme, een politieke benadering waarbij de inlander niet als vijand of dienaar wordt gezien maar als gelijkwaardig menselijk wezen. Zo heeft hij zich volgens de tekst zich uitermate ingespannen om misstanden aan te pakken en het volk, middels onderwijs en economische steun, boven zichzelf willen verheffen. Hij wordt zelfs geprezen als de architect van de 'eenheidstaat die nu Indonesië heet'.⁷⁶ De loftrumpet slaat echter een valse noot door enkele tegenstrijdigheden. Zo meldt het stuk dat hij het Nederlands gezag tot in de uithoeken van de archipel wist te vestigen, terwijl enkele zinnen later wordt aangegeven dat olieverwerking op Atjeh nooit mogelijk werd door het opstandige bevolking van dat eiland.⁷⁷ Over de kwestie met Van Daalen is het traditiehandboek zeer eenduidig: Van Heutsz treft geen blaam.⁷⁸ Van Daalen handelde op eigen houtje en zijn meerdere kon niet weten wat voor bloedbad deze man op Atjeh aanrichtte. Met geen woord wordt gerept over het feit dat Van Heutsz meer dan eens gewaarschuwd was door zijn adviseurs over het bloeddorstige karakter van zijn opvolger, of dat Van Heutsz zelf deze situatie had gecreëerd door Van Daalen toch de vrije hand te geven. Gezien het beeld dat het handboek wil schetsen over Van Heutsz, is het niet verwonderlijk dat de kwestie Van Daalen in het voordeel van Van Heutsz wordt beslecht. Vanuit een militair-educatief perspectief roept dit toch enige vragen op: als de patroon van het regiment niet verantwoordelijk wordt gehouden voor de misstappen van zijn ondergeschikten, schept dat geen kwalijk voorbeeld voor de nieuwe manschappen? Door op dit punt geen enkele kritische noot te plaatsen wordt de schijn van een dubbele standaard gewekt.

§2.2 Van Heutsz in het jubileumboek.

Het traditiehandboek presenteert Van Heutsz als een zeer capabel militair maar knijpt een oogje toe wat betreft zijn controversiële kanten. De jubileumuitgave *Vijftig jaar Regiment Van*

⁷⁵ Burgerhout, *Handboek Traditie*, 60.

⁷⁶ Idem.

⁷⁷ Idem.

⁷⁸ Idem.

Heutsz, neemt iets meer afstand van de persoon. Slechts op twee momenten komt de voormalig gouverneur-generaal ter sprake: bij de inleiding van het eerste hoofdstuk over het KNIL, en als invloedrijk persoon binnen de KNIL-geschiedenis. De historici van het NIMH hebben in beide gevallen als koorddansers de kloof moeten overbruggen tussen de bloedige feiten en het creëren van een beeld waar het regiment trots op mag zijn. Deze spagaat is illustrerend voor de algemene positie waarin het NIMH verkeert. Enerzijds streven zij als academische historici naar een wetenschappelijke, waardevrije, standaard. Anderzijds moeten zij een bijdrage leveren aan de militaire doctrine van het ministerie van Defensie.⁷⁹ Als oplossing hebben zij ervoor gekozen Van Heutsz te presenteren als kind van zijn tijd, die naar de toenmalige normen beslissingen maakte waarvan later de morele basis van in twijfel werd getrokken. Op deze manier ontstaat een kritisch beeld dat tegelijkertijd beantwoordt aan de verwachting van de militaire doelgroep. Aan de hand van tekst-analyse zal dit nader worden toegelicht.

Het eerste hoofdstuk begint met een kort inleiding over de persoon Van Heutsz. In tegenstelling tot de ronkende biografie van het traditiehandboek, nuanceert het jubileumboek vrij snel de status van de Pacificator van Atjeh. Van Heutsz wordt voorgesteld als een ‘ijzervreter’ en ‘Nederlands grootste imperiumbouwer’, maar ‘de meest legendarische troepencommandant uit onze koloniale geschiedenis is tegelijkertijd [...] één van de meest controversiële.’⁸⁰ Na deze - enigszins politiek correcte – nuance, verdedigt het NIMH zijn hardvochtige optreden direct door te stellen dat Van Heutsz een groot voorstander was van het laat negentiende-eeuwse ethisch imperialisme.⁸¹ Dit politiek/militaire beleid was gericht op het ‘opheffen van de inlander’. De inlander zou ophouden de inlander te zijn door middel van educatie en het wegwerken van sociaaleconomische ongelijkheid, maar daartoe moest het kind (de inlander) wel eerst het gezag van de ouder (Nederland) erkennen.⁸² Dat gezag moest desnoods met harde hand worden afgedwongen, net zoals een goede negentiende-eeuwse vader zijn kinderen uit liefde kastijdde. Het gewelddadige optreden van Van Heutsz is daarmee volgens het NIMH niet los te zien van de historische context, en was bovendien gericht op het welzijn van de inlander op de lange termijn. Dat de inlander helemaal niet ‘opgeheven’ wilde worden, speelt in deze presentatie verder geen rol.

De tweede keer dat Van Heutsz de revue passeert vormt hij een slechts een schakel in de KNIL-geschiedenis (waar het eerste hoofdstuk van het boek geheel aan gewijd is) en wordt

⁷⁹ http://www.defensie.nl/nimh/over_nimh/ (05-06-2011).

⁸⁰ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 9-10.

⁸¹ Idem, 10.

⁸² Idem.

zodanig wederom uit de wind gehouden voor scherpe kritiek. Op die manier is hij een onderdeel van een groter geheel, en kan als zodanig niet verantwoordelijk worden gehouden voor de situatie waarin hij zich bevond. Na een korte biografische inleiding waarin hij geroemd wordt om zijn fysieke kracht, dapperheid, en agressieve vechstijl, richten de auteurs zich snel op zijn militaire activiteiten te Atjeh.⁸³ Startpunt is daarbij zijn brief ‘De onderwerping van Atjeh’ uit 1892. Als doortastend militair had Van Heutsz het gevaar van het passieve Atjeh-beleid doorzien en stelde een meer actief optreden voor. Pas twee jaar later, nadat toenmalig gouverneur Deijkerhoff zich met rampzalige gevolgen had laten beetnemen door de slechts in schijn overgelopen bandietenleider Teukoe Oemar, kreeg Van Heutsz de benodigde promotie en het groene licht om zijn ambities waar te maken. Het jubileumboek houdt vervolgens de hand van Van Heutsz zo schoon mogelijk. Het Korps Marechaussee is de voornaamste actor als het op daadwerkelijk bloedvergieten aankomt.⁸⁴ Dat zij de tactieken van hun commandant Van Heutsz uitvoerden spreekt uit de tekst voor zich, maar wordt nergens geëxpliciteerd. Deze schrijfstrategie is aannemelijk een poging van het NIMH om Van Heutsz zoveel mogelijk in de luwte te houden.

Wat betreft de kwestie Van Daalen stellen de Defensiehistorici zich terughoudend op. Van Heutsz had Van Daalen naar eer en geweten gevraagd ‘of hij vrouwen en kinderen zonder uitzondering gespaard had waar zulks maar enigszins mogelijk was’, en Van Daalen antwoordde, gebruikmakend van de ontsnappingsclausule in de bijzin, bevestigend.⁸⁵ *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz* laat met dit citaat de lezer een eigen conclusie trekken, en vermijdt daarmee een oordeel te vellen over Van Heutsz.

§3 Conclusie

Uit het historiografisch debat over Joannes Benedictus van Heutsz blijkt dat er sprake is van een dichotomie tussen enerzijds burgeronderzoekers zoals Witte en Van 't Veer, en historici met een militaire achtergrond. De eerste groep vertegenwoordigt een kritisch maatschappelijk sentiment jegens het koloniaal geweld en de rol van Van Heutsz als imperiaal heerser. De tweede groep plaatst Van Heutsz meer in een militaire context en richt zich voornamelijk op zijn strategische successen. Het ‘militaire kamp’ richt zich tevens meer op de eigen kring als doelgroep, terwijl de schrijvers uit het civiele kamp in hun betoog meer een algemene aanklacht jegens Van Heutsz en het kolonialisme in het algemeen indienen. Het jubileumboek

⁸³ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 23.

⁸⁴ Idem, 28.

⁸⁵ Idem, 29.

van het NIMH verkeert in de moeilijke positie dat zij als vertegenwoordigers van de Defensiedoctrine enerzijds het regiment als doelgroep hebben, maar tegelijkertijd, met het oog op negatieve reacties uit de samenleving, Van Heutsz niet te veel kunnen ophemelen.

Uit het traditiehandboek blijkt dat de persoon van Heutsz zeer gewaardeerd wordt om zijn militaire vaardigheden. Maatschappelijke, politieke en ethische discussies rondom zijn handelen worden uit de weg gegaan. De militair hoeft zich alleen te beseffen dat zijn regiment vernoemd is naar een invloedrijke strateeg uit de geschiedenis van Nederlands-Indië en daar trots op mag zijn.

3. Het Regiment Van Heutsz in Korea

Nu het historiografische beeld over de patroon van het regiment in kaart is gebracht, is het tijd om de geschiedenis van het regiment zelf te bekijken. Het RVH kende geen rustige opstartperiode. Slechts enkele maanden nadat het regiment was opgericht werd het onder de vlag van het Nederlands Detachement Verenigde Naties uitgezonden naar Korea, teneinde de communistische opmars aldaar te stuiten.

Dit hoofdstuk doet verslag van de aanloop tot de uitzending en analyseert hoe de militaire identiteit van het regiment is beïnvloed door de gebeurtenissen in Korea. Een cruciaal concept in deze analyse is de authentieke traditie, dat aan de hand van voorbeelden uit de Korea-oorlog nader zal worden toegelicht.

§1 Korea: de aanloop

Als Noord-Korea op 25 juni 1950 de 38^e breedtegraad oversteeft spoelt een golf van paniek over de wereld. Zou dit het begin worden van de titanenstrijd tussen het kapitalistische Westen en het communistische Oosten? De Amerikanen hebben Zuid-Korea niet opgenomen in de Oost-Aziatische verdedigingslinie en daarmee het schiereiland een makkelijke prooi gemaakt voor het agressieve noorden.⁸⁶ De V.S. doorzien de strategische fout en vrezen het begin van een domino-effect waarbij een aaneenschakeling van landen valt voor de communistische expansiedrift.⁸⁷ In de VN-veiligheidsraad roept Amerika alle lidstaten op te assisteren bij het herstellen van vrede en veiligheid in Zuid-Korea. Deze resolutie zou nooit zijn aangenomen als Rusland niet juist op dat moment de Veiligheidsraad boycotte vanwege de VN-vertegenwoordiging van China door de naar Taiwan uitgeweken nationalisten, in plaats van de communisten op het vasteland.⁸⁸ Zonder het Russische veto werd Noord-Korea door de VN veroordeeld als agressor en begon Amerika direct met het verzenden van assistentieverzoeken aan de NAVO-partners. Nederland reageerde terughoudend. Premier Drees voelde weinig voor extra militaire uitgaven en had bovendien weinig op met het ‘democratische’ regime van Zuid-Koreaanse president Syngman Rhee, waar politieke tegenstanders met stelselmatige zuiveringen uit de weg werden geruimd onder het mom van

⁸⁶ R. Stiphout, *De bloedigste oorlog. Het vergeten bataljon Nederlandse militairen in Korea*, (Amsterdam 2009) 18.

⁸⁷ M.D. Schaafsma, *Het Nederlands Detachement Verenigde Naties in Korea. 1950-1954*, (Den Haag 1960), 17.

⁸⁸ B. Kester, H. Roozenbeek, O. Groot, *Focus op Korea. De rol van de Nederlandse pers in de beeldvorming over de Korea-oorlog 1950-1953*, (Den Haag 2000), 13.

communistiche sympathieën.⁸⁹ Op de achtergrond speelde bovendien nog oud zeer over de macht van de vetolanden binnen de VN en het feit dat president Truman de interventie in Korea omschreef als een *police action*.⁹⁰ Uitgerekend datgene waar Nederland in Indië door de VN voor was veroordeeld! Aanvankelijk stemt Nederland in met het zenden van de torpedobootjager Hr.Ms. *Evertsen*. De strijd om het schiereiland verloopt echter niet zo voorspoedig als de Amerikanen hadden gehoopt en voeren de politieke druk om grondtroepen te sturen verder op.⁹¹ Op twee augustus gaat de regering overstag. Drees rechtvaardigt zijn draai door te stellen dat Europa in Azië wordt verdedigd en de reputatie van Nederland als bondgenoot op het spel staat. De troepen moeten echter bestaan uit vrijwilligers want mochten er slachtoffers vallen, dan zou het bloed van vrijwilligers vloeien, niet dat van dienstplichtigen.⁹² Na vijf Duitse bezetting en een vierjarig conflict in Indië, vertoont de Nederlandse bevolking symptomen van oorlogsmoeheid. Wil de regering het electoraat niet in het harnas jagen, dan moet daar rekening mee worden gehouden.⁹³

De werving van de vrijwilligers wordt met evenveel enthousiasme aangepakt als waarmee de regering had ingestemt met de troepenbijdrage. Alleen de gebruikelijke militaire kanalen worden aangesproken, samen met enkele radio-oproepen en kleine krantenadvertenties. Een minimumleeftijd van negentien jaar, tropengeschiktheid en minstens twaalf maanden ervaring in militaire dienst zijn de minimale toelatingseisen. De redenen van de vrijwilligers om aan te melden lopen uiteen van anticommunisme, tot een mislukte maatschappelijke carrière. Onder de vrijwilligers bevinden zich opvallend veel Indië-veteranen die geen plek voor zichzelf hebben gevonden in de Nederlandse burgermaatschappij.⁹⁴ Na keuring en antecedentenonderzoek (collaborateurs mogen aan de eerste lichting niet deelnemen) blijven slechts 636 Korea-gangers over, hetgeen neerkomt op een ‘bataljon minus’ oftewel een onderbemand bataljon, het absoluut minimale wat Nederland heeft toegezegd.⁹⁵

Op 26 oktober 1950 zet het transportschip Hr. Ms. *Zuiderkruis* koers naar Korea. Aan boord bevindt zich het Nederlands Detachement Verenigde Naties, ook wel het Van Heutsz bataljon genaamd omdat het detachement administratief is ondergebracht bij dit regiment.⁹⁶

⁸⁹ C. Klep, R. van Gils. *Van Korea tot Kosovo, de Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*, (Den Haag 1999) 32.

⁹⁰ Stiphout, *De bloedigste oorlog*, 21.

⁹¹ Idem, 24.

⁹² A.R.J. ten Velde, ‘Nederlanders in de Korea-oorlog’, *Utrechtse Historische Cahiers* 1 (1983) 13.

⁹³ Ten Velde, ‘Nederlanders in de Korea-oorlog’, 14.

⁹⁴ Stiphout, *De bloedigste oorlog*, 28.

⁹⁵ Klep, Van Gils. *Van Korea tot Kosovo*, 34.

⁹⁶ Schaafsma, *Het Nederlands Detachement Verenigde Naties in Korea*, 20.

Onderweg lijkt het tij in het voordeel voor de VN te keren. De Amerikanen hebben de Noord-Koreanen weten terug te dringen voorbij de 38^e breedtegraad en achtervolgen hen richting de Chinese grens. Even is zelfs sprake van terugkeer naar Nederland maar dan wordt het VN-leger plotseling geconfronteerd met de eerste van miljoenen Chinese hulptroepen. Op 23 november meet de *Zuiderkruis* aan in de haven van Pusan en worden de Nederlandse troepen ingedeeld bij het *38th regiment* van de *2nd Infantry Division*, eind december wordt het NDVN voor het eerst naar het front gestuurd.⁹⁷ De opgewekte stemming onder de troepen in oktober 1950 slaat na aankomst in Korea spoedig om. Het bataljon steunt de Amerikanen bij de terugtocht naar de 38^e breedtegraad waarbij 17 Nederlanders sneuvelen, waaronder ook commandant van het NDVN luitenant-kolonel Den Ouden. Na dit offensief telt het bataljon nog slechts 450 inzetbare militairen.⁹⁸ De omstandigheden zijn zwaar en niet wat de troepen zich van Korea hebben voorgesteld: temperaturen onder min twintig graden Celsius, besmettelijke ziektes, slechte bevoorrading en onderbezetting. Teneinde het moreel te versterken had commandant Den Ouden voor zijn overlijden al bij de staatssecretaris om hogere gages verzocht en betere carrière mogelijkheden binnen de landmacht. De commandant kreeg echter nul op zijn rekest.⁹⁹

§2 Een korte geschiedenis met een lange traditie

Dit was de situatie waarin NDVN-soldaten zich bevonden. Een weerklimaat waarmee met name de Indië-veteranen veel moeite hadden, vechtend met onbekend Amerikaans materieel tegen een vijand die veel strategischer te werk ging dan de Indische tegenstander. Het regiment waarbij zij waren ondergebracht bestond nauwelijks een paar maanden en was ter grootte van een bataljon-minus slechts een schaduw van het eens zo machtige KNIL. Het beschikte niet eens over een eigen vaandel. Toch hechtten de manschappen bijzondere waarde aan hun Indische *roots*. Wat zij bovendien niet wisten was dat zijzelf een belangrijk element zouden gaan vormen van de regimentsgeschiedenis.

Aan de hand van *De Van Heutsz Gazet* wordt de algemene sfeer onder de manschappen gepeild. De geschiedenis van dit krantje is op te delen in twee periodes. De eerste periode loopt van oktober 1950 tot eind september 1951. Gedurende deze tijd is de gazet een spontaan initiatief van een vrijwillige redactie en bevatte zeer uiteenlopende artikelen. Het verschijnt onregelmatig en in wisselende oplages, maar de intentie is altijd

⁹⁷ Kester, Roozenbeek, Groot, *Focus op Korea*, 22-23.

⁹⁸ Klep, Van Gils. *Van Korea tot Kosovo*, 39.

⁹⁹ Idem, 38.

‘verstrooing en ontspanning’.¹⁰⁰ De tweede periode loopt van december 1952 tot december 1954. Het regimentsblaadje krijgt nu een professionelere opmaak en een redactie van aangewezen vrijwilligers. Aanvankelijk is het merendeel van de stukken nog steeds ludiek van aard, maar gaandeweg wordt het blad steeds meer een officiële spreekbuis voor de bataljonsstaf. Tevens verschijnt de gazette in deze periode twee maal per week in stencil, en per kwartaal in een gedrukte editie. De oplage stabiliseert zich rond de 450 stuks, een groot verschil met de wisselende oplages van de eerste periode die bovendien nooit boven de 400 uitkwam.

Wat meteen opvalt is de titel: *De Van Heutsz Gazet*. Hoewel het bataljon officieel de naam Nederlands Detachement Verenigde Naties meekrijgt, verkiest de redactie een verwijzing naar de regimentsnaam. Dit is opvallend omdat het regiment vlak voor de uitzending is opgericht en daarom nauwelijks tijd is geweest voor systematische traditie-opbouw. Door de grote hoeveelheid KNIL-veteranen wordt de band met Van Heutsz toch als vanzelfsprekend aangegaan en kan het regiment zich zonder moeite met zijn nalatenschap identificeren, blijkt uit het artikel *de naam van ons regiment*.¹⁰¹ De eerste edities worden verspreid aan boord van Hs. Ms *Het Zuiderkruis*, het schip waarop het NDVN verscheept wordt. Het krantje ademt als het ware de opgetogen sfeer onder de manschappen. Een zeer humoristisch verslag van de tussenstop in Port Said wordt afgewisseld met de laatste roddels over de burgerlijke status van de scheepszuster.^{102 103} Een artikel over J.B. Van Heutsz moet troepen enige achtergrondinformatie bieden over de regimentspatroon.¹⁰⁴ Opvallend genoeg is de toon vrij zakelijk. Geen uitgesproken persoonsverheerlijking, maar ook geen veroordelende woorden over de gebeurtenissen op Atjeh. Het stuk somt puur data en feitjes op over de carrière van Van Heutsz en schetst niet een specifiek heroïsch beeld. De kwestie Van Daalen blijft geheel buiten beeld. Technisch gezien had deze affaire ook niets van doen met Van Heutsz’ militaire loopbaan, in dat opzicht is het niet opmerkelijk dat Van Dalen buiten beeld blijft. De informatieve aard van dit artikel staat echter in schril contrast met de opzweepende toon van het artikel dat ruim twee jaar later over hem in dezelfde gazette, onder een andere redactie zou worden geplaatst. Daarover later meer.

Nadat het bataljon wordt ingedeeld bij het Amerikaanse *Second Infantry Division*, gaat zowel de gazette als het NDVN een moeilijke tijd tegemoet. Tussen december 1950 en

¹⁰⁰ Redactie, ‘Gegarandeerd het laatste nummer’, *De Van Heutsz Gazet*, 29 november 1951.

¹⁰¹ Redactie, ‘De naam van ons regiment’, *De Van Heutsz Gazet*, 29-10-1950.

¹⁰² Auteur onbekend, ‘Port Said’, *De Van Heutsz Gazet*, 06-11-1950.

¹⁰³ Redactie, ‘Wij hebben vernomen...’, *De Van Heutsz Gazet*, 06-11-1950.

¹⁰⁴ Redactie, ‘Joannes Benedictus Van Heutsz’, *De Van Heutsz Gazet*, 06-11-1950.

september 1951 wordt het regimentsblad slechts eenmaal uitgebracht in de zeer bescheiden oplage van acht stuks. Deze zeldzame editie was haastwerk want het gebruikelijke colofon ontbreekt en de opmerking dat de typemachine niet bestand is tegen langdurige beschietingen en temperaturen onder de -30 graden Celsius, doet vermoeden dat deze uitgave onder zeer zware omstandigheden is ‘gepubliceerd’.¹⁰⁵ Het optimisme dat aanboord van de *Zuiderkruis* nog gemeengoed leek te zijn, heeft plaats gemaakt voor oorlogscynisme en beklag over de matige uitrusting waarmee de troepen op weg zijn gestuurd. Zo wordt de strenge winter in Nederland met -15 graden Celsius beschreven als ‘lekker warm’ en dankt de redactie de Amerikaanse bondgenoten voor de warme winterjassen die zij ter vervanging voor hun ‘tochtige’ Nederlandse wintertenues hebben gekregen.¹⁰⁶

Het eerstvolgende nummer verschijnt pas op vijf september 1951 en staat geheel in het teken van de militairen die tijdens de hevige gevechten in februari en mei om het leven zijn gekomen. De teneur van deze editie is neergeslagen. Ditmaal geen grappige verslagen, roddelkaternen of cynisme, alleen een ingetogen woord over de kameraden die zijn omgekomen en een lange lijst van eenenvijftig namen. Onder de gesneuvelden bevinden zich bataljonscommandant luitenant-kolonel M.P.A. den Ouden en soldaat J.F. Ketting Olivier. Zij worden postuum onderscheiden met de Militaire Willems-Orde der Vierde Klasse en zouden later binnen het regiment worden geëerd met verwijzingen naar hun naam en daden. Op 29 september verschijnt voorlopig de laatste *Van Heutsz Gazet*. De rotatie van de redactieleden zit erop en aangezien zich geen vervangende vrijwilligers hebben gemeld, zal het regimentsblaadje samen met de redactie uit Korea vertrekken. Eén artikel uit deze publicatie is daarbij zeer opvallend. Het betreft een ingezonden brief van een soldaat waarin hij beschrijft wat een eer het is geweest onderdeel te zijn geweest van de VN-missie in Korea. Hij ziet het als de taak van het Westen om ‘de vrije wereld tegen de communistische Rus en Chinees’ te verdedigen, en is trots dat hij hieraan heeft mogen bijdragen.¹⁰⁷ De strekking van de brief is zeer veelzeggend. Ten eerste voelt de schrijver zich zeer verbonden met zijn werk in Korea en plaatst dat in een groter kader van mondiale veiligheid. Hier is geen sprake van een rancuneuze militair die zich afvraagt waarom hij, letterlijk, in vredesnaam naar Korea is gegaan, maar van een soldaat die volledig achter zijn missie staat. Hij dient als VN-militair een hoger doel dan de verdediging van zijn eigen vaderland en stijgt daarmee, als militair, boven zijn nationale identiteit uit. Het tweede opvallende aspect is dat de militair zich niet

¹⁰⁵ Redactie, ‘Heerlijk Korea’, *De Van Heutsz Gazet*, datum onbekend (Tussen januari 1951 en maart 1951).

¹⁰⁶ Redactie, ‘Nieuws uit Nederland’, *De Van Heutsz Gazet*, datum onbekend (Tussen januari 1951 en maart 1951).

¹⁰⁷ Anoniem, ‘Ingezonden brief’, *De Van Heutsz Gazet*, 29-09-51.

lijkt te beseffen dat ‘de communistische Rus’ ook lid is van de VN en dat de Korea-interventie alleen het VN-mandaat kreeg omdat Rusland tijdelijk de VN boycotte. Hoewel de soldaat zich wel verbonden voelt met een hoger militair doel, ontbreekt een compleet beeld van de politieke situatie. Dit gebrekkige inzicht kan het gevolg zijn van twee oorzaken. Eén: het interesseert hem niet. Een onwaarschijnlijke conclusie omdat uit zijn brief blijkt hoezeer hij zich betrokken voelt bij het optreden van de Verenigde Naties. Of twee: door gebrekkige informatievoorziening is hij hier niet van op de hoogte. Het creëren van een eenduidig vijandbeeld waarin een groot communistisch blok de wereldvrede bedreigt is voor de legertop een veel nuttiger middel om troepen te motiveren dan een genuanceerd beeld waarbij de Russen doorgaans VN-partners zijn, maar nu even niet. Aan de hand van deze brief is de aannemelijke hypothese op te stellen dat vanuit de bataljonsstaf geen moeite werd gedaan dit vijandbeeld bij te corrigeren.

Na een hiaat van vijftien maanden is *De Van Heutsz Gazet* terug van weggeweest. Het initiatief voor de terugkeer komt niet vanuit de manschappen maar van de bataljonsstaf.¹⁰⁸ Met een aangestelde redactie (in plaats van de vrijwilligers uit de eerste periode) verandert eveneens de toon van het blad. Steeds vaker verschijnen stafmededelingen en herinneringen aan het belang van algemene hygiëne en discipline. De redactie pakt op twee oktober 1953 groot uit met een artikel over de betekenis de Van Heutsz-traditie voor het regiment. Wat direct in het oog springt is de openheid over de kunstmatige band tussen het regiment en de KNIL-generaal. Het artikel vertelt precies wat de gedachtegang achter het besluitvormingsproces is geweest.¹⁰⁹ Bij de oprichting van de nieuwe naamregimenten moest de KNIL-traditie gehandhaafd blijven, de link met Van Heutsz als boegbeeld van het koloniale leger was daarmee snel gelegd. Deze transparantie is in strijd met de theorie van Hobsbawm dat de *invented tradition* wordt gekenmerkt door de illusie van een ononderbroken relatie met het verleden. Het artikel wijkt echter alleen op dit punt af van Hobsbawm’s theorie, want na deze inleidende woorden worden de meest uiteenlopende verbanden gelegd tussen de daden van Van Heutsz en het naar hem vernoemde regiment. Volgens de auteur wordt het leven van de ‘Onderwerper van Atjeh’ het beste uitgedrukt met het credo op zijn Militaire Willems-Orde: moed, beleid en trouw.¹¹⁰ Het optreden van het NDVN komt volgens de gazette op vele punten met deze woorden overeen. Zo toonde het bataljon moed bij de strijd om Silver Hill, beleid tijdens het dekken van de aftocht bij Massacre Valley en trouw aan de

¹⁰⁸ C.M. Schilperoord, ‘Een woord vooraf’, *De Van Heutsz Gazet*, 20-12-1952.

¹⁰⁹ Redactie, ‘Wat u over uw regiment moet weten’, *De Van Heutsz Gazet*, 02-10-1953.

¹¹⁰ Idem.

idealen van de VN en de tradities van Nederland. Tevens beschermt het NDVN de levens van weerlozen, evenals Van Heutsz dat deed op Atjeh. Dat mag een bijzonder gekleurde interpretatie van de geschiedenis genoemd worden. Uit deze woorden blijkt dat de bataljonsstaf alles uit de kast haalt om de manschappen te doordringen van een beeld dat hun presteren moet verhogen. De afsluitende waarschuwing dat ‘het regiment een goede naam heeft te verliezen’ benadrukt dit doel extra.¹¹¹ Dat het regiment nog maar drie jaar bestond en alleen de ‘goede’ naam draagt van een maatschappelijk omstreden persoon waarmee zij enkel op beleidsmatige gronden mee verbonden zijn, doet klaarblijkelijk niet ter zake.

Na de wapenstilstand van 27 juli 1953 richt *De Van Heutsz Gazet* zich steeds meer op internationale politieke zaken. Alleen politieke verschuivingen op hoog niveau zouden nog van invloed zijn op het verblijf in Korea, het staakt-het-vuren zorgde in militair opzicht voor rust. Deze overgang staat in schril contrast met de eerste periode van de gazet, toen het blad nog geheel in teken stond van de bataljonsbelevissen.

§3 Authentieke traditie

De verdiensten van het NDVN nemen een speciale plek in binnen het regiment.¹¹² Het bataljon heeft in Korea als het ware haar eigen regimentsgeschiedenis geschreven. Dat is niet verwonderlijk aangezien het regiment, los van de meegegeven KNIL-erfenis, nog geheel blanco was. Dit vertaalt zich soms in kleine symboliek waar tijdens de oorlog in de gazetten nauwelijks aandacht aan werd besteed omdat het pas achteraf gezien een bijzondere waarde werd toegekend. Een voorbeeld hiervan is het symbool van het Amerikaanse *Second Infantry Division*, de *Indianhead*. Het NDVN droeg dit schouderembleem omdat het administratief werd ingedeeld bij deze divisie, maar had verder geen eigen Nederlandse band met de indianenkop. Het embleem symboliseert de kameraadschap met de Amerikaanse bondgenoten die het Nederlandse bataljon middels hun eigen onderscheidingsteken tot één van hen rekenen.¹¹³ Bij de oprichting van het 48e pantserinfanteriebataljon ‘Van Heutsz’ (48 Painfbat) in 1966 wordt de *Indianhead* ter blijvende herinnering aan het NDVN op alle voertuigen aangebracht. In 1977 wordt de Indiaan het officiële borstzakembleem en na de vele reorganisaties in de jaren 90, zet het 12^e Infanteriebataljon luchtmobiel ‘Van Heutsz’ deze traditie voort.¹¹⁴ Ondanks het feit dat de indeling bij de *Second Infantry Division* slechts eenmaal wordt vermeld in *De Van Heutsz Gazet*, en de adoptie van de *Indianhead* helemaal

¹¹¹ Redactie, ‘Wat u over uw regiment moet weten’.

¹¹² Burgerhout, *Handboek Traditie*, 33.

¹¹³ Idem, 25.

¹¹⁴ Idem, 26.

geen aandacht krijgt, is de Indiaan na de Korea-oorlog overal binnen het RVH terug te vinden. Wat dat betreft is dit een authentieke traditie te noemen die, in tegenstelling tot Hobsbawm's kunstmatige tegenhanger, op een natuurlijke manier onderdeel is geworden van het regiment.

Een andere authentieke erfenis van de Korea-oorlog zijn de namen van de B- en C-compagnie. Respectievelijk vernoemd naar Wonju, een plaats waar het bataljon een *Distinguished Unit Citation* verwierf, en Nudae, waar het bataljon zeventig dagen lang in een stellingenoorlog met de vijand was verwickeld.¹¹⁵ De compagnienamen vertegenwoordigen de herinnering aan het NDVN als onderdeel van de regimentsgeschiedenis en zorgen dat de Korea-traditie in het dagelijks functioneren van het bataljon voortleeft. De eerder genoemde *Distinguished Unit Citation* (DUC) is één van de onderscheidingen die samen met de Korea-vlag een belangrijk onderdeel vormen van de regimentstraditie. De Wonju-DUC werd verdiend bij de gevechten te Hoengsong-Wonju tussen 12 en 15 februari 1951. Het bataljon kreeg deze onderscheiding voor de tweedemaal vanwege het optreden bij de plaats Hongchon, waar de NDVN'ers tussen 16 en 22 mei meerdere Chinese aanvallen met succes afsloegen.¹¹⁶ Tevens kregen de Nederlandse soldaten de Zuid-Koreaanse *Presidential Unit Citation* voor hun bijdrage aan de vrede tussen 22 november 1950 en 8 april 1953.¹¹⁷ De onderscheidingen zijn in de vorm van *battle streamers* aan de Korea-vlag bevestigd. Aanvankelijk zou het Regiment Van Heusz geen eigen vaandel dragen, maar het vaandel van het Korps Marechaussee van Atjeh overnemen. Het Kapittel Militaire Willems-orde maakte hier echter bezwaar tegen omdat aan de Marechaussee-standaard een MWO was verbonden. Het vers opgerichte regiment had, ondanks dat het regiment belast werd met de traditie van het KNIL, in de ogen van het Kapittel geen recht op deze hoge onderscheiding.¹¹⁸ In plaats van een vaandel werd daarom een Nederlandse driekleur meegenomen, omzoomd met gouden franje. Pas op 22 november 1954 werd per Koninklijk Besluit bepaald dat het regiment toch een eigen vaandel zou krijgen.¹¹⁹ Het NDVN had ten tijde van de uitzending simpelweg nog geen vaandel ter beschikking. Door deze eigenaardige samenloop van omstandigheden is de Korea-vlag uniek voor het RVH. De vlag heeft een eigen vaandelwacht gekleed in het dagelijkse tenue van het NDVN (met op de rechtermouw de *Indianhead*) en bewapend met de Garand M1, het standaard persoonlijk Amerikaanse wapen in de Korea-oorlog. De wacht treedt bij ceremoniële gelegenheden in voor het regimentsvaandel, en treedt vervolgens ook als eerste

¹¹⁵ Burgerhout, *Handboek Traditie*, 22.

¹¹⁶ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 64-65.

¹¹⁷ Burgerhout, *Handboek Traditie*, 78.

¹¹⁸ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 83.

¹¹⁹ Idem, 84.

uit. De vlag wordt gegroet met de militaire groet en niet met de ere-groet, welke is gereserveerd voor het regimentsvaandel.¹²⁰ De huidige vlag bestaat uit slechts enkele draden van het origineel, maar volgens het traditiehandboek ‘blijven we hierdoor [desondanks, LS] spreken van dé Koreavlag’.¹²¹ Dit perspectief toont aan dat ook authentieke regimentstradities onderworpen zijn aan militair pragmatisme en daardoor toch een *invented* karakter kunnen krijgen. Het exemplaar dat daadwerkelijk in Korea is geweest ligt overigens tentoongesteld in het regimentsmuseum te Schaarsbergen.

Afbeelding 3.¹²² De Koreavlag met battlestreamers

Bij iedere vorm van traditie staat doorgaans het iconische aspect centraal: welke symbolen vertegenwoordigen de historische identiteit van een groep. Voorbeelden hiervan zijn de Korea-vlag, de *Indianhead* en (via Van Heutsz) de band met het KNIL. Deze symbolen kunnen op willekeurige momenten en om pragmatische redenen worden aangepast (zoals het Korea-vaandel) of worden overgeheveld (zoals de KNIL-traditie). Hierdoor zijn zelfs authentieke tradities aan een vorm van kunstmatigheid onderhevig. Daar staat tegenover dat een *invented tradition* in principe geen menselijke actoren nodig heeft, alleen een (opgelegd) idee van verbondenheid. Geen enkele Korea-ganger van het Regiment Van Heutsz heeft daadwerkelijk nog onder Van Heutsz-gediend, de verwantschap is puur gebaseerd op een van

¹²⁰ Burgerhout, *Handboek Traditie*, 34.

¹²¹ Idem, 34.

¹²² Idem, 33.

hogerhand opgesteld narratief dat bij toeval zeer toepasselijk was omdat veel NDVN-vrijwilligers ook KNIL-veteranen waren. De *invented tradition* is daarom alleen iconisch van aard. Bij de authentieke traditie is de band met het verleden niet alleen gebaseerd op een iconisch narratief, maar ook op de personen die het verleden waar de traditie naar verwijst daadwerkelijk hebben meegemaakt. In het geval van het RVH zijn dat de Korea-veteranen. De oudgedienden van het NDVN vervullen tot op heden nog steeds een zichtbare functie binnen het RVH. Zij zijn als fysieke en levende band met het verleden aanwezig bij officiële gelegenheden en een vaste groep vrijwilligers beheert de historische collectie van het regimentmuseum te Schaarsbergen. De vraag rijst of de Korea-traditie nog authentiek is te noemen als de laatste NDVN'er is overleden. Het antwoord daarop is 'deels'. Immers, zij gingen als Van Heutsz'ers naar Korea en hun prestaties leven binnen het regiment voort als tradities. Het RVH heeft de basis van deze tradities zelf gelegd (in tegenstelling tot de band met Van Heutsz) en als de laatste Korea-strijder is overleden dan doet dat geen afbreuk aan het feit dat het Regiment Van Heutsz in Korea heeft gevochten. Echter, het regiment is geen statisch fenomeen. Nieuwe rekruten worden jaarlijks beëdigd en reorganisaties veranderen parate functies. Door het voortgaan van de tijd zullen nieuwe Van Heutsz-militairen verder van de zelfbeleefde regimentstraditie af komen te staan, zeker als de levende band met het NDVN afsterft. Het kunstmatige gehalte van de authentieke traditie zal daardoor toenemen: nieuwe leden van de *imagined community* Regiment Van Heutsz hebben immers geen persoonlijke band met het verleden waar de tradities uit zijn voortgekomen. Tevens kan door het wisselen van moedereenheden (waar hoofdstuk vijf uitvoerig op in zal gaan) de band met authentieke tradities in een versneld tempo een kunstmatig karakter krijgen. Feit blijft echter dat het RVH zelf de basis voor deze tradities heeft gelegd en deze niet het resultaat zijn van een extern opgelegd narratief. Het uitgangspunt van de authentieke traditie verschuift in de loop der tijd (als de 'levende' band met het verleden afsterft) naar het regiment als historische eenheid, niet de contemporaine gemeenschap (of te wel: de huidige parate eenheden) die de identiteit van het regiment op dat moment draagt.

§4 Conclusie

In dit hoofdstuk stond het perspectief van de Nederlandse soldaten op de Korea-oorlog centraal en hoe dit (later) is verwerkt in de regimentstraditie. Kenmerkend is dat bepaalde symbolen en gebeurtenissen pas enkele jaren na dato worden omgevormd tot een regimentstraditie. Volgens Hobsbawm is dat typerend voor het kunstmatige karakter van traditie, maar uit dit onderzoek blijkt dat het mogelijk is traditievorming vanuit een ander

perspectief te bekijken. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de KNIL-erfenis, die van bovenaf is opgelegd, heeft het RVH de geschiedenis waaruit de Korea-tradities zijn voortgekomen zelf meegemaakt, waardoor sprake is van een zekere authenticiteit. Authentieke tradities zijn echter niet geheel gevrijwaard van kunstmatige invloeden. De restauratie van de Korea-vlag en het overnemen van tradities door nieuwe parate eenheden zijn daar voorbeelden van. Desondanks blijft er reële historische band bestaan tussen het Regiment Van Heutsz en de Korea-oorlog waaruit deze tradities zijn voortgekomen.

De Van Heutsz Gazet bood een blik op de ervaringen van het NDVN in Korea. De ingezonden brief over het dienen onder de vlag van de Verenigde Naties gaf een nieuwe invalshoek op nationalisme in de twintigste eeuw. Waar Renan nog benadrukt hoe naties elkaar als gewelddadige individuen naar het leven staan, vertelt de anonieme soldaat hoezeer hij de verenigde inzet voor mondiale vrede waardeert. Het internationale strijdperk is veranderd van een ieder-voor-zich-spel, naar een team-sport. Ook Gellner geeft in zijn drie stadia van natievorming geen aanduiding tot welk tijdperk deze fase van internationale militaire coöperatie behoort. De Korea-oorlog is bovendien uniek omdat dit conflict (indirect) werd uitgevochten tussen de Koude Oorlog-grootmachten en vier decennia lang de internationale politiek zou bepalen. In het volgende hoofdstuk wordt bekeken hoe de Koude Oorlog van invloed was op de militaire identiteit van het Regiment Van Heutsz.

4. Het Regiment Van Heutsz in de Koude Oorlog

De ontwikkeling van het Regiment Van Heutsz gedurende de Koude Oorlog kan niet los worden gezien van de grotere Nederlandse en internationale politiek-militaire context. Paragraaf één zal deze situatie uiteenzetten zodat de militaire identiteit van het RVH gedurende de Koude Oorlog in bredere zin kan worden begrepen.

In de tweede paragraaf worden zowel de vorming van het parate onderdeel van het regiment in de periode 1954-1989 behandeld, als de traditiebeleving gedurende dezelfde periode. De laatste paragraaf beantwoordt de vraag hoe de militaire identiteit van het RVH zich heeft ontwikkeld gedurende de Koude Oorlog.

§1 *Van neutrale onafhankelijkheidspolitiek naar militaire alliantie*

De bevrijding van Nederland in mei 1945 betekende een keerpunt voor de vaderlandse buitenlandse politiek. Hoewel het juk van de Duitse bezetting was afgeworpen zou een terugkeer naar het vooroorlogse neutraliteitsbeginsel - in politieke kringen met enige trots ook wel aangeduid als zelfstandigheidspolitiek¹²³ - onmogelijk blijken. De nasleep van de Tweede Wereldoorlog had de internationale verhoudingen op scherp gezet. Berlijn was nog maar ternauwernood gevallen of een nieuwe strijd kondigde zich aan, een ideologische strijd tussen twee economische systemen waar de internationale politiek nog ruim veertig jaar door zou worden gedomineerd. Binnen dit spanningsveld was geen plaats voor een neutraal Nederland. De nieuwe internationale situatie vereiste dat Nederland een kant zou kiezen, juist datgene wat sinds de Eerste Wereldoorlog uit alle macht getracht was te voorkomen. Met de toetreding tot de NAVO in 1949 werd definitief afgezien van de zogenaamde Derde Weg, waarbij Nederland zich enkel richtte op Europese defensie en zich noch aansloot bij het Anglo-Amerikaanse blok, noch bij het communistische Oosten.¹²⁴

Het NAVO-lidmaatschap had verstrekkende gevolgen voor de opbouw van de gehele Nederlandse krijgsmacht en schepte verplichtingen aan met name Amerika om de militaire slagkracht flink op te schroeven. In het kader van het *Mutual Defence Assistance Program* voorzag Amerika de Nederlandse strijdkrachten van bewapening, in ruil daarvoor werd de ontvangende partij geacht meer te investeren in de eigen defensie.¹²⁵ Een van de grootste militaire consequenties voor de Koninklijke Landmacht was de strategische en materiële

¹²³ Ten Velde, 'Nederlanders in de Korea-oorlog', 5.

¹²⁴ Idem, 4.

¹²⁵ Hoffenaar, Schoenmaker, *Met de blik naar het Oosten*, 78.

overstap van het Britse model naar het Amerikaanse model. De omschakeling was onderdeel van het Legerplan 1950 en had als doel de landmacht efficiënter te laten functioneren: bij gelijke omvang beschikte het Amerikaanse model namelijk over grotere vuurkracht dan het Britse.¹²⁶ In materieel opzicht was het enige verschil dat voortaan met Amerikaans materieel gewerkt zou worden. Strategisch gezien had de overstap grotere gevolgen. Zo werden de oude genummerde regimenten opgedoekt en de troepen ingedeeld bij nieuwe naamregimenten waarbinnen eenheden gemoderniseerd zouden worden. In oktober 1950 deed de regering in de NAVO-raad voor het eerst toezeggingen op langere termijn: Nederland zou eind 1954 over vijf divisies beschikken (een divisie bestaat uit minimaal twee brigades, oftewel vier bataljons van duizend man + ondersteunende eenheden). Een concreet plan daartoe werd echter niet gemaakt en tevens weigerde het kabinet het defensiebudget te verhogen. De geringe kans op een Russische aanval op de korte termijn en twijfels omtrent de organisatorische capaciteiten van de legerleiding waren hier de aanleiding toe. Minister van Oorlog Schokking trad daarop af en tevens werd de chef van de Generale Staf Kruls uit zijn functie ontheven wegens openbare kritiek op de weerbarstige houding van het kabinet jegens de NAVO-bondgenoten.¹²⁷ Twee maanden na het vertrek van Kruls werd onder druk van de Amerikanen toch een gedetailleerd plan van aanpak gelanceerd teneinde de beloften aan de NAVO na te kunnen komen. Tevens werd besloten het defensiebudget voor de jaren 1951-1954 te verhogen naar 1,5 miljard gulden.¹²⁸

De strategische gevolgen van de overstap waren vooral merkbaar in vuurkracht, mobiliteit en grotere zelfstandigheid van de individuele divisies. De vuurkracht en het aanvallend vermogen werd vergroot door zwaarder en accurater geschut, daarnaast werd aan iedere divisie een tankbataljon toegevoegd. Door meer voertuigen in te zetten en ondersteuningseenheden onder te brengen in aparte regimenten werd het leger mobieler en verbeterde de algemene logistiek. De bevelvoering werd efficiënter gemaakt door het opnemen van verbindingstroepen in de infanteriedivisie, deze aanpassing maakte de bevelketen korter en minder kwetsbaar. Door deze enorme reorganisatie van de krijgsmacht sloot het Nederlandse leger uiteindelijk niet alleen op papier aan bij de NAVO-bondgenoten, maar ook in praktisch opzicht. Nederland transformeerde tussen 1945 en 1955 van een militaire *einzelgänger* naar een volledig geïntegreerde bondgenoot van de NAVO, afgestemd

¹²⁶ Hoffenaar, Schoenmaker, *Met de blik naar het Oosten*, 79.

¹²⁷ Idem, 81.

¹²⁸ Idem, 83.

op een krachtmeting met de communistische troepen rond het Nederlandse grensgebied met West-Duitsland en vanaf 1967 bij de grens met de DDR.

De groei van de KL ging niet onopgemerkt aan het Regiment Van Heutsz voorbij. Na terugkomst uit Korea nam het RVH in 1955 de taak van het Bewakingskorps Koninklijke Landmacht over en werd daarmee het grootste, en tevens meest impopulaire regiment van de landmacht. Het Van Heutsz fungeerde vervolgens tijdelijk als opleidingsinstituut en ging uiteindelijk in 1966 ‘onder pantser’. Daadwerkelijke gevechtsactie kwam nooit. De Koude Oorlog was een periode van oefenen en gespannen afwachten. Dit gebrek aan vijandelijke confrontatie had zijn weerslag op de traditievorming. Invloedrijke symbolen en momenten uit de Korea-oorlog krijgen een vaste plaats in de regimentstraditie, maar specifieke, aan de Koude Oorlog verbonden tradities, ontstaan nauwelijks. Desondanks werd traditie als middel van korpsbinding volledig benut. Juist in deze periode van gewapende vrede moest de waakzaamheid worden gewaarborgd, waarbij traditie één van de middelen was die daarvoor werden ingezet. Deze actieve traditiebeleving verzekerde na de val van de Muur zelfs het voortbestaan van het regiment.

§2 De ‘kippenneukers’ van het BKL

Wie begin jaren 90 van zijn commandant te horen kreeg dat ‘hij blij mocht zijn dat hij niet naar de criminelen van Van Heutsz werd gestuurd’ moest op zijn tellen passen.¹²⁹ Het was niet bepaald het koloniale verleden dat het regiment binnen de landmacht zo’n slechte reputatie gaf, maar de erfenis van het BKL, ook wel bekend als het Bewakingskorps Koninklijke Landmacht. Wat was het BKL en waarom stond het slecht bekend?

De NAVO-verplichtingen vergden een aanzienlijke hoeveelheid mankracht van de parate strijdmacht. Een zeer belastende taak was de permanente bewaking van strategische objecten. Naast de angst voor een communistische invasie, maakte de legerstaf zich ook zorgen om de zogeheten ‘vijfde colonne’. Deze ‘colonne’ zou bestaan uit infiltranten binnen de eigen gelederen en burgers met communistische sympathieën die in vreedstijd zouden spioneren en in oorlogstijd saboteren.¹³⁰ Teneinde de belasting van de parate eenheden te verminderen werd in 1948 het vrijwilligerskorps Nationale Reserve (NATRES) opgericht. De vrijwilligers zouden speciaal worden opgeleid voor het dekken van de mobilisatie,

¹²⁹ W. Bevaart, ““Blinden, Kreupelen, Lammen”, het Bewakingskorps Koninklijke Landmacht’, *Militaire Spectator* 8 (1999) 457.

¹³⁰ Bevaart, ““Blinden, Kreupelen, Lammen””, 457.

ordehandhaving en de bewakingstaak. De animo voor het korps bleef echter ver onder de maat en dus zocht de legerleiding een andere oplossing.

Terwijl het merendeel van de bevolking overtuigd was van de immanente ondergang van Nederland toen Indonesië in december 1949 onafhankelijk werd verklaard, zag de KL wel mogelijkheden voor de vrijgekomen ex-KNIL manschappen. Of zoals plaatsvervangend Chef van de Generale Staf, generaal-majoor M.R.H. Calmeyer het in augustus 1950 zo treffend verwoordde: '[wegens] de noodzaak het niet in de onderofficierspyramide benodigde en minste geschikte KNIL-personeel in de rang van sergeant zo spoedig mogelijk in te delen, acht ik het wenselijk op korte termijn over te gaan tot oprichting van een korps bewakingstroepen'.¹³¹ De toon was gezet. De toekomstige BKL zou worden opgebouwd uit het wrakhout van de landmacht. Calmeyer's voorproefje had meteen een zure nasmaak.

Op 15 september 1950 zag het Bewakingskorps Koninklijke Landmacht het levenslicht. Ondanks dat zijn korps als dump voor onderpresterende ex-KNIL'ers werd gebruikt, deed commandant luitenant-kolonel M.W.A. Damme er alles aan om zijn manschappen het noodzakelijke zelfvertrouwen mee te geven om zelfs de hoogste legerautoriteiten de toegang tot bewaakte objecten te ontzeggen.¹³² Eén van de maatregelen was een onderscheidend uniform van zwarte snit gebaseerd op het uniform van het Korps Marechaussee op Atjeh. De fysieke gelijkenis met het bloeddorstige keurkorps moest de BKL'er vervullen van trots en vastberadenheid. Als symbool droeg het BKL de kemma op de baret met de tekst 'semper vigil'. Dit maakte hen 'de verpersoonlijking van waakzaamheid', aldus commandant Damme.¹³³

De goede bedoelingen wierpen echter geen vruchten af. In november 1951 deed de Nederlandse Territoriale Bevelhebber, generaal-majoor D.C. Buurman van Vreeden, de volgende constatering: 'het moreel in het BKL is nog steeds in dalende lijn, zich uitende in vele verzoeken om ontslag of overplaatsing naar andere onderdelen der K.L. of naar de Luchtmacht en in verslapping van dienstijver. Zulks is niet te verwonderen, omdat voor beroepsmilitairen het besef uitgeschakeld te zijn voor de hoofdtak van het leger en slechts bestemd te worden voor de geestdodende bewakingstaak, uitermate demoraliserend werkt.'¹³⁴ De legerleiding wist van de problemen af en onderkende ook de oorzaak daarvan. Als oplossing werd een grote reorganisatie op touw gezet. Het BKL zou worden ingezet als sparringpartner voor infanterieregimenten en geschoold worden in de edele kunst van

¹³¹ Zoals geciteerd in Bevaart, "Blinden, Kreupelen, Lammen", 458.

¹³² Bevaart, "Blinden, Kreupelen, Lammen", 458.

¹³³ Zoals geciteerd in Bevaart, "Blinden, Kreupelen, Lammen", 458.

¹³⁴ Idem, 459.

demolitie. Daartoe moest de operationele bezetting echter worden verhoogd van 750, naar 2000 man. De enige manier om dat te bewerkstelligen was putten uit het contingent dienstplichtigen.

Helaas was dat contingent niet zo omvangrijk dat zonder problemen 1250 dienstplichtigen aan het BKL konden worden toegevoegd. Teneinde dat probleem te omzeilen gaf de General Staf onbedoeld de doodsteek aan het BKL: ‘personeel dat niet geschikt is bevonden voor indeling bij een paraat onderdeel, [zal] tijdelijk dan wel definitief bij het BKL worden ingedeeld’.¹³⁵ Het BKL werd een vergaarbak voor Blinden, Kreupelen en Lammen. Tachtig procent van de rekruten had alleen de lagere school afgemaakt en scoorde tot overmaat van ramp S3 op de ABOHAZIS, de absolute geestelijke ondergrens voor militaire geschiktheid.¹³⁶ Hoewel defensiehistoricus W. Bevaart het BKL nog probeert te slijten als ‘een prachtploeg’,¹³⁷ was het zelfbeeld en imago dramatisch slecht. Zoals het regiment in het traditiehandboek ruiterlijk toegeeft.¹³⁸ Het onderscheidende uniform waar het BKL zo trots op moest zijn werkte ook niet mee. Van verre af herkende burger en militair de BKL’er en was duidelijk wat voor vlees men in de kuip had. De waakzame kempiaan op zijn baret was de aanleiding voor de weinig imponerende bijnaam ‘kippenneuker’. Daarnaast was wachtlopen geestelijk een zeer zware taak. Officieren voerden frequent onaangekondigde beveiligingstesten uit terwijl de wachtloper zijn ronde maakte. De mentale stress die het uitzichtloze wachten en de mogelijkheid van een onverwachte aanval met zich meebrachten, was voor de vaak toch psychisch minder evenwichtige BKL-militair te veel.¹³⁹

Op 1 januari 1955 viel het doek voor het gewraakte bewakingskorps en nam een ‘echt’ KL-regiment de beveiligingsfunctie en traditie over. Het Regiment Van Heutsz werd uitgebreid met aanvankelijk zeventien Infanterie-beveiligingscompagnieën, (IBC’en), maar in 1956 werd dit aantal wegens een reorganisatie teruggebracht naar vijftien. De NTB was van mening dat het overhevelen van het BKL naar het RVH de manschappen uit hun isolement zou halen, maar met name de Korea-veteranen hadden het gevoel opgescheept te worden met een stel kneuzen en een bijbehorend minderwaardig stigma.¹⁴⁰ De etiketwissel had dan ook niet bepaald het gewenste effect. Tot de opheffing van de laatste IBC in 1998 zouden de wachtlopende Van Heutszers nooit in hoog aanzien komen te staan. Regimentscommandant

¹³⁵ Zoals geciteerd in Bevaart, “Blinden, Kreupelen, Lammen”, 460.

¹³⁶ http://mpbundels.mindef.nl/35_serie/35_401/35_401_hoofdstuk_1.htm

¹³⁷ Bevaart, “Blinden, Kreupelen, Lammen”, 461.

¹³⁸ Burgerhout, *Handboek Traditie*, 82.

¹³⁹ Bevaart, “Blinden, Kreupelen, Lammen”, 463.

¹⁴⁰ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 80.

Vermeulen verwoordde de gevoelens als volgt: ‘Vaak is het werk verguisd, werd er op neergekeken. Tot men het zelf moest doen.’¹⁴¹

Afbeelding 4.¹⁴² Het BKL in actie: soldaat en onderofficier in een wachtlokaal

Door de last die het BKL met zich meebracht is het makkelijk de positieve gevolgen voor het RVH over het hoofd te zien. Het regiment had een grote traditie maar was in 1955, op een bataljon uitgediende Korea-veteranen na, zo goed als leeg. De IBC'en gaven het regiment een nieuwe functie en bestaansrecht in vreedstijd. Met de oprichting van het Instructiebataljon Van Heutsz (gericht op de opleiding van de IBC'en) zou het regiment met zeventienduizend man in 1959 uitgroeien tot de grootste administratieve eenheid van de KL.¹⁴³

§2.1 De invloed van de BKL-erfenis op de militaire identiteit van het regiment.

Dat de bewakingstaak voor het regiment ook positieve kanten had, heeft de bittere smaak van het ondankbare werk nooit kunnen wegspoelen. Dat de naam van het BKL verbonden was aan de trotse erfenis van Van Heutsz werd dan ook liever vergeten. In de oprichtingsakte van Stichting Regiment Van Heutsz uit 1974 werd de band met het BKL niet genoemd, terwijl het

¹⁴¹ Anoniem, 'U was altijd paraat: IBC'en opgeheven', *Falcon* 4 (1993) 15.

¹⁴² NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 79.

¹⁴³ Idem, 81.

KNIL en NDVN wel erkend werden als onderdelen van het RVH.¹⁴⁴ Anno 2010 staat het BKL wel vermeld in de bijlagen van het traditiehandboek, maar wordt met nauwelijks één pagina tekst niet bepaald in het zonnetje gezet. Inhoudelijk krijgt het bewakingskorps ook geen erehaag. Het handboek komt openlijk voor het negatieve BKL-imago uit en schroomt niet de negatieve bijnamen voor het korps te vermelden. Het bescheiden epistel wordt zelfs afgesloten met de uitsmijter: ‘Met het onderbrengen van de BKL compagnieën bij het gerespecteerde, maar vrijwel lege Regiment Van Heutsz, moesten de problemen opgelost zijn. De geschiedenis van de compagnieën Van Heutsz leert dat het niet zo eenvoudig lag...’¹⁴⁵

Heeft het BKL dan werkelijk niets dan schaamte met zich meegebracht? Nee. Eén van de initiatieven om de dagelijkse sleur van het wachtlopen te doorbreken was een jaarlijkse sportdag. Vanaf 1 oktober 1952 konden de BKL'ers met elkaar wedijveren op het gebied van voetbal, zwemmen, militaire vaardigheid, cross country etc. De omvang van het evenement trok zelfs de landelijke pers en legerautoriteiten liet zich zelfs per helikopter invliegen om deze dag maar niet te missen.¹⁴⁶ Deze sportdag werd overgenomen en was de grondslag van wat in 2000 de *Indian Cup* zou worden: een jaarlijkse competitie tussen de Van Heutsz compagnieën op het terrein van sport en (verplichte) militaire fitheidstesten. De aard van deze traditie hangt tussen authentiek en kunstmatig in. De sportdag is oorspronkelijk geen Van Heutsz-traditie, zoals de Korea-vlag dat bijvoorbeeld wel is, maar tegelijkertijd was het sportfestijn door het BKL nooit als traditie bedoeld. Het sloeg aan en werd een jaarlijks evenement. Daardoor heeft het een spontaniteit die meer verbonden is met de authentieke traditie dan de kunstmatige evenknie. Daar staat tegenover dat het BKL oorspronkelijk geen Van Heutsz-eenheid was en daarom kunstmatig aan het regiment is verbonden. Desondanks heeft een sportdag als traditie een relatief neutrale lading. Fysieke bezigheid en teambuilding staan meer centraal dan het uitdragen van een identiteit. Door de spontane en neutrale aard van de sportdag kan deze het beste omschreven worden als een authentieke voor het BKL, maar een kunstmatige traditie van het RVH waar nauwelijks de BKL-identiteit in terug te vinden is.

Al met al is de erfenis van het BKL niet positief te noemen. Eén enkele sportdag kan niet in de schaduw staan van het KNIL-nalatenschap en de trots over het Korea-verleden. Desondanks heeft het korps van Blinden, Kreupelen en Lammen toch een gunstige bijdrage geleverd aan de parate functie van het RVH. Na terugkomst uit Korea was het regiment vanuit

¹⁴⁴ Museum Regiment Van Heutsz te Schaarsbergen Oranje Kazerne, Archief Regiment Van Heutsz, Akte van oprichting Stichting Regiment Van Heutsz, 05-04-1974.

¹⁴⁵ Burgerhout, *Handboek Traditie*, 83.

¹⁴⁶ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 88.

organisatorisch opzicht nog steeds een kapstokregiment. De bewakingscompagnieën gaven het ledige Van Heutsz het broodnodige bestaansrecht, hoe vervelend dat bestaansrecht ook was. En wellicht is het spreekwoord “wie het laatst lacht, lacht het best” nu wel op zijn plaats, want wie de eeuwig waakzame kempiaan die de BKL’er op zijn baret tooide, van een verzamelaar wil kopen zal diep in de buidel moeten tasten. Een echte ‘kippenneuker’ verwisselt voor niet minder dan 150 euro van eigenaar.¹⁴⁷

Afbeelding 5.¹⁴⁸ Het originele BKL-embleem met wapenspreuk *semper vigil*. Waarde: 150 euro.

§2.2 Een eigen vaandel, identiteit compleet?

De toekomst van het regiment was met de nieuwe IBC'en verzekerd. Desondanks waren er op traditiegebied nog enkele manco's. Zo was de kwestie rondom het vaandel nog steeds niet geregeld. Het RVH zou aanvankelijk het vaandel van het Korps Marechaussee dragen, maar dit werd verhinderd door het Kapittel der Militaire Willems-Orde. Het regiment had weliswaar een noodoplossing gevonden in de Korea-vlag, maar die stak toch ongemakkelijk af tegenover de oranje vaandels van de andere regimenten. De inzet van het NDVN bleef echter niet onbeloond. Op 22 november 1954 besloot de regering het Regiment Van Heutsz een eigen vaandel te schenken met verwijzingen naar de krijgsverrichtingen van het KNIL en het NDVN.¹⁴⁹ 24 Februari 1955 was het dan zo ver: op het Haagse Malieveld stonden twee bataljons opgesteld: het instructiebataljon uit Schoonhoven en een bataljon bestaande uit parate IBC'en, daartussen de vlaggenwacht van het NDVN. Onder een ijskoude Oostenwind

¹⁴⁷ Interview met G.J.P. van der Most, museumdirecteur Historische Verzameling Regiment Van Heutsz, Schaarsbergen (28-03-2011).

¹⁴⁸ Burgerhout, *Handboek Traditie*, 9.

¹⁴⁹ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 84.

inspecteerde koningin Juliana de aanwezige troepen op het open, besneeuwde, veld.¹⁵⁰ Voordat zij het vaandel uitreikte, deed zij in haar toespraak een opvallende uitlating met betrekking tot de identiteit van het regiment. ‘Wat het verleden betreft zijt gij de erfgenamen van de beste geestelijke erfenis, die zowel zij, die deel uitmaakten van het voormalig K.N.I.L. als ook zij, die in Korea streden, ons hebben nagelaten. Groot was veelal hun moed en bewonderenswaardig de betrachting van hun plicht – tot het veil hebben van eigen leven toe – in de gegeven historische omstandigheden en bij de daarin geldende opvatting.’¹⁵¹ De vorstin lijkt zich met deze opmerking te willen distantiëren van de weerzin tegen het Nederlands kolonialisme en deze periode te omarmen als een hoogtepunt binnen de vaderlandse geschiedenis, maar dekt zich vanuit een politiek standpunt in met haar laatste woorden. Ze koppelt moed en plicht los van de negatieve opvattingen over het koloniale verleden. Daardoor eert ze de Van Heutszers als militairen, niet als vertegenwoordigers van het KNIL. Desondanks deed het RVH nooit pogingen om de band met het koloniale leger te verhullen, getuige ook de vaandelwacht die met karabijn en getrokken klewang het regimentsvaandel in ontvangst nam.

Met het uitreiken van het vaandel kreeg het RVH nu ook in fysiek opzicht een zichtbare plek tussen de andere regimenten. Hoewel het vaandel slechts een stuk versierde stof is, symboliseert het de geschiedenis en tradities waar het regiment voor staat. Tevens vormt het de fysieke afbakening van de *imagined community* Regiment Van Heutsz. Alleen voor deze groep heeft dit vaandel een speciale waarde, verbonden met de militaire identiteit van het regiment.

§2.3 De oprichting van 48 Panterinfanteriebataljon. Een nieuwe taak voor Van Heutsz

Met het uitreiken van het vaandel, de authentieke tradities uit Korea, de geestelijke erfenis van het KNIL en de overgenomen functie van het BKL, begon de militaire identiteit van het Regiment Van Heutsz een vaste vorm te krijgen. Vanwege het uitblijven van een communistische aanval gebeurde op militair gebied na 1955 voor het RVH niet veel bijzonders. De jaarlijkse traditiedagen vormden een welkome afwisseling voor het wachtlopen en de band met het Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen en Museum Bronbeek werd stevig aangehaald.¹⁵² Het landgoed Bronbeek herbergde veel KNIL-veteranen en in combinatie met

¹⁵⁰ Anoniem, ‘Regiment Van Heutsz ontving een vaandel uit handen van H.M. de Koningin’, *Ons Leger* 3 (1955) 2.

¹⁵¹ Idem.

¹⁵² NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 89-90.

het KNIL-museum en het Regiment Van Heutsz vertegenwoordigde dit rusthuis een aanzienlijk deel van de koloniale geschiedenis in Nederland.

Het wachtlopen werd overigens ook steeds dragelijker: statische bewaking verdween eind 1957 volledig uit het takenpakket. Deze taak werd overgedragen aan de vrijwilligers van de NATRES. Voortaan zouden de IBC'en zich alleen bezighouden met mobiele bewaking. Een noodzakelijke maatregel omdat met name de nucleaire *Honest John* raketten goed beveiligd moesten worden. De NATRES zag bij de nucleaire installaties niet toe op de statische bewaking, dat deden de Amerikanen liever zelf.¹⁵³

Vanaf 1964 ging het plots bergafwaarts met het regiment. Door reorganisaties verloor het RVH de stafcompagnie en het instructiebataljon voor de beveiligingscompagnieën. Met alleen de over het gehele land verspreide IBC'en leek het onmogelijk de regimentstradities voort te zetten.¹⁵⁴ Gelukkig bood de defensienota van hetzelfde jaar uitkomst: door de diensttijd te verkorten, konden nieuwe parate onderdelen worden opgericht en (merendeels) worden gevuld met beroeps. Eén daarvan was 48 panterinfanteriebataljon (48 Painfbat), dat de naam Van Heutsz zou gaan dragen. Op 1 augustus 1966 werd het bataljon opgericht, en een klein jaar later, op 16 juni 1967, werd het regimentsvaandel en de Korea-vlag aan bataljonscommandant Bijlsma overgedragen. Daarmee werd de luitenant-kolonel tevens de regimentscommandant en 48 Painfbat het hart van de regimentstraditie.¹⁵⁵ De *Indianhead* verscheen al snel op de gepantserde DAF YP-408 voertuigen waarmee het bataljon zich verplaatste, zo was voor iedereen zichtbaar tot welk regiment '48 behoorde.¹⁵⁶ De indianenkop werd op deze manier een belangrijk onderscheidingsteken, en een symbool voor de militaire identiteit van het RVH in een nieuw tijdperk.

Met de toevoeging van 48 Painfbat werd het takenpakket van het regiment aanzienlijk uitgebreid. Hoewel een regiment geen tactische eenheid is, zijn de onderdelen behorende tot het regiment wel verantwoordelijk voor de regimentsreputatie.¹⁵⁷ Het bataljon kreeg een zeer specifieke missie. Als onderdeel van 4 Divisie, de overkoepelende tactische eenheid waar het bataljon bij was ingedeeld, zou het Van Heutsz bataljon het vertragende gevecht voeren bij de grens tussen de BRD en de DDR, ter hoogte van de Weser en de Elbe. Vervolgens zouden zij de vijand concentreren in *nucleair target areas*, waar de agressor kon worden bestookt met

¹⁵³ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 96.

¹⁵⁴ Idem, 102.

¹⁵⁵ Anoniem, 'Vaandel en vlag van Regiment Van Heutsz overgedragen aan 48 Painfbat', *Legerkoerier*, 7 (1967) 4.

¹⁵⁶ Idem, 4.

¹⁵⁷ Idem.

tactische kernwapens.¹⁵⁸ De wetenschap mogelijk in een nucleaire inferno terecht te komen zorgde voor onrust bij enkele dienstplichtigen. Ondanks het feit dat zij geen schot op de vijand hebben gelost, noemen sommigen van hen zich vanwege de stressvolle omstandigheden daarom “Koude Oorlog-veteranen”.¹⁵⁹

De commandanten van 48 Painbat waren stuk voor stuk fervente voorstanders van traditiehandhaving. Gemiddeld wisselt per 18 maanden het regimentscommando en afhankelijk van de persoonlijke voorkeur van de nieuwe commandant, kan er meer of minder aandacht worden besteed aan de tradities van het regiment.¹⁶⁰ De eerste commandanten leken er echter op gebrand het regiment een eigen gezicht binnen de landmacht te geven, met als hoogtepunt het ‘terugverdienen’ van de MWO en de Atjehmedaille in 1972. De toon werd gezet door overste (luitenant-kolonel) De Jong. Het bataljon bracht vanaf 1969 jaarlijks een bezoek aan Coevorden, de geboorteplaats J.B. van Heutsz.¹⁶¹ Na een week (eind jaren zeventig werd dit teruggebracht naar een dag) festiviteiten werd het bezoek afgesloten met een defilé. In 1970 werd de wisselbokaal van de jaarlijkse schietwedstrijd vervangen door een zilveren klewang, dit om de band met het KNIL-verleden te benadrukken.¹⁶² Onder luitenant-kolonel Antoniëtti werd pas echt werk gemaakt van traditiehandhaving. Geheel tegen de maatschappelijke tendens in, wilde hij dat zijn regiment trots zou zijn op de koloniale erfenis. Hij stelde een regimentraad in die toezicht hield op de traditiehandhaving en bedacht ter plekke ook een nieuwe traditie: *Kandoeri Rajeu*, oftewel het regimentsdiner voor officieren. In een koloniaal ingerichte zaal hielden speciale gasten, zoals de kleinzonen van J.B. van Heutsz, onder het genot van een Indische maaltijd, toespraken en las de jongste officier de regimentskroniek voor. In deze kroniek stonden alle noemenswaardige gebeurtenissen van het afgelopen jaar vermeld. De luitenant-kolonel vergaloppeerde zich alleen toen hij de afstamming van alle IBC'en wilde laten vastleggen. De Traditiecommissie van de KL stak daar een stokje voor omdat elf parate en 49 mobilisabele compagnieën onmogelijk de tradities van twintig KNIL-bataljons konden voortzetten.¹⁶³

De geestdrift van overste Antoniëtti toont wederom aan dat tradities binnen het leger van het één op het andere moment kunnen worden ingevoerd. Het zou bovendien onmogelijk zijn voor de individuele militair zich hieraan te onttrekken want het weigeren van een order

¹⁵⁸ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 106.

¹⁵⁹ N. de Jongh, vrijwilliger ‘Historische Verzameling Regiment Van Heutsz’, Schaarsbergen (08-05-2011).

¹⁶⁰ Van der Most, museumdirecteur ‘Historische Verzameling Regiment Van Heutsz’, Schaarsbergen (28-03-2011).

¹⁶¹ Burgerhout, *Handboek Traditie*, 84.

¹⁶² Wapentraditieraad Infanterie, *Nulli cedo*, 73.

¹⁶³ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 111.

kan leiden tot een aanklacht bij de krijgsraad. Aangezien de overste van zijn suggesties bataljonsorders had gemaakt was dat niet eens een onwaarschijnlijk scenario.¹⁶⁴ Het behoeft weinig verdere toelichting dat de nieuw in het leven geroepen tradities van zeer kunstmatige aard waren.

Afbeelding 6.¹⁶⁵ Kolonel J. Anemaet, zelf Ridder der 4^e klasse der Militaire Willems-Orde, bevestigt de MWO en Atjeh-medaille aan het vaandel van het Regiment Van Heutsz, dat gepresenteerd wordt door overste Antoniëtti

De kroon op Antoniëtti's werk was tevens een (onvoorziene) meesterzet en *lifesaver* voor het regiment. Onder zijn leiding nam de traditiebeleving een vlucht. Dit moet ook het Kapittel Der Militaire Willems-Orde niet zijn ontgaan want zijn verzoek om de MWO van het Korps Marechaussee te mogen bevestigen aan het vaandel van het Regiment Van Heutsz werd gehonoreerd. Tevens kreeg het regiment de Atjehmedaille uitgereikt, een KNIL-onderscheiding vervaardigd uit het brons van veroverd Atjehs geschut.¹⁶⁶ Hiermee was het RVH plotseling het meest gedecoreerde regiment van de KL, een status die zich later zou uitbetalen. In 1977 werden de genealogieën en rangorde van de afzonderlijke regimenten vastgelegd. Op basis van de decoraties aan het vaandel werd het Van Heutsz direct achter de Garderegimenten geplaatst. Dit hield in dat het RVH het op twee na belangrijkste regiment werd van de negen regimenten die de krijgsmacht rijk was (nummer negen en zeven zijn

¹⁶⁴ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 111.

¹⁶⁵ Idem, 113.

¹⁶⁶ Anoniem, 'MWO en Atjehmedaille voor Van Heutsz vaandel', *Legerkoerier* 8 (1972), 21.

inmiddels opgeheven).¹⁶⁷ Na de val van de Berlijnse Muur moest de geldverslindende landmacht snel krimpen en minstens twee regimenten zouden sneuvelen. Eén van de doorslaggevende argumenten om niet het RVH op te heffen was de hoge positie op de ranglijst.¹⁶⁸ Zodoende heeft de actieve traditiehandhaving van Antoniëtti geleid tot de redding van het regiment. Dit laat zien dat tradities binnen de krijgsmacht niet alleen directe invloed hebben op de korpsgeest en het moreel, maar ook op het concrete functioneren, ja, zelfs het voortbestaan van eenheden.

Op 23 mei 1977 werd Nederland wederom opgeschrikt door een serie gijzelingen. Zuid-Molukse jongeren hadden twee jaar eerder bij het dorp Wijster een trein gekaapt om hun eis voor een eigen staat op de Molukken kracht bij te zetten. Nadat het KNIL was gedomobiliseerd had de Nederlandse regering de Molukse KNIL-militairen dit beloofd. De eis werd in 1975 niet ingewilligd en daarom ondernamen de radicale jongeren in 1977 wederom actie. Ditmaal waren een basisschool en een trein ditmaal het doelwit. 48 Painfbat moest het gebied rond de treinkaping te controleren. Dit leidde tot een formeel protest van een lid van de Traditiecommissie KL omdat uitgerekend een eenheid die de traditie voortzette van het KNIL, nu werd ingezet tegen de nazaten van KNIL-militairen.¹⁶⁹ Aan de hand van dit voorbeeld is het mogelijk te stellen dat de militaire identiteit van troepen tot politiek gevoelige situaties kan leiden. Traditie kan inzetbaarheid van troepen in de weg zitten. Het voorbeeld van de treinkapingen toont aan dat onder bepaalde omstandigheden bepaalde militaire middelen (zoals het RVH) niet aangewend kunnen worden omdat deze vanuit een historisch oogpunt politiek gevoelig liggen.

¹⁶⁷ Wapentraditieraad Infanterie, *Nulli cedo*, 20.

¹⁶⁸ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 162.

¹⁶⁹ Idem, 116.

Afbeelding 7.¹⁷⁰ RVH-militairen van 48 Painfbat bij De Punt in de YP-408. Op de voorkant van het voertuig prijkt de *Indianhead* van het NDVN

De laatste ingrijpende verandering voor het Van Heutsz-bataljon gedurende de Koude Oorlog vond plaats in 1987. De trouwe YP-408 werd ingewisseld voor de modernere YPR-765. Deze upgrade bracht een ‘mentaliteits-ombuiging’ met zich mee, aldus regimentscommandant luitenant-kolonel G. Pastoor.¹⁷¹ ‘De YP is een veredelde autobus, maar de YPR is anders. Daar kun je niet zomaar de kazerne mee uit rijden. Vroegtijdig moet verplaatsing over de weg en spoor worden aangevraagd. Daardoor veranderen werkwijze, vaste orders en bevelen.’¹⁷² De YP en YPR werden beide voornamelijk in bosrijk en landelijk gebied ingezet.¹⁷³ Het regiment is daarom niet minder zichtbaar geworden voor de burgermaatschappij aangezien zowel de YP als de YPR niet zonder aanleiding door dichtbevolkte reden. Hoewel de invoering van de YPR organisatorische veranderingen met zich meebracht, bleef de functie van het bataljon ongewijzigd. De militaire identiteit heeft daarom geen verschuiving meegemaakt zoals dat in 1995 wel zou gebeuren, toen Van Heutsz Luchtmobiel werd.

§2.4 IBC'en in de bocht

Terwijl het bataljon floreerde, vervielen de Infanteriebeveiligingscompagnieën in het oude, negatieve, BKL-patroon. Naar aanleiding van vreemde rapporten over 434 Compagnie Van Heutsz liet de Vereniging van Dienstplichtige Militairen in 1969 een onderzoek instellen naar de geestelijke gezondheid van de IBC-soldaten. Uit dit onderzoek bleek dat verscheidene

¹⁷⁰ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 118.

¹⁷¹ Anoniem, ‘48 Pantserinfanteriebataljon Van Heutsz leeft nog steeds’, *Info* 11 6 (1987) 7.

¹⁷² Anoniem, ‘48 Pantserinfanteriebataljon Van Heutsz leeft nog steeds’, 7.

¹⁷³ Idem, 8.

militairen vreemd gedrag vertoonden tijdens hun wachtdiensten. Zij maakten hun rondes huppelend, produceerden ondefinieerbare geluiden, en schoten zonder noodzaak met hun geweer.¹⁷⁴ Daar bovenop kwam dat een groot deel van de IBC-dienstplichtigen wederom laag scoorden op het gebied van geestelijke stabiliteit. Oude BKL-tijden leken te herleven, zeker toen in april 1973 de Generale Staf het woord ‘beveiligingscompagnie’ wilde veranderen naar ‘bewakingscompagnie’. Het regiment wilde koste wat kost niet herinnerd worden aan de geminachte bewakingstaak en verzette zich hevig.¹⁷⁵ De naamsverandering werd uiteindelijk niet doorgevoerd en de bezetting van de IBC’en werd grondig herzien. Meer hoger opgeleiden werden bij de beveiligingscompagnieën ingedeeld en tevens werd met gunstige secundaire arbeidsomstandigheden het bewaken interessant gemaakt voor beroepsmilitairen. In één reorganisatie door werd ook de standaardbewapening gemoderniseerd (tot het standaard IBC-arsenaal behoorde bijvoorbeeld nog steeds de M1 Garand en de Bren gun, relieken uit Korea en de Tweede Wereldoorlog) zodat eind 1988 de IBC’en weer een ‘fatsoenlijk’ legeronderdeel waren.¹⁷⁶ Of toch niet?

Op papier zag het er goed uit, maar dat het in de praktijk niet allemaal rozengeur en maneschijn was blijkt uit de rumoerige ontstaansgeschiedenis van 444 IBC. Kapitein M.C. Engbersen kreeg de opdracht per 1 mei 1986 een nieuwe IBC paraat te hebben. In het kader van de arbeidsduurverkorting konden minder militairen de benodigde wachtdiensten draaien, vandaar de noodzaak tot uitbreiding van het aantal IBC’en. De kapitein moest letterlijk ‘lenen, bietsen, stelen en smeken’ om het benodigde materiaal bij elkaar te krijgen.¹⁷⁷ De dienstplichten die hij onder zijn hoede kreeg dreven de man ook tot waanzin: ‘één lichting, die nu weg is, was echt heel erg a-sociaal. Daar waren er 22 van met justitie in aanraking geweest.’¹⁷⁸ Het probleem bleef niet beperkt tot nieuwe IBC’en, ook oude compagnieën zoals 420 IBC (opgericht 1955) kampten met onhandelbare dienstplichtigen. De commandant van de desbetreffende compagnie verzuchtte in 1989: ‘Er werden weleens met pakken melk fietsers van de fiets gegooid, de methadonbus stond voor de kazernepoort, combi’s van 420 reden gewoon in sloten, maar verder viel het best mee.’¹⁷⁹ Soms vervulde een IBC de vijandrol bij oefeningen, en ook daar leken de Van Heutszers de grens van het toelaatbare op te zoeken. Zo werd een gevangengenomen duiker een mes op de keel gezet toen hij zich, conform de oefening, verzette tegen arrest. Vijf overmeesterde vaandrags werden (tegen de

¹⁷⁴ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 118-119.

¹⁷⁵ Idem, 121.

¹⁷⁶ Idem, 124.

¹⁷⁷ Zoals geciteerd in NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 126.

¹⁷⁸ Idem.

¹⁷⁹ Idem.

regels in) door een Van Heutsz-compagnie afgevoerd en flink aan de tand gevoeld zodat zij ook eens konden ervaren hoe dat was. Eén vaandrig moest na afloop een bezoek aan het ziekenhuis brengen. Vernielingen aan gebouwen en materieel kwamen regelmatig voor, zo ramde in het heetst van een andere oefening een door Van Heutszers bestuurd vrachtwagen dwars door een wegversperring.¹⁸⁰

Met de reputatie van de IBC'en is het nooit goed gekomen. Hoezeer het regiment ook geprobeerde afstand te nemen van het BKL, de bewakingstaak zorgde bijna per definitie voor een slechte naam. In combinatie met onstuimige karakter van de dienstplichtigen die werden ingedeeld bij de IBC'en, leidde dit in sommige gevallen tot disciplineproblemen en een laag moraal. Waar het pantserinfanteriebataljon Van Heutsz bloeide, leken de IBC'en meer moeite te hebben met het handhaven van een goede regimentsnaam. In 1987 probeerde commandant Pastoor in een interview met militair maandblad 'Info 11' nog het beste ervan te maken. Volgens Pastoor was de slechte reputatie het gevolg van de BKL-periode toen het regiment 'werd opgezaagd met nauwelijks opleidbaren en moeilijke sociale gevallen.' Hij vervolgd: 'Maar dat is veranderd. Zowel het bataljon als de beveiligingscompagnieën krijgen exact dezelfde mensen als elders in het legerkorps, nog altijd de doorsnede van de Nederlandse bevolking.'¹⁸¹ Tenzij in 1987 iedere compagnie (plusminus honderd man) 22 dienstplichtigen telde die in aanraking waren geweest met justitie, hield de commandant, op z'n zachtst gezegd, een mooi-weer-praatje.

Het feit dat de IBC'en over het gehele land verspreid waren en nauwelijks contact hadden met het bataljon, waar de organisatie direct de verantwoordelijkheid was van de regimentscommandant, zal ook hebben bijgedragen aan de problematiek. De compagnieën Van Heutsz waren kleine, vaak letterlijk, afgelegen eilandjes binnen de landmacht, terwijl het bataljon een zeer hechte, gecentraliseerde en gedisciplineerde gemeenschap vormde met een actieve traditiebeleving. De IBC'en waren bovendien kleiner waardoor de gemeenschap waarmee de identiteit gedeeld kon worden ook minder draagvlak had. Bewaking was bovendien nog steeds een ondankbare taak met weinig aanzien. Als bovenop de geestelijke druk ook de verveling nog eens toesloeg is het niet verwonderlijk dat militairen geestelijk uit balans raakten. Dat was ten tijde van het BKL niet anders. Al deze factoren tezamen maakten dat de IBC-militair met tegenzin zijn functie uitvoerde en weinig binding had met de regimentstraditie. Aangezien militaire identiteit de optelsom is van functie en traditie, en de

¹⁸⁰ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 128.

¹⁸¹ Anoniem, '48 Pantserinfanteriebataljon Van Heutsz leeft nog steeds', 7.

IBC'en met beide weinig op hadden, is het niet verwonderlijk dat zij leden onder een negatief militair zelfbeeld.

§3 Conclusie

De Koude Oorlog was een positieve periode voor de ontwikkeling van het Regiment Van Heutsz als administratieve eenheid. Door de NAVO-verplichtingen moest de Nederlandse krijgsmacht flink worden uitgebreid en met de toevoeging van de IBC'en, en later 48 Painfbat, groeide het RVH uit tot het grootste regiment van de landmacht. Ondanks het feit dat het koloniale verleden flink in maatschappelijk diskrediet was geraakt, zou het RVH zich zonder schaamte blijven identificeren met de KNIL-traditie die het voortzette. De woorden van koningin Juliana spraken boekdelen: de Van Heutszsers waren 'de erfgenamen van de beste geestelijke erfenis, die zowel zij, die deel uitmaakten van het voormalig K.N.I.L. als ook zij, die in Korea streden, ons hebben nagelaten.' Met de oprichting van 48 Painfbat kreeg de traditiebeleving een nieuwe impuls. De banden met Coevorden en Bronbeek werden aangehaald en nieuwe tradities werden terplekke ingevoerd. Deze borduurden echter voort op de KNIL-erfenis en hadden geen authentiek Koude Oorlog karakter, zoals de Korea-tradities dat wel hadden.

Dat de actieve traditiebeleving binnen het bataljon niet direct een positieve militaire identiteit opleverde voor het gehele regiment, bewezen de Van Heutsz IBC'en. Het dienstplichtige personeel zorgde voor disciplinaire problemen en daarbij stond de beveiligingstaak in laag aanzien waardoor de manschappen er weinig trots in konden leggen. Dit resulteerde in ontspoorde eenheden en disciplineproblemen. De functie stond een positief militair zelfbeeld in de weg. Het toont tevens aan dat de militaire identiteit van het regiment verdeeld was. Het bataljon functioneerde voorbeeldig, werd centraal geleid en kende een rijke traditiebeleving. De IBC'en waren bijna het tegenovergestelde. De manschappen hadden een hekel aan hun functie, de compagnieën waren zeer geïsoleerd en werden geplaagd door hun negatieve reputatie.

De 'persoonlijkheidsstoornis' van het regiment kan worden verklaard door militaire identiteit te beschouwen als de optelsom van 'traditie + functie'. Zonder traditiebeleving zal een eenheid weinig connectie hebben met het verleden en kunnen de individuele manschappen zich niet zien als onderdeel van een groter, historisch, geheel. Dit kan grotendeels worden gecompenseerd met een functie die in hoog aanzien staat. Als de functie van een regimentseenheid daarentegen verguisd wordt (zoals bij de IBC'en) kunnen de militairen alleen leunen op hun historische identiteit om nog enigszins een positief zelfbeeld

te creëren. Door de geografische scheiding tussen het bataljon en de IBC'en, raakten laatst genoemden afgesloten van de bloeiende traditiebeleving binnen 48 Painfbat. Daardoor slaagden de IBC-commandanten er niet of nauwelijks in om hun manschappen 'liefde voor het regiment' bij te brengen.

De treinkaping toonde aan de historische band met de KNIL het regiment in politieke problemen kon brengen. De militaire identiteit van het RVH stond een neutraal optreden bij de Punt in de weg terwijl het regiment vanuit een strategisch oogpunt perfect gehandeld had en militair capabel was om de situatie te controleren.

Ter afsluiting van dit hoofdstuk nog één laatste observatie. Het fenomeen dat schittert door afwezigheid. De gast die ondanks de uitnodigingen van Renan, Gellner, Hobsbawm en consorten niet is komen opdagen: nationalisme. De cultus rondom Van Heutsz en het KNIL binnen het regiment lijkt zich niet te vertalen naar vaderlandsliefde. De militaire identiteit die het regiment ontleent aan het KNIL en het NDVN is meer gericht op het scheppen van een *band of brothers* dan patriottisme. Het is opvallend te noemen dat binnen dit regiment, met zo'n grote naam uit de nationale historie, de lijn naar nationalisme niet wordt doorgetrokken. Wellicht heeft dit ook te maken met de periode waarin dit hoofdstuk zich afspeelt, nationalisme en kolonialisme werden maatschappelijk gezien als negatieve termen. Het bataljon Van Heutsz had bovendien voldoende aan de interne groepsbinding. Voor de IBC'en lag dat anders. Het regimentsgevoel leek hen moeilijker te bereiken. Wellicht had een sterker nationaal plichtsbesef hun functioneren kunnen verbeteren, maar dan nog blijft het de vraag of dat voldoende was geweest om de motivatie voor de verguisde wachttaak op te krikken.

5. Het Regiment Van Heutsz in de jaren 90.

De val van de Berlijnse Muur in november 1989 luidde het einde van de Koude Oorlog in. Het symbool van het communistische regime in Oost-Europa werd letterlijk weggehakt door de bevolking. Twee jaar later viel de Sovjet Unie uiteen en kwam een definitief einde aan het bipolaire schisma dat de wereld sinds de Tweede Wereldoorlog in zijn greep had gehouden. Met de val van de Sovjet Unie brak een periode van militaire ontspanning aan. Met name de Europese NAVO-partners begonnen in hoog tempo geldverslindende krijgsmachtonderdelen af te slanken. Nederland vormde daarop geen uitzondering en ook de KL werd gereorganiseerd. De landmacht werd omgevormd naar een beroepsleger en de Koude-Oorlogssoldaat werd vervangen door de soldaat-hulpverlener/vredesstichter.¹⁸² Het Regiment Van Heutsz bleef niet onaangetast door al deze veranderingen. De eerste jaren van het nieuwe decennium waren zeer onrustig. Het regiment wisselde meerdere malen van moedereenheid en door de bezuinigingen stond zelfs het voortbestaan ter discussie. Toch kwam het RVH halverwege 1995 in rustiger vaarwater en werd het in 1999 voor het eerst sinds de Korea-oorlog uitgezonden voor een internationale militaire vredesoperatie.

In dit laatste hoofdstuk staan de veranderingen van de militaire identiteit gedurende de jaren 90 centraal. Het decennium is te verdelen in drie periodes waarin het regiment grote veranderingen ondergaat op zowel het gebied van functie als traditiebewaring en -voortzetting. Deze periodisering komt terug in paragraafindeling. De eerste paragraaf behandelt de roerige periode tussen 1991 en 1995, waarin het regiment van bataljon naar bataljon zwerft en strijdt voor het eigen voortbestaan. In paragraaf twee wordt beschreven hoe het regiment ‘luchtmobiel gaat’ en welke invloed dit heeft op de militaire identiteit. Paragraaf drie behandelt de voorbereiding op- en de uitzending naar Bosnië onder de vlag van SFOR 6. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een conclusie over de veranderende militaire identiteit gedurende het laatste decennium van twintigste eeuw.

§1 *Regiment op losse schroeven, de Defensienota 1991*

Het stof van het uiteengevallen Warschaupact was nog maar nauwelijks gaan liggen of de eerste bezuinigingen op de krijgsmacht werden reeds aangekondigd. Het vredesdividend kon eindelijk worden geïncasseerd. Toch bracht de val van het communisme niet het tijdperk van universele democratische vrede teweeg dat Francis Fukuyama in zijn artikel ‘The end of history’ voorspeld had. Volgens Fukuyama zou binnen de liberalistische levenssfeer, die zich

¹⁸² NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 137.

nu over de hele wereld zou verspreiden, genoeg persoonlijk ruimte zijn voor etnische en religieuze verschillen. Het enige theocratische alternatief, islam, zou nooit een universele rol van belang spelen.¹⁸³ Dat Fukuyama de plank flink had misgeslagen werd op gruwelijke wijze duidelijk toen de socialistische federale staat Joegoslavië in 1991 werd opgeheven en oorlog uitbrak tussen plaatselijke etnische en religieuze groeperingen.

De oplooiing van geweld in Oost-Europa was een teken voor de Nederlandse regering dat inkrimping van de landmacht in de huidige vorm beperkingen opleverde voor (internationale) vredesmissies in gebieden zoals de Balkan. De Koude Oorlog KL was gericht op het bestrijden van een groot, symmetrisch, leger. Niet op snelle militaire interventie en vredeshandhaving. In de Defensienota 1991 pleitte minister Relus Ter Beek (dezelfde Ter Beek die in zijn jonge jaren het Van Heutsz-borstbeeld in Coevorden van enige maatschappijkritische duiding had voorzien) daarom voor een herstructurering van de landmacht waarbij 11 Pantserinfanteriebrigade zou worden omgevormd tot 11 Luchtmobiele Brigade. De Luchtmobiele Brigade zou vervolgens worden opgedeeld in *Immediate Reaction Forces* en *Rapid Reaction Forces*. De eerste groep bestond uit licht bewapende, maar zeer mobiele troepen, die eerder een politieke waarschuwing moesten afgeven dan de militaire confrontatie aangaan. Mocht de aanwezigheid van de IRF niet afdoende blijken, dan zouden de RRF volgen met meer vuurkracht om het politieke signaal kracht bij te zetten.¹⁸⁴

Ondanks dat de Tweede Kamer instemde met het oprichten van een Luchtmobiele Brigade, moest de Landmacht toch met 15% inkrimpen. Als gevolg daarvan moesten vier van de elf Pantserinfanteriebataljons het veld ruimen. Eind 1990 gingen reeds geruchten rond dat 48 Painfbat de bezuinigingsronde niet zou overleven.¹⁸⁵ De mogelijke opheffing van het bataljon zorgde niet alleen voor verzet bij de militairen in actieve dienst, ook aan het RVH verbonden veteranenverenigingen kwamen in opstand. Gevreesd werd voor het voortbestaan van het regiment. Zij waren van mening dat een levende traditie een levende eenheid vereiste.¹⁸⁶ Als alternatief opperde de Wapentraditieraad Infanterie de regimentstraditie onder te brengen bij de parate IBC'en. Dit idee werd echter door de regimentscommandant en veteranenverenigingen verworpen omdat het RVH dan ten eerste weer praktisch het BKL zou worden, en ten tweede waren de IBC'en te verspreid en te klein van omvang om de traditie van het gehele KNIL levend te houden. Bovendien zouden de IBC'en met het wegvallen van

¹⁸³ F. Fukuyama, 'The end of history?' *The national interest* (1989).

¹⁸⁴ Kamerstuk Tweede Kamer 1990-1991, 'Defensienota 1991', Kamerstuknummer 21991 ondernummer 23 (Staten-Generaal Digitaal) 5.

¹⁸⁵ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 138.

¹⁸⁶ Idem, 136.

de communistische dreiging geleidelijk uit de landmacht verdwijnen. Tot slot had diezelfde Wapentraditieraad bepaald dat een regiment uit minimaal één paraat bataljon moest bestaan.¹⁸⁷ Het Regiment Van Heutsz moest verbonden zijn aan paraat bataljon. Samenhangend met de afslanking van de krijgsmacht werden ook veel stadskazernes afgestoten. Op de nominatielijst stond ook de thuisbasis van 48 Painfbat, de Koning Willem 1-Kazerne in Den Bosch. Met zoveel tegenslagen leken de dagen van het Regiment Van Heutsz geteld, maar zolang de Defensienota nog niet officieel op papier stond, werd vol de tegenaanval ingezet.

Het regiment profiteerde sterk van de actieve traditiehandhaving en warme banden met de verschillende KNIL-veteranenverenigingen en de VOKS (Vereniging Oud Korea Strijders). Zij voelden zich vertegenwoordigd door het RVH en zagen het actieve deel van hun *imagined community* liever niet ten onder gaan. De argumentatie om 48 Painfbat te behouden, of op z'n minst het regiment elders onder te brengen, was voornamelijk gestoeld op de bijzondere status van het regiment binnen de landmacht en de waarde van een traditietehuis voor met name de KNIL- en Korea-veteranen. Zo was het RVH het enige regiment dat de traditie van een heel leger voortzette. Bovendien waren onder de vlag van geen enkel ander regiment – refererend aan de Korea-oorlog - zoveel vrijwilligers gesneuveld. Was het regiment bovendien niet het meest gedecoreerde onderdeel van de KL en stond het daarom niet direct achter de Garderegimenten in rangorde? Het RVH vertegenwoordigde daarnaast het grootste aantal veteranen binnen de krijgsmacht. In de beleidsnota 'Zorg voor veteranen in samenhang' van maart 1990, stond nadrukkelijk vermeld dat 'het (bevorderen van het) betonen van respect en waardering voor de inzet van de veteranen en de door hen gebrachte offers' één van de doelstellingen was van het nieuwe veteranenbeleid.¹⁸⁸ De mogelijke opheffing van het Regiment Van Heutsz druiste daar regelrecht tegenin. De lobby had gedeeltelijk effect: de mobilisabel stelling van 48 Painfbat was onvermijdelijk en de Koning Willem 1-Kazerne werd hoe dan ook afgestoten, maar het regiment zou verkassen naar 45 Painfbat. Zo leefde het RVH voort ten koste van het moederonderdeel van het Regiment Infanterie Oranje Gelderland (RIOG), waar 45 Painfbat eerst thuishoorde.¹⁸⁹

§1.1 De geloofwaardigheid van de militaire identiteit in gevaar

¹⁸⁷ Wapentraditieraad Infanterie, *Nulli cedo*, 7.

¹⁸⁸ Kamerstuk Tweede Kamer 1989-1990, 'Nota zorg voor veteranen in samenhang', Kamerstuknummer 21490 ondernummer 2 (Staten-Generaal Digitaal) 6.

¹⁸⁹ Wapentraditieraad Infanterie, *Nulli cedo*, 143.

De overdracht van het regimentscommando was voor beide bataljons onwennig en emotioneel. Interessant vergelijkingsmateriaal is terug te vinden in 'Info 11', het brigadetijschrift van 48 Painfbat, en 'Bizon', het brigademagazine van 45 Painfbat. In beide tijdschriften wordt verslag uitgebracht van de commando-overdracht, waarbij Bizon ook een apart artikel wijdt aan het vertrek van 45 Painfbat als stamonderdeel van het RIOG. Luitenant-kolonel De Jong, op 24 oktober 1991 nog regimentscommandant van het RIOG, had begrip voor de beslissingen van het ministerie. 'De ontwikkelingen in de wereld zijn er de oorzaak van dat de KL moet gaan inkrimpen. Doordat onderdelen weg gaan vallen, moet er toch geschoven worden met tradities binnen Defensie.'¹⁹⁰ Dat de Bizon-verslaggevers nog niet erg bekend waren met Regiment Van Heutsz kwam duidelijk naar voren in de reportage over de traditieoverdracht van 48 Painfbat naar 45 Painfbat vijf dagen later. Met milde verbazing schreven zij over 'een aantal hoogbejaarde soldaten in zwart uniform die met een combi naar de binnenplaats worden gereden.'¹⁹¹ Tevens gaf Bizon een korte opsomming van de zichtbare veranderingen voor 45 Painfbat. De vaandelwacht zou klewangs gaan dragen, de groene KL-stropdassen en -riemen werden vervangen door de zwarte KNIL-das en -kompel en op de voertuigen zou binnenkort een indianenhoofd prijken. Daarnaast werd ook een toelichting gegeven over de NDVN-traditie en -vlag. Twee vaandels binnen één regiment was nog steeds een unicum binnen de landmacht.

Info 11 richtte zich meer op het afscheid van de Koning Willem 1-Kazerne en 'hun' bataljon. Het was immers de laatste keer dat een paraat bataljon op het carré van de kazerne op appel stond. Commandant van het RVH, luitenant-kolonel Sonnenschein, wees nogmaals op de ongewone gang van zaken. 'Deze keer wisselt echter alleen het Regiment Van Heutsz van commandant en wordt een nieuw bataljon, het 45e, het stamonderdeel.'¹⁹² Overste de Jong van 45 Painfbat verzekerde zijn collega, en alle aanwezigen, dat 'het regiment met de gouden zon in het embleem een gouden toekomst in Steenwijk tegemoet gaat' en dat 'uw [de veteranen] belangen ook in Steenwijk op de juiste wijze behartigd worden.'¹⁹³

Desondanks heeft het proces van traditieoverheveling iets onnatuurlijks, iets kunstmatigs, in de termen van Hobsbawm. Het gemak waarmee met het overdragen van de regimentsvlag ook de traditie en historie worden doorgegeven aan een ander KL-onderdeel, dat (letterlijk) minder dan een week eerder nog tot een ander regiment behoorde, roept de

¹⁹⁰ Anoniem, 'Met traditie gaat meer dan alleen embleem weg. 45 Painfbat draagt tradities RIOG over', *Bizon magazine 43 Pantserinfanteriebrigade*, 11 (1991) 10.

¹⁹¹ Anoniem, 'KNIL'ers ook van de partij. 45 Painfbat neemt traditie Regiment Van Heutsz over', *Bizon magazine 43 Pantserinfanteriebrigade*, 11 (1991) 11.

¹⁹² Anoniem, 'Traditie Van Heutsz van Den Bosch naar Steenwijk', *Info 11*, 11 (1991) 10.

¹⁹³ Anoniem, 'Traditie Van Heutsz van Den Bosch naar Steenwijk', 10.

vraag op wat precies de waarde is van militaire identiteit. Hoe uniek, en hoe bepalend is iets dat op een doordeweekse dag in oktober kan worden overgeleverd? Hoe is het mogelijk dat een *imagined community* zomaar van samenstelling kan wisselen zonder dat de identiteit verloren gaat? Maken andere stropdassen, nieuwe vlaggen en verse regimentskleuren dan zoveel verschil? Het proces van identiteitsoverdracht kon om twee redenen slagen. Ten eerste wilde de achterban van het regiment (de KNIL- en Korea-veteranen) dat de Van Heutsz-traditie bewaard bleef bij een paraat bataljon. Voor deze ‘hoogbejaarden’ maakte het niet veel uit of de mannen van 48 Painfbat of 45 Painfbat een zwarte KNIL-stropdas droegen, het feit dat een actieve militaire eenheid ‘hun’ verleden levend hield was voldoende. Aan de kant de van de 45 Painfbat militairen lag de situatie anders.

Het Regiment Infanterie Oranje Gelderland was sinds 1960 de pilaar onder de militaire identiteit van het ‘45^e’ geweest. Puur afgaand op de bronnen betreffende de commando-overdracht lijkt het erop dat de traditie van het RVH verwelkomd wordt door 45 Painfbat, of in ieder geval door de commandant, want de soldaten zelf komen niet aan het woord. Dit doet vermoeden dat voor militairen in actieve dienst de regimentstraditie slechts bijzaak is en voor hen de functie veel zwaarder weegt voor de militaire identiteit. Deze conclusie gaat echter lijnrecht in tegen de uitspraak van de anonieme commandant die zijn manschappen omstreeks dezelfde periode waarschuwde dat zij blij mochten zijn dat hij ze niet naar de criminelen van Van Heutsz stuurde.¹⁹⁴ De verklaring voor deze tegenstrijdigheid is dat de dreigende commandant verwees naar de Van Heutsz IBC’en en niet naar het bataljon. Dit komt overeen met de dubbele militaire identiteit van het regiment. Desondanks lijkt het erop dat de verslaggevers een rooskleuriger beeld schetsten van de situatie dan werkelijk het geval was. Als de 48 Painfbatters zo hard hebben gestreden voor het voortbestaan van hun regiment, is het zeer onwaarschijnlijk dat de collega’s van 45 Painfbat zonder wrok of wrange gevoelens afscheid namen van het RIOG ten gunste van het Regiment Van Heutsz. De sterke lobby van Van Heutsz drukte het RIOG als het ware van het toneel en ontnam daarmee het 45^e hun oorspronkelijke militaire identiteit. Tegelijkertijd heeft het RVH zowel binnen het leger (door de IBC’en) als binnen de maatschappij (vanwege de naam) een negatieve connotatie gehad. De manschappen van 45 Painfbat zullen daarom niet bijzonder enthousiast zijn geweest het RIOG te verruilen voor het Regiment Van Heutsz.

En hoe zit het met de authentieke tradities? Was het spontane, *bottom-up*, karakter niet juist typerend voor authenticiteit? Daar was met de overgang naar 45 Painfbat totaal geen

¹⁹⁴ Bevaart, ““Blinden, Kreupelen, Lammen””, 457.

sprake meer van. Deze eenheid kreeg de authentieke tradities van het Regiment Van Heutsz van boven opgelegd, zoals dat normaliter bij *invented traditions* gaat. Vanuit het perspectief van 45 Painfbat is inderdaad geen sprake meer van authentieke tradities. Desondanks zijn de tradities die ontstonden vanuit het RVH zelf, met name de Korea-tradities, eigen voor het regiment. Het regiment heeft deze niet opgelegd gekregen. Daardoor blijft er, ondanks de traditie-overheveling, een wezenlijk verschil tussen authentieke en kunstmatige tradities binnen het RVH.

§1.2 Van de regen in de drup. Het einde van 45 Painfbat en de IBC'en

Met de transitie naar 45 Painfbat leek de rust wedergekeerd voor het Regiment Van Heutsz. Het rustige vaarwater bleek echter de stilte voor de storm. Minister Ter Beek presenteerde op 12 januari 1993 de prioriteitennota 'Een andere wereld, een andere defensie'. In het verlengde van de inkrimping uit 1991, was volgens de minister de tijd rijp voor een verregaande herstructurering van de krijgsmacht.¹⁹⁵ De belangrijkste verandering was het afschaffen van de dienstplicht. 22 augustus 1996 werd de laatste lichting dienstplichtigen uitgezwaaid en ging het leger volledig bestaan uit BOT'ers (Beroeps Onbepaalde Tijd) en BBT'ers (Beroeps Bepaalde Tijd).¹⁹⁶ De gevolgen voor met name de KL, het grootste onderdeel van Defensie, waren zeer verstrekkend. Het aantal parate infanteriebataljons werd verder teruggebracht naar vijf en 45 Painfbat stond niet op de nominatie behouden te blijven.¹⁹⁷ De storm van protest laaide weer in alle hevigheid op. Dezelfde argumenten werden weer aangewend en de lobby had wederom gedeeltelijk succes. 45 Painfbat werd opgeheven en de Johan van den Kornputkazerne moest sluiten, maar het RVH kreeg desalniettemin een nieuw bataljon toegewezen. Via een omweg zou het regiment vanaf 11 april 1995 de rode baret gaan dragen van 12 Infanteriebataljon Luchtmobiel (12 Infbat lumbi).

In dezelfde prioriteitennota van januari 1993 werd tevens het lot bezegeld van de resterende IBC'en. De gelaten reacties over de op handen zijnde opheffing tonen het verschil in traditiebeleving en steun van de *imagined community* aan. Voor de IBC'en geen brandbrieven aan de minister, commandanten die op de bres sprongen, of veteranenverenigen die hun ongenoegen uitten. Het opheffingsproces was reeds in 1991 aangevangen en zelfs de IBC-militairen (bestaande uit voornamelijk dienstplichten) hadden weinig moeite met het

¹⁹⁵ Kamerstuk Tweede Kamer 1992-1993, 'Prioriteitennota', Kamerstuknummer 22975 ondernummer 1 (Staten-Generaal Digitaal) 1.

¹⁹⁶ NIMH, *Het legerboek*, (Den Haag 2011) 382.

¹⁹⁷ Kamerstuk Tweede Kamer 1992-1993, 'Prioriteitennota', Kamerstuknummer 22975 ondernummer 1 (Staten-Generaal Digitaal) 4.

verdwijnen van ‘hun’ compagnieën.¹⁹⁸ Met het einde van de Koude Oorlog zagen ook zij in dat de houdbaarheidsdatum van de IBC’en was verstreken. Op 24 juni 1996 moest de allerlaatste lichting dienstplichtigen aantreden om de tradities van hun IBC’en over te dragen aan de regimentscommandant. Per 1 oktober 1996 werden de beveiligingscompagnieën officieel opgedoekt en kwam een einde aan bijna vijftig jaar actieve militaire objectbewaking. Digitale toegangspassen en particuliere aanbesteding namen het verguisde werk over.¹⁹⁹

§2 Een luchtmobiel regiment

De overgang naar 12 Infbat lumbl had nog al wat ceremoniële voeten in aarde. In de vorige paragraaf werd al gewezen op het plooibare aspect van militaire identiteit. De *imagined community* Regiment Van Heutsz bestaat uit meer dan alleen actieve militairen, ook veteranen behoren tot het imaginaire collectief. Hierdoor bleek dat - mocht daar noodzaak toe zijn - de traditie van het regiment te transponeren was op andere eenheden. Zolang het verleden maar bij een paraat onderdeel werd ondergebracht, en dit onderdeel het verleden levend hield, bleef de traditie van het RVH voortbestaan. In de voorgaande hoofdstukken werd duidelijk dat militaire identiteit de optelsom is van traditie en functie. De overgang van 48 naar 45 Painbat maakte qua functie weinig verschil, beide waren pantserinfanteriebataljons. Met het opheffen van de IBC’en de overgang naar de luchtmobiele brigade werd niet alleen de traditie wederom versterkt, maar veranderde voor het eerst in veertig jaar de functie van het regiment. Dit zou de militaire identiteit aanzienlijk beïnvloeden.

Voordat het regiment luchtmobiel werd, moesten eerst nog wat praktische obstakels worden genomen. Teneinde voldoende bataljons beschikbaar te hebben zouden de regimenten Menno van Coehorn, Chassé, Johan Willem Friso en Oranje Gelderland ‘in ruste gaan’.²⁰⁰ Praktisch betekende dit dat de vaandels en historische verzamelingen overgingen naar het Infanteriemuseum op de Harskamp. Mocht de noodzaak zich voordoen dan kon één van deze regimenten worden gereactiveerd. Nu vier van de tien regimenten het veld hadden geruimd was er nog steeds één bataljon te weinig. Daarom werd besloten dat de Garderegimenten Grenadiers en Jagers zouden worden samengevoegd. De Grenadiers en Jagers waren vaker gefuseerd tot een dubbelregiment dus dit leverde vanuit een historisch oogpunt geen problemen op aan de kant van de Wapentraditieraad. Dat betekende echter niet dat de

¹⁹⁸ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 163.

¹⁹⁹ Idem, 160.

²⁰⁰ Idem, 154.

afzonderlijke regimenten het leuk vonden.²⁰¹ Binnen het nieuwe dubbelregiment werden de tradities van Grenadiers en de tradities van de Jagers afzonderlijk ondergebracht. De Stafcompagnie en A-compagnie zetten de traditie voort van de Grenadiers en de tradities van de Jagers werden onderdeel van de B- en C-compagnie.²⁰² De weg lag nu in principe vrij voor de luchtmobiele toekomst van het Regiment Van Heutsz. In principe.

12 Infanteriebataljon Luchtmobiel Garderegiment Jagers, het bataljon dat was aangewezen de traditie van het RVH over te nemen, ging halverwege 1994 op uitzending naar Bosnië als onderdeel van Dutchbat 2. Zij zouden pas begin 1995 worden afgelost door 11 Infbat lumbi Garderegiment Grenadiers, beter bekend als Dutchbat 3. In de tussentijd zou het RVH tijdelijk worden ondergebracht bij 41 Schoolbataljon, een opleidingskader voor BBT'ers. Het tijdelijk onderkomen betekende veel positieve publiciteit vanuit de krijgsmacht voor de militairen-in-opleiding. Nog nooit eerder had bijvoorbeeld een commandant der strijdkrachten persoonlijk een schoolbataljon geïnspecteerd.²⁰³ Tijdens de commando-overdracht drukte scheidend regimentscommandant luitenant-kolonel Engelen de aanstaande BBT'ers op het hart dat zij een voorbeeld konden nemen aan de prestaties van het NDVN, dat - net zoals het Schoolbataljon - uit louter vrijwilligers bestond.²⁰⁴ Zo werd de lijn met het verleden en de *imagined community* benadrukt. Hoe tijdelijk ook, 41 Schoolbataljon droeg nu de militaire identiteit van het Regiment Van Heutsz, hetgeen wederom aantoont dat dit concept vrij eenvoudig te transponeren is als de omstandigheden dat verlangen. Dat het doorgeven van tradities en identiteit nog sneller kon bewees de volgende commando-overdracht.

Op 11 april 1995 kwam een einde aan de omzwervingen van het regiment. Een unieke ceremonie betekende het einde van het zelfstandige Garderegiment Jagers en de geboorte van het luchtmobiele Regiment Van Heutsz. Het vaandel van het Garderegiment was eerder op de dag in ruste gegaan maar het bataljon was nog niet in het bezit van de Van Heutsz standaard. Als alternatief werd daarom gekozen voor het commando 'baretten af, baretten op', waarmee de emblemen van het Garderegiment in de zak verdween en de Indische zon te voorschijn kwam. Dat historische lijnen tot in het extreme doorgetrokken kunnen worden bewees het commentaar van het brigadeblad *Falcon*. 'De voorliefde van generaal J.B. van Heutsz voor kleine en snel inzetbare mobiele eenheden, die via guerrillatactieken de vijand weten te

²⁰¹ A. ten Cate, 'Een prominent uitzendregiment. De luchtmobiele jaren van het Garderegiment Grenadiers en Jagers', *Militaire Spectator*, 7/8 (2004) 374.

²⁰² Ten Cate, 'Een prominent uitzendregiment', 376.

²⁰³ Anoniem, 'Regiment Van Heutsz', *VOX-VOKS*, 6 (1994) 16.

²⁰⁴ Anoniem, 'Commando overdracht', *VOX-VOKS*, 18 (1994) 2.

ontwrichten, is voor zijn tijd opvallend. Het is misschien daarom dat de ideeën van Van Heutsz prima passen in het tijdbeeld van de Luchtmobiele Brigade.²⁰⁵

Het geschuif met regimenten en de vele reorganisaties hebben geen positieve bijdrage geleverd aan de stabiliteit en geloofwaardigheid van het militaire zelfbeeld. Hoe kan een militair het historisch erfgoed van zijn regiment nog serieus nemen als dit binnen vijf jaar drie keer verwisselt? Stabiliteit is daarom - naast traditie en functie - een derde aspect van het begrip militaire identiteit.

§2.1 Een stabiel onderkomen bij 12 Infbat lumbi

Nu het regiment vaste grond onder de voeten had, namen de opeenvolgende commandanten meer initiatieven op het gebied van traditiehandhaving dan alleen op de winkel passen. De contacten met de veteranenverenigingen (waar RVH zoveel aan te danken had) werden verbeterd en toegewezen aan de vier compagnieën die het bataljon rijk was.²⁰⁶ A-compagnie ‘Java’ onderhield voortaan de relaties met alle KNIL-veteranen. B-compagnie ‘Wonju’ werd het aanspreekpunt van voor oud-Koreastrijders en C-compagnie ‘Nudae-Red Devils’ werd verantwoordelijk voor veteranen uit jongere conflicten, voornamelijk Bosnië. De naam *Red Devils* was een overblijfsel van het Garderegiment Jagers, waar de C-compagnie traditioneel deze naam droeg.²⁰⁷ De stafcompagnie Atjeh was natuurlijk een verwijzing naar het Indische eiland waar J.B. Van Heutsz zijn naam had gevestigd, maar droeg tevens het credo *Semper vigil* in gele letters op een zwarte achtergrond, de lijfspreuk en kleuren van het BKL.²⁰⁸ Met het verdwijnen van de bewakingstaak uit de KL leek het negatieve stigma ook te vervagen en was het Bewakingskorps niet meer dan een herinnering aan een afgesloten verleden. De koffiekamer van de Oranjekazerne te Schaarsbergen kreeg de naam Concordia, naar de officierssociëteit in Batavia, en het stafgebouw staat bekend als de *benteng*, een Atjehse bolwerk. De Vereniging voor Onderofficieren Regiment Van Heutsz werd omgedoopt tot *Poekel Teroes* (hakkend met de klewang een pad banen door de jungle en/of vijand) en uiteraard prijkte ook de *Indianhead* al snel op de luchtmobiele voertuigen. Uiteraard was ook generaal Van Heutsz zelf vertegenwoordigd. Omringd met veroverde *lila*’s (Atjehse kanonnen) staat zijn borstbeeld op het ‘Koningsplein’, het pleintje voor het stafgebouw, vernoemd naar het centrale plein van Batavia. Tevens kreeg het bataljon een eigen *coin* met op één zijde het regimentsembleem en op de andere kant de luchtmobiele valk. Dit nieuwe

²⁰⁵ Anoniem, ‘Van Heutsz goes airmobile’, *Falcon* 5 (1995) 2.

²⁰⁶ Burgerhout, *Handboek Traditie*, 21.

²⁰⁷ Idem, 22.

²⁰⁸ Idem, 23.

regimentssymbool kreeg spontaan een eigen traditie. Een Van Heutszer die zijn *coin* niet op ieder gepast moment kan tonen is een drankje verschuldigd aan de regimentsleden die de munt wel op zak hebben.²⁰⁹ De historische verzameling van het regimentsmuseum werd ook aanzienlijk uitgebreid. Door de vele KNIL- en NDVN-vrijwilligers was de nadruk zwaar op Zuidoost-Azië komen te liggen. Met het nieuwe onderkomen zou ook meer aandacht worden besteed aan de jaren na 1955. Anno 2011 maken het KNIL en NDVN samen tweederde op van de collectie. De overige ruimte is gewijd aan de geschiedenis van het BKL, IBC'en, 48 en 45 Painbat, 41 Schoolbataljon, Bosnië en Afghanistan.

Afbeelding 8.²¹⁰ Band met het verleden: Adjudant b.d. F. Titalepta ontvangt op 25 maart 2011 een draaginsigne voor zijn inzet tijdens de Korea-oorlog, waar hij tijdens een noodgedwongen beschieting op eigen stellingen zwaargewond raakte. Op zijn rechtermouw is tevens de *Indianhead* te zien.

²⁰⁹ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 169.

²¹⁰ Foto door D. Wesseling, beëdiging op landgoed Bronbeek te Haarlem, 25-03-2011.

De transitie naar 12 Infbat lumbl betekende dat het regiment de stabiliteit vond waar het naar opzoek was geweest, maar wat betekende de overgang voor de militaire identiteit? De militairen van het Garderegiment Jagers waren gedurende de Koude Oorlog ook een Painfbat, zij werden echter als eerste omgevormd tot luchtmobiele eenheid na aanleiding van de Defensienota 1991. Vanuit de militairen bekeken veranderde met de komst van het RVH alleen de historische achtergrond. Het Regiment Van Heutsz daarentegen kreeg voor het eerst een luchtmobiel bataljon als stamonderdeel. Door de overgang veranderde daarom zowel de militaire identiteit van de voormalige gardist, als de militaire identiteit van het Regiment Van Heutsz, dat voortaan bekend zou staan als luchtmobiel regiment.

§3 Bosnië, de voorbereiding op SFOR 6

Humanitaire operaties werden gedurende de jaren 90 steeds meer een kerntaak van Defensie. De prioriteitennota uit 1993 stelde als norm dat Nederland aan minstens vier vredesmissies op bataljonsniveau moest kunnen deelnemen.²¹¹ Tegelijkertijd, wel te verstaan.

Met het regionale geweld dat met de Val van de Berlijnse Muur was losgebarsten betekende dit dat ieder paraat bataljon kon verwachten met enige regelmaat voor doorgaans zes maanden uitgezonden te worden. Begin 1998 werd bekend gemaakt dat in mei van het volgende jaar 12 Infbat lumbl RVH zou dienen als SFOR 6 in Bosnië. Zij losten de fuseliers van Garderegiment Prinses Irene af. De SFOR-troepen was een kleinere versie van de *Implementation Force* in Bosnië. De *Stabilization Force* had als taak toe te zien op de uitvoering van het Dayton-akkoord dat de vrede in Bosnië-Herzegovina moest herstellen.²¹²

In tegenstelling tot de Dutchbat-troepen van voorganger UNPROFOR werd de SFOR uitgerust om naast de fluwelen handschoen, ook de ijzeren vuist te hanteren. Daarvoor moesten wel wat eigenaardige voorbereidingen worden getroffen. De luchtmobiele brigade was oorspronkelijk bedoeld om een politiek signaal af te geven en eventueel dat signaal militair kracht bij te zetten. Een langdurige vredestaak hoorde niet tot het takenpakket van de luchtmobiele infanterist. De SFOR-missie betekende intensieve controle van een zeer explosief gebied. Het regiment keerde daarom terug naar een oude liefde: het pantser van de YPR. Zodoende werd het RVH omgevormd tot een gemechaniseerd bataljon (Mechbat), waarbij pantserinfanterievoertuigen en tanks nauw met elkaar samen werken. De tanks bleven

²¹¹ Kamerstuk Tweede Kamer 1992-1993, 'Prioriteitennota', Kamerstuknummer 22975 ondernummer 1 (Staten-Generaal Digitaal) 5.

²¹² NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 174.

onder het gespecialiseerde toezicht van de cavaleristen, maar de pantserinfanterietactieken moesten de Van Heutszers zich (opnieuw) eigen maken.

Operatie *Green Indian* (een verwijzing naar het NDVN-symbool) moest de rode baretten klaar stomen voor de groene missie op de balkan. Groen was van oudsher de kleur van (zware) infanterie. Desgevraagd verkozen de paratroepers liever hun rugzak boven de pantserjas. ‘De omschakeling naar pantserinfanterieoptreden, het bekend worden met de YPR is natuurlijk een vrij grote stap. De mannen ondervinden de voor- en nadelen ervan.’, licht sergeant P. Haverkotte toe. ‘Veel zien de YPR als een verwarmde bus [...]. Ook het onderhoud is natuurlijk enorm in vergelijking met de Mercedes-Benz. Het zicht is natuurlijk ook heel erg wennen voor de commandant van het voertuig. Onder pantser heb je eigenlijk alleen maar zicht door een periscoop en dat is heel wat anders als je met je Berghaus [rugzak L.S] loopt, dan kan je 360 graden om je heen kijken.’²¹³ Toch werd in het kader van de missie de noodzaak van tot omschakelen wel ingezien. ‘We leveren op deze manier heel nuttig werk, misschien kom je op deze manier nog wel beter tot je recht dan te voet, zoals we gewend zijn met het luchtmobiele optreden.’, aldus korporaal Van Ommeren.²¹⁴

Opvallend afwezig zijn nationalistische sentimenten onder de troepen. De militairen zien de SFOR-missies als nuttig, maar brengen dit niet in verband met enig voordeel voor het vaderland. De motivatie heeft meer te maken met een gevoel van humanitaire verantwoordelijkheid. Deze ontwikkeling is een direct gevolg van de Defensienota 1993, waarin bijdragen aan internationale vredesoperaties tot een kerntaak van Defensie werd gemaakt en territoriale verdediging naar de achtergrond verschoof. Dit verklaart niet alleen de afwezigheid van diepgeworteld nationalisme bij het RVH, maar ook binnen de krijgsmacht als geheel.

In historische context is het eigenaardig om het Regiment Van Heutsz te zien worstelen met de controle over pantservoertuigen. Nauwelijks vijf jaar geleden was het regiment nog een klassiek Painfbat, anno 1998 duidelijk niet meer. Traditie kan worden overgeërfd, maar als de functie wijzigt veranderd ook de militaire identiteit, hoeveel borstbeelden van J.B. van Heutsz ook worden geplaatst.

²¹³ Anoniem, ‘Green Indian met een wit accent. Het 12^e bataljon maakt zich op voor SFOR 6’, *Falcon* 5 (1998) 6.

²¹⁴ Anoniem, ‘Green Indian met een wit accent’, *Falcon* 6.

§3.1 Uitzending naar Bosnië

Na een jaar training en omscholing was het regiment klaar om in mei SFOR 5 af te lossen. De situatie in Bosnië was bij aankomst stabiel maar gespannen. Op 24 maart 1999 was het NAVO-offensief *Allied Force* van start gegaan om de Servische leider Slobodan Milosevic met strategische bombardementen te dwingen zijn bloedige onderdrukking van Albanese Kosovaren te beëindigen.²¹⁵ Op 10 juni bond Milosevic in. Gedurende de rotatie wist het RVH de controle te behouden over het bataljonsvak en gewapende steun van Bosnisch-Servische militairen te voorkomen. SFOR 6 is daarom niet te vergelijken met het optreden van het NDVN in Korea, waar het regiment met regelmaat gevechten op leven en dood leverde. Het controlerende effect was voldoende om de vrede tussen de strijdende partijen te bewaren.

Regimentscommandant Van Uhm was zich zeer bewust van de kracht van traditiehandhaving en maakte gretig gebruik van deze ‘force multiplier’.²¹⁶ Vertrouwde termen en namen zoals *benteng* en Concordia kregen een plaats in het basiskamp, en ook de beeltenissen van M.W.O.-draggers Ketting Olivier en Anemaet waren aanwezig. Naar eerstgenoemde werd tevens een voorpost vernoemd. Tegelijkertijd bleef de vaandelwacht tweemaal per week exerceren en droegen alle Van Heutszers uiteraard de Indian Head boven het SFOR-insigne. De verhaspeling van Van Heutsz’ lijfspreuk ‘Het moet dus het kan’ tot ‘Als ‘t niet gaat zoals het moet, dan moet ‘t maar zoals het kan’ toonde aan dat er ook ruimte was tot een luchtige interpretatie van de regimentstraditie.²¹⁷

Het relatief rustige verloop van de uitzending verhinderde het ontstaan van authentieke tradities. De wens van het NDVN om het leed uit Korea te herdenken en een vaste plek te geven binnen het regiment in de vorm van traditie en symbolen heeft het karakter van traumaverwerking, bij de SFOR 6-rotatie was daar geen sprake van. Toch kwam het regiment in traditieopzicht niet helemaal met lege handen thuis. Zo werd bijvoorbeeld de ‘Red-Devil-Run’ geïntroduceerd in voormalig Joegoslavië. Deze wedstrijd was een initiatief van de Nudae-compagnie en bestond uit een speedmars van twintig kilometer, gevolgd door een schietproef.²¹⁸ Deze run werd na de rotatie onderdeel van de *Indian Cup*, een jaarlijks meerkamp bestaande uit algemene militaire fitheidstesten en regimentsevenementen zoals de schietdag en sportdag. Desondanks staat deze kleine authentieke traditie nauwelijks in verhouding tot de erfenis van het NDVN.

²¹⁵ NIMH, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz*, 182.

²¹⁶ Idem, 189.

²¹⁷ Idem, 190.

²¹⁸ Burgerhout, *Handboek Traditie*, 52.

Op 12 november 1999 keerden de laatste Mechbat-troepen terug naar Nederland. Een kleine maand later werden zij in de Brabanthallen van de oude kazarnestad Den Bosch geëerd met de Herinneringsmedaille Vredesoperaties. Een roerige periode werd hiermee afgesloten. Het regiment en het bataljon hadden elkaar gevonden en konden samen de toekomst tegemoet treden. Een toekomst die onder andere naar Irak en Afganistan zou leiden.

§4. Conclusie

De eerste helft van de jaren 90 verliepen zeer onrustig voor het Regiment Van Heutsz. Het einde van de Koude Oorlog betekende inkrimping en hervorming van de krijgsmacht. Meerdere malen stond het voortbestaan van het RVH op het spel, maar mede dankzij de sterke lobby van de (veteranen)achterban ontsprong het regiment telkens de dans. Dit toonde niet alleen dat het regiment daadwerkelijk een connectie met het verleden vertegenwoordigde, maar ook dat de *imagined community* veel groter was dan alleen militairen in actieve dienst.

Door het vele geschuif met de KL-regimenten is duidelijk geworden dat stabiliteit minstens zo belangrijk is voor de militaire identiteit als functie en traditie. Zolang de parate eenheid een vaste, langdurige, band heeft met een regiment valt de identiteit van de twee nagenoeg samen. 48 Painfbat plus IBC'en waren het Regiment Van Heutsz en vice versa. Wanneer de parate eenheden en de traditie-eenheid (ergo: het regiment) echter te vaak wisselen ontstaat er dissociatie. Het feit dat in de literatuur geen negatieve reacties te vinden zijn van ontevreden militairen die liever het RVH zagen verdwijnen dan het RIOG, zegt zowel iets over de literatuur als over de militairen. De kanalen waarmee Defensie met haar personeel communiceert zullen dergelijke kritische geluiden liever niet breed uitmeten en tegelijkertijd zullen veel militairen terughoudend zijn zich negatief uit te laten over hun nieuwe commandant en regiment. Dat wil echter niet zeggen dat er geen negatieve sentimenten waren, deze zijn alleen niet terug te vinden in de literatuur. Als de band van 45 Painfbat met het RIOG ook maar een klein beetje is te vergelijken met de band tussen 48 Painfbat en het RVH, dan zal geen enkele 45 Painfbatter met vreugde afscheid hebben genomen van het Regiment Infanterie Oranje Gelderland.

Het dissociatie-effect treedt niet alleen op bij regimentswisselingen. De zwakke band tussen de IBC'en en het RVH is ook een voorbeeld van dit verschijnsel. De dissociatie werd bij de IBC'en echter niet veroorzaakt door wisselingen van regiment, maar door geografische spreiding en isolatie. Deze twee factoren pleegden uiteindelijk zowel een aanslag op de stabiliteit van de bewakingscompagnie als geheel, als op de individuele militair.

De remedie voor deze dissociatie is traditiehandhaving en stabiliteit. Zodra het regiment een vast onderdak krijgt bij (of beter gezegd: een vast onderdak gééft aan) 12 Infbat lumbl, onderneemt de regimentscommandant direct allerlei initiatieven om de identiteit van het bataljon en het regiment op één lijn te krijgen. De broze historische parallel tussen de voorkeur van J.B. van Heutsz voor snelle, wendbare troepen en de luchtmobiele functie is daar ook een voorbeeld van. Functie en traditie moeten een stabiele eenheid vormen voor een verankerde militaire identiteit.

Met het wegvallen van de communistische vijand neemt het regiment (maar ook de gehele krijgsmacht) nog meer afstand van het nationalisme. Landsverdediging schuift in de prioriteitennota van 1993 zelfs naar de achtergrond ten gunste van internationale humanitaire vredesoperaties, die steeds meer een kerntaak van het leger vormen. Het lijkt erop dat de theorieën van Gellner en Renan na de Koude oorlog nauwelijks meer van toepassing zijn op de Nederlandse krijgsmacht. Van nationalisme als drijfveer achter militair optreden is in de loop der jaren nagenoeg geen sprake meer.

De uitzending naar Bosnië maakt van 12 Infbat lumbl tijdelijk een gemechaniseerd bataljon. Hoewel de Van Heutszers liever hun eigen luchtmobiele taak blijven uitvoeren, ervaren zij de tijdelijke omschakeling in het kader van humanitaire hulpverlening en *peacekeeping* niet als onoverkomelijk. Tijdelijk is het kernwoord bij deze transitie. Wetende dat zij in wezen de rode baret van de paratroeper blijven dragen, heeft deze verandering in functie weinig tot geen effect op de militaire identiteit. De stabiliteit blijft gehandhaafd.

De uitzending naar Bosnië verliep volgens plan en zonder (gewelddadige) incidenten. Het kalme verloop van de missie wordt gereflecteerd in de hoeveelheid nieuwe authentieke tradities. Afgezien van een speedmars met schietoefening neemt het regiment niet ‘nieuws’ terug uit voormalig Joegoslavië. Dit staat in schril contrast met de laatste uitzending van het Regiment Van Heutsz negenenveertig jaar eerder naar Korea. Dit duidt erop dat er een verband bestaat tussen het risicogehalte van een uitzending en de behoefte aan herinnering en herdenking in de vorm van tradities en symbolen. Een hoger risico leidt authentieke tradities.

6. Vijftig jaar militaire identiteit Regiment Van Heutsz.

§1 *J.B. van Heutsz in historische context*

Uit het historiografisch debat over Joannes Benedictus van Heutsz blijkt dat er sprake is van een dichotomie tussen enerzijds onderzoekers zoals Witte en Van 't Veer, en historici met een militaire achtergrond. De eerste groep vertegenwoordigt een kritisch maatschappelijk sentiment jegens het koloniaal geweld en de rol van Van Heutsz als imperiaal heerser. De tweede groep plaatst Van Heutsz meer in een militaire context en richt zich voornamelijk op zijn strategische successen. Het 'militaire kamp' richt zich tevens meer op de eigen kring als doelgroep, terwijl de maatschappelijke schrijvers in hun betoog meer een algemene aanklacht jegens Van Heutsz en het kolonialisme in het algemeen indienen. Het jubileumboek van het NIMH verkeert in de moeilijke positie dat zij enerzijds het regiment als doelgroep hebben, maar tegelijkertijd, met het oog op negatieve reacties uit de samenleving, als vertegenwoordigers van de Defensiedocctrine J.B. Van Heutsz niet te veel kunnen ophemelen. Uit het traditiehandboek blijkt dat de persoon Van Heutsz zeer gewaardeerd wordt om zijn militaire vaardigheden. Maatschappelijke, politieke en ethische discussies rondom zijn handelen worden uit de weg gegaan. De militair hoeft zich alleen te beseffen dat zijn regiment vernoemd is naar een invloedrijke strateeg uit de geschiedenis van Nederlands-Indië en daar trots op mag zijn.

§2 *De Korea-oorlog en het NDVN*

Hoofdstuk drie behandelde het perspectief van de Nederlandse soldaten op de Korea-oorlog en hoe dit (later) is verwerkt in de regimentstraditie. Kenmerkend is dat bepaalde symbolen en gebeurtenissen pas enkele jaren na dato worden omgevormd tot een regimentstraditie. Volgens Hobsbawm is dat typerend voor het kunstmatige karakter van traditie, maar uit dit onderzoek blijkt dat het mogelijk is traditievorming vanuit een ander perspectief te bekijken. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de KNIL-erfenis, die van bovenaf is opgelegd, heeft het RVH de geschiedenis waaruit de Korea-tradities zijn voortgekomen zelf meegemaakt, waardoor sprake is van een zekere authenticiteit. Authentieke tradities zijn echter niet geheel gevrijwaard van kunstmatige invloeden. De restauratie van de Korea-vlag en het overnemen van tradities door nieuwe parate eenheden zijn daar voorbeelden van. Desondanks blijft er reële historische band bestaan tussen het Regiment Van Heutsz en de Korea-oorlog waaruit deze tradities zijn voortgekomen.

De Van Heutsz Gazet bood een blik op de ervaringen van het NDVN in Korea. De ingezonden brief over het dienen onder de vlag van de Verenigde Naties gaf een nieuwe invalshoek op nationalisme in de twintigste eeuw. Waar Renan nog benadrukt hoe naties elkaar als gewelddadige individuen naar het leven staan, vertelt de anonieme soldaat hoezeer hij de verenigde inzet voor mondiale vrede waardeert. Het internationale strijdperk is veranderd van een ieder-voor-zich-spel, naar een team-sport. Ook Gellner geeft in zijn drie stadia van natievorming geen aanduiding tot welk tijdperk deze fase van internationale militaire coöperatie behoort. De Korea-oorlog is bovendien uniek omdat dit conflict (indirect) werd uitgevochten tussen de Koude Oorlog-grootmachten en vier decennia lang de internationale politiek zou bepalen.

§3 *De Koude Oorlog*

De Koude Oorlog was een positieve periode voor de ontwikkeling van het Regiment Van Heutsz als administratieve eenheid. Door de NAVO-verplichtingen moest de Nederlandse krijgsmacht flink worden uitgebreid en met de toevoeging van de IBC'en, en later 48 Painfbat, groeide het RVH uit tot het grootste regiment van de landmacht. Ondanks dat het koloniale verleden flink in maatschappelijk diskrediet was geraakt, zou het RVH zich zonder schaamte blijven identificeren met de KNIL-traditie die het voortzette. De woorden van koningin Juliana spraken boekdelen: de Van Heutsz'sers waren 'de erfgenamen van de beste geestelijke erfenis, die zowel zij, die deel uitmaakten van het voormalig K.N.I.L. als ook zij, die in Korea streden, ons hebben nagelaten.' Met de oprichting van 48 Painfbat kreeg de traditiebeleving een nieuwe impuls. De banden met Coevorden en Bronbeek werden aangehaald en nieuwe tradities werden terplekke ingevoerd. Deze borduurden echter voort op de KNIL-erfenis en hadden geen authentiek Koude Oorlog karakter, zoals de Korea-tradities dat wel hadden.

Dat de actieve traditiebeleving binnen het bataljon niet direct een positieve militaire identiteit opleverde voor het gehele regiment, bewezen de Van Heutsz IBC'en. De compagnieën werden (net als in de BKL-tijd) gevuld met personeel dat niet bepaald eerste keus was. Daarbij stond de beveiligingstaak in laag aanzien en konden de manschappen er weinig trots in leggen. Dit resulteerde in ontspoorde eenheden en disciplineproblemen. De functie stond een positief militair zelfbeeld in de weg. Het toont tevens aan dat de militaire identiteit van het regiment verdeeld was. Het bataljon functioneerde voorbeeldig, werd centraal geleid en kende een rijke traditiebeleving. De IBC'en waren bijna het tegenovergestelde. De manschappen hadden een hekel aan hun functie, de compagnieën waren zeer geïsoleerd en werden geplaagd door hun negatieve reputatie.

De ‘persoonlijkheidsstoornis’ van het regiment kan verklaard worden door militaire identiteit op te beschouwen als de optelsom van ‘traditie + functie’. Zonder traditiebeleving zal een eenheid weinig connectie hebben met het verleden en kunnen de individuele manschappen zich niet zien als onderdeel van een groter, historisch, geheel. Dit kan grotendeels worden gecompenseerd met een functie die in hoog aanzien staat. Als de functie van een regimentseenheid daarentegen verguisd wordt (zoals bij de IBC’en) kunnen de militairen alleen leunen op hun historische identiteit om nog enigszins een positief zelfbeeld te creëren. Door de geografische scheiding tussen het bataljon en de IBC’en, raakten laatst genoemden afgesloten van de bloeiende traditiebeleving binnen 48 Painfbat. Daardoor slaagden de IBC-commandanten er niet of nauwelijks in om hun manschappen ‘liefde voor het regiment’ bij te brengen.

De treinkaping toonde aan de historische band met de KNIL het regiment in politieke problemen kon brengen. De militaire identiteit van het RVH stond een neutraal optreden bij de Punt in de weg terwijl het regiment vanuit een strategisch oogpunt perfect gehandeld had en militair capabel was om de situatie te controleren.

Tegen de theoretische verwachtingen in vertaalt de cultus rondom Van Heutsz en het KNIL zich niet naar nationalisme. De militaire identiteit die het regiment ontleent aan het KNIL en het NDVN is meer gericht op het scheppen van een *band of brothers* dan patriottisme. Het is opvallend dat binnen dit regiment, met zo’n grote naam uit de nationale historie, de lijn naar nationalisme niet wordt doorgetrokken. Wellicht heeft dit ook te maken met maatschappelijk tendens tijdens de Koude Oorlog. Nationalisme en kolonialisme werden beschouwd als negatieve termen uit een verleden waarvan afstand moest worden gedaan. Het bataljon Van Heutsz had bovendien voldoende aan de interne groepsbinding. Voor de IBC’en lag dat anders. Het regimentsgevoel leek hen moeilijker te bereiken. Wellicht had een sterker nationaal plichtsbesef hun functioneren kunnen verbeteren, maar dan nog blijft het de vraag of dat voldoende was geweest om de motivatie voor de verguisde wachttaak op te krikken. Met de Defensienota 1993 slaat de krijgsmacht officieel een andere weg in. Internationale vredesmissies verdrijven territoriale verdediging naar de achtergrond waarmee militair nationalisme wordt vervangen door een internationale humanitaire hulpverlening en conflictbeheersing.

§4 Op de drempel van een nieuw millennium

De eerste helft van de jaren 90 verliepen zeer onrustig voor het Regiment Van Heutsz. Het einde van de Koude Oorlog betekende inkrimping en hervorming van de krijgsmacht. Meerdere malen stond het voortbestaan van het RVH op het spel, maar mede dankzij de sterke lobby van de (veteranen)achterban ontsprong het regiment telkens de dans. Dit toonde niet alleen dat het regiment daadwerkelijk een connectie met het verleden vertegenwoordigde, maar ook dat de *imagined community* veel groter was dan alleen militairen in actieve dienst.

Door het vele geschuif met de KL-regimenten is duidelijk geworden dat stabiliteit minstens zo belangrijk is voor de militaire identiteit als functie en traditie. Zolang de parate eenheid een vaste, langdurige, band heeft met een regiment valt de identiteit van de twee nagenoeg samen. 48 Painfbat plus IBC'en waren het Regiment Van Heutsz en vice versa. Wanneer de parate eenheden en de traditie-eenheid (ergo: het regiment) echter te vaak wisselen ontstaat er dissociatie. Het feit dat in de literatuur geen negatieve reacties te vinden zijn van ontevreden militairen die liever het RVH zagen verdwijnen dan het RIOG, zegt zowel iets over de literatuur als over de militairen. De kanalen waarmee Defensie met haar personeel communiceert zullen dergelijke kritische geluiden liever niet breed uitmeten en tegelijkertijd zullen veel militairen terughoudend zijn zich negatief uit te laten over hun nieuwe commandant en regiment. Dat wil echter niet zeggen dat er geen negatieve sentimenten waren, deze zijn alleen niet terug te vinden in de literatuur. Als de band van 45 Painfbat met het RIOG ook maar een klein beetje is te vergelijken met de band tussen 48 Painfbat en het RVH, dan zal geen enkele 45 Painfbatter met vreugde afscheid hebben genomen van het Regiment Infanterie Oranje Gelderland.

Het dissociatie-effect treedt niet alleen op bij regimentswisselingen. De zwakke band tussen de IBC'en en het RVH is ook een voorbeeld van dit verschijnsel. De dissociatie werd bij de IBC'en echter niet veroorzaakt door wisselingen van regiment, maar door geografische spreiding en isolatie. Deze twee factoren pleegden uiteindelijk zowel een aanslag op de stabiliteit van de bewakingscompagnie als geheel, als op de individuele militair.

De remedie voor deze dissociatie is traditiehandhaving en stabiliteit. Zodra het regiment een vast onderdak krijgt bij (of beter gezegd: een vast onderdak gééft aan) 12 Infbat lumbl, onderneemt de regimentscommandant direct allerlei initiatieven om de identiteit van het bataljon en het regiment op één lijn te krijgen. De broze historische parallel tussen de voorkeur van J.B. van Heutsz voor snelle, wendbare troepen en de luchtmobiele functie is daar ook een voorbeeld van. Functie en traditie moeten een stabiele eenheid vormen voor een verankerde militaire identiteit.

Met het wegvallen van de communistische vijand neemt het regiment (maar ook de gehele krijgsmacht) nog meer afstand van het nationalisme. Landsverdediging schuift in de prioriteitennota van 1993 zelfs naar de achtergrond ten gunste van internationale humanitaire vredesoperaties, die steeds meer een kerntaak van het leger vormen. Het lijkt erop dat de theorieën van Gellner en Renan na de Koude oorlog nauwelijks meer van toepassing zijn op de Nederlandse krijgsmacht. Van nationalisme als drijfveer achter militair optreden is in de loop der jaren nagenoeg geen sprake meer.

De uitzending naar Bosnië maakt van 12 Infbat lumbi tijdelijk een gemechaniseerd bataljon. Hoewel de Van Heutsziers liever hun eigen luchtmobiele taak blijven uitvoeren, ervaren zij de tijdelijke omschakeling in het kader van humanitaire hulpverlening en *peacekeeping* niet als onoverkomelijk. Tijdelijk is het kernwoord bij deze transitie. Wetende dat zij in wezen de rode baret van de paratroeper blijven dragen, heeft deze verandering in functie weinig tot geen effect op de militaire identiteit. De stabiliteit blijft gehandhaafd.

De uitzending naar Bosnië verliep volgens plan en zonder (gewelddadige) incidenten. Het kalme verloop van de missie wordt gereflecteerd in de hoeveelheid nieuwe authentieke tradities. Afgezien van een speedmars met schietoefening neemt het regiment niet ‘nieuws’ terug uit voormalig Joegoslavië. Dit staat in schril contrast met de laatste uitzending van het Regiment Van Heutsz negenenveertig jaar eerder naar Korea. Dit duidt erop dat er een verband bestaat tussen het risicogehalte van een uitzending en de behoefte aan herinnering en herdenking in de vorm van tradities en symbolen. Een hoger risico leidt tot meer authentieke tradities.

§5 Slotbeschouwing

Vanaf de oprichting van het regiment in 1950 tot de uitzending naar Bosnië in 1999 heeft het regiment vele veranderingen doorgemaakt. Het regiment heeft een eigen karakter dat samenhangt met traditie, functie en de stabiele verhouding daartussen. Ondanks dat het representeren van een historische continuïteit de kerntaak is van het regiment als traditie-eenheid, is van een statisch zelfbeeld geen sprake. Traumatische gebeurtenissen, zoals de Korea-oorlog, creëren authentieke tradities voortkomend uit het regiment zelf, niet uit een opgelegd narratief. Daarmee is de historische band met het verleden slechts gedeeltelijk *invented* van aard. Dat traditie niet het enige component is waaruit militaire identiteit bestaat wordt duidelijk wanneer gekeken wordt naar de functie van het regiment. Het kan zelfs voorkomen dat binnen hetzelfde regiment twee militaire identiteiten ontstaan als een regiment bestaat uit eenheden met verschillende functies. Het positieve zelfbeeld van 48 Painbat en

tegelijkertijd het negatieve zelfbeeld van de IBC'en tonen dit aan. Nationalisme heeft binnen het Regiment Van Heutsz nooit een rol van belang gespeeld. Gedurende de Korea-oorlog was al sprake van een internationaal bewustzijn onder de soldaten en deze ontwikkeling heeft zich gedurende de Koude Oorlog voortgezet. De KNIL-erfenis en regimentstradities werden vooral aangewend om een *band of brothers* te creëren, niet een korpsgeest op basis van nationale saamhorigheid. De herstructurering van de krijgsmacht in de jaren 90 heeft deze tendens alleen maar versterkt, zelfs tot op het punt dat landsverdediging een secundaire taak werd voor de KL. De nieuwe luchtmobiele brigade die in de plaats was gekomen van de vele pantserinfanteriebataljons was immers voornamelijk geschikt voor flitsoperaties, niet op langdurige verdediging en zware confrontaties. Tevens wordt in de laatste tien jaar van de onderzoeksperiode duidelijk hoezeer stabiliteit cruciaal is voor een gezonde militaire identiteit. Voor een sterke band tussen parate eenheid en traditie-eenheid is een stabiele relatie van het grootste belang. Wanneer beide te veel versteekt worden dreigt dissociatie, welke alleen verholpen kan worden door intensieve traditiehandhaving teneinde de band met de *imagined community* te herstellen.

Bibliografie

Bronnen

Archief Regiment Van Heutsz, historische verzameling Regiment Van Heutsz, Oranje Kazerne te Schaarsbergen. Akte van oprichting Stichting Regiment Van Heutsz, 05-04-1974.

Anoniem, '48 Pantserinfanteriebataljon Van Heutsz leeft nog steeds', *Info 11* (1987) 4-7.

Anoniem, 'Commando overdracht', *VOX-VOKS* (1994) 54-55.

Anoniem, 'Green Indian met een wit accent. Het 12^e bataljon maakt zich op voor SFOR 6', *Falcon* (1998) 4-7.

Anoniem, 'KNIL'ers ook van de partij. 45 Painfbat neemt traditie Regiment Van Heutsz over', *Bizon magazine 43 Pantserinfanteriebrigade* (1991) 10.

Anoniem, 'Met traditie gaat meer dan alleen embleem weg. 45 Painfbat draagt tradities RIOG over', *Bizon magazine 43 Pantserinfanteriebrigade* (1991) 11.

Anoniem, 'MWO en Atjehmedaille voor Van Heutsz vaandel', *Legerkoerier* (1972) 21.

Anoniem, 'Regiment Van Heutsz', *VOX-VOKS* (1994) 52-53.

Anoniem, 'Regiment Van Heutsz ontving een vaandel uit handen van H.M. de Koningin', *Ons Leger* (1955) 2-4.

Anoniem, 'Traditie Van Heutsz van Den Bosch naar Steenwijk', *Info 11* (1991) 10.

Anoniem, 'U was altijd paraat: IBC'en opgeheven', *Falcon* (1993) 15.

Anoniem, 'Vaandel en vlag van Regiment Van Heutsz overgedragen aan 48 Painfbat', *Legerkoerier* (1967) 4.

Anoniem, 'Van Heutsz goes airmobile', *Falcon* (1995) 2-3.

Bevaart, W., M. Elands, C. Klep, en D. Staat, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz. 1950-2000* (Den Haag 2000).

Burgerhout, P.A., *Handboek traditie Regiment Van Heutsz* (Den Haag 2010).

Defensienota 1991, Kamerstuk Tweede Kamer 1990-1991, Kamerstuknummer 21991 ondernummer 23 (Staten-Generaal Digitaal).

De Jongh, N., vrijwilliger Historische Verzameling Regiment Van Heutsz, interview te Schaarsbergen, (08-05-2011).

De Van Heutsz Gazet, 1950-1954.

Nota zorg voor veteranen in samenhang, Kamerstuk Tweede Kamer 1989-1990, Kamerstuknummer 21490 ondernummer 2 (Staten-Generaal Digitaal).

Prioriteitennota, Kamerstuk Tweede Kamer 1992-1993, Kamerstuknummer 22975 ondernummer 1 (Staten-Generaal Digitaal).

Ten Cate, A., 'Een prominent uitzendregiment. De luchtmobiele jaren van het Garderegiment Grenadiers en Jagers', *Militaire Spectator* (2004) 370-381.

Van der Most, G.J.P., museumdirecteur Historische Verzameling Regiment Van Heutsz, interview Schaarsbergen (28-03-2011).

Wapentraditieraad Infanterie., *Het Wapen der Infanterie. Geschiedenis en tradities van de Nederlandse infanterie. Nulli Cedo, 'Ik wijk voor niets'* (Den Haag 2004).

Literatuur

Anderson, B., *Imagined Communities. Reflections on the origins and spread of nationalism* (Cambridge 1983).

Bevaart, W., “Blinden, Kreupelen, Lammen”, het Bewakingskorps Koninklijke Landmacht’, *Militaire Spectator* 8 (1999) 457- 464.

Bevaart, W., M. Elands, C. Klep en D. Staat, *Vijftig jaar Regiment Van Heutsz. 1950-2000* (Den Haag 2000).

Frijhoff, W., *Dynamisch erfgoed* (Amsterdam 2007).

Fukuyama, F., ‘The end of history?’, *The national interest* (1989)

<http://courses.essex.ac.uk/GV/GV905/IR%20Media%202010-11/W4%20Readings/Fukuyama%20End%20of%20History.pdf>

Geary, P., *The Myth of Nations: The Medieval Origins of Europe* (Princeton 2002).

Gellner, E., *Nations and Nationalism* (Oxford 1983).

Grever, M. en K. Ribbens, *Nationale identiteit en meervoudig verleden* (Amsterdam 2007).

Hobsbawm, E.J., *Nations and nationalism since 1780. Programme, myth and reality* (Cambridge 2010).

Hobsbawm, E.J. en T. Ranger, *The invention of tradition* (Cambridge 1983).

Hofenaar, J., en B. Schoenmaker, *Met de blik naar het Oosten, de Koninklijke Landmacht 1945-1990* (Den Haag 1994).

Kary, J., ‘Contract Law and the Social Contract: What Legal History Can Teach Us About the Political Theory of Hobbes and Locke’, *Ottawa Law Review*, 73 (2000) 73-91.

Kester, B., H. Roozenbeek, en O. Groot, *Focus op Korea. De rol van de Nederlandse pers in de beeldvorming over de Korea-oorlog 1950-1953* (Den Haag 2000).

Klep, C. en R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo, de Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945* (Den Haag 1999).

Klinkert, W., *Van Waterloo tot Uruzgan. De militaire identiteit van Nederland* (Amsterdam 2008).

McCormick, 'Social Contract: Interpretation and Misinterpretation', *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique* 1 (1976) 63-76.

Renan, E., 'What is a nation?', Lezing gehouden te Sorbonne (11 maart 1882), http://www.cooper.edu/humanities/core/hss3/e_renan.html.

Rousseau, J.J., 'The social contract or principles of political right', <http://www.maliyetis.com/wordpress/wp-content/uploads/2010/10/TheSocialContract.pdf>

Schaafsma, M.D., *Het Nederlands Detachement Verenigde Naties in Korea. 1950-1954* (Den Haag 1960).

Snoep, C., *Waarom besloot het Nederlandse kabinet deel te nemen aan het Korea-conflict en hoe verliep de uitvoering? Een analyse van het besluitvormingsproces van het Nederlandse kabinet en de rol van de Staten-Generaal* (Rotterdam 2001).

Stiphout, R., *De bloedigste oorlog. Het vergeten bataljon Nederlandse militairen in Korea* (Amsterdam 2009).

Wapenraditieeraad Infanterie, *Het Wapen der Infanterie. Geschiedenis en tradities van de Nederlandse infanterie. Nulli Cedo, 'Ik wijk voor niets'* (Den Haag 2004).

http://vorige.nrc.nl/krant/article1759698.ece/Nederlandse_eenheid_slaags_met_Talibaan

http://vorige.nrc.nl/binnenland/article1759968.ece/We_gaan_gevechten_niet_uit_de_weg

<http://www.benteng.nl/portaal>

<http://www.coevorden.nl/over-de-gemeente/geschiedenis/coevorden/jaartallen-en-gebeurtenissen/de-20e-eeuw-tot-de-tweede-wereldoorlog/jb-van-heutsz/biografie-jb-van-heutsz/>

http://www.defensie.nl/nimh/geschiedenis/canons/regiment_limburgse_jagers

http://www.defensie.nl/landmacht/cultureel/musea_en_verzamelingen/historische_verzameling_regiment_van_heutsz

http://www.defensie.nl/nimh/over_nimh/

<http://www.depers.nl/binnenland/533646/Marechaussee-niet-bang.html>